

cem vos, ut scriptum est (I Cor. xvi, 20; II, xiii, 12). A sancto osculo salutetis. Cum GALATIS (Gal. iv, 10, 30, 31) mensium temporum dierumque observatione rejecta, repadiantes mundum ac sequentes Deum, non ancillæ vos filios intelligatis, sed liberæ. Ut in verbo veritatis cum EPHESIENSIBUS (Ephes. i, 13; iv, 5) permanentes, unum Dominum, unam fidem, unum Deum patrem omnium, qui super omnes, et per omnia, et in omnibus nobis est, noveritis. Cum PHILIPPENSIBUS (Philipp. ii, 14, 15), irreprehensibiles et simplices, omnia sine murmuratione et hesitationibus facientes, in medio gentis prævæ sicut luminaria luceatis. Cum COLLOSSENSIBUS (Coloss. iii, 16) verbo Christi in vobis abundanter habitante, invicem vos psalmis, hymnis et canticis spiritualibus doceatis. Cum THESSALONICENSIBUS (I Thess. iv, 1, 3; v, 17) voluntatem Dei abstinentes a fornicatione sectemini, orantes sine intermissione, omnia probantes, quæ bona sunt retinentes. Dehinc præcepti ordinem cum omni labore sectantes: ut si quis operari non vult, nec manducet (II Thess. iii, 10). Ipse enim est panis qui de caelo descendit (Joan. vi, 51, 59); cui admisceri neminem decet, nisi opera quibus ille delectatur exerceat. Ut TIMOTÆUS vobis forma sit, etiam post diuturnam aquam vino modico uti præceptus, ad sustinendum stomachum (I Tim. v, 23), non ad opprimendum: quia quamvis geminis commotionibus erudiat, nisi quis sobrius fuerit, ministerium suum implere non poterit (II Tim. iv, 5). Ut TITI vos informet exemplum, non solum sobrios esse debere, sed etiam continentes; quia omnia munda mundis, coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum (Tit. i, 8, 16). Denique hæc apostolicæ conclusio tota doctrinæ mysticæ

A numeri summam abstersei corporis purificationem complevit, quia nihil est tam Deo proximum quam hominem non esse corruptum. Attendamus quippe post hæc circumspectius quid sequatur. Fugitivus quondam domino famulus redit, et conditio conversione mutatur (Philem. Apostolicis vinculis genitus, ad utilitatem inutilis proficit; nec solum in fratrem, sed etiam in charissimum fratrem, gradum conjunctorum nominum fastigio transcendit animarum; nec tantum appellationis meretur vinculum, sed etiam amoris affectum. Ad hoc enim Domini dignatione perducitur pura castitas sobrietate nutrita, ut quod parcitas violenter curavit in Timotheo, quod abstinentia et continentia purgavit in Tito, id ad indulgentissimam libertatem accrescat in Onesimo. Hæc et exsequenda doctis, et agnoscenda sunt imperitis; quia sicut scriptum est, et ignorantia mors est (I Cor. xiv, 38), et fides sine operibus mortua est (Jac. ii, 26). Gemina vobis ratio adhibendæ observationis incumbit, sciendi cura, cum labore complendi; quoniam, ea quæ in divinis eloquiis præcipiuntur, non solum non facere, sed etiam ignorare peccatum est. HEBRÆOS denique in exemplum consummatæ perfectionis assumens, contemptum præsentium rerum ob amorem cælestium insinuo præmiorum. Ut si forte quispiam vobis, aut persecutionis pondus intulerit, aut diripuerit universa quæ vestra sunt, vos quoque nobile illud ac singulare testimonium quod in eximia eorum laude venerando Paulus ore deprompsit, non dispari sanctæ imitationis prosequatur affectu, quo ait: *Nam et vincis compassi estis, et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis* (Hebr. x, 34).

THEOPHILI RAYNAUDI S. J. APOLOGIA PRO S. VALERIANO, EPISCOPO CEMELIENSI, ADVERSUS NIC. CHICHON.

PROLOQUIUM.

Agendi pro Valeriano causæ et modus.

33 Ad omnes æque cum se dat occasio, nec facultas deest, pertinere censendum est, illud sive monitum, sive præceptum parentis optimæ, ad dilectum uteri sui Samuelem in visione qua eum erudit Proverb. xxxi: *Aperi os tuum muto et causis omnium filiorum qui pertranseunt*. Si maxime genuinum loci, alioqui non perspicui, sensum quærimus; muto os aperit, quisquis innoxium, qui tamen pro se dicere, et causam suam tueri nequeat, indemnem præstat ab insultibus quibus appetitur: Quod ipsum est, causam filiorum pertranseuntium, hoc est imbellium, et ad sui defensionem inidoneorum (cujusmodi fere sunt pertranseuntes et advenæ) propugnandam suscipere, eique os aperire, quod tanquam insigne charitatis opus, mater amantissimo filio commendatum voluit, estque cuivis alteri imitatione exprimentum. Hoc

D consilio, cum è diuturnis tenebris nuper eductus Valerianus Cemeliensis episcopus, acri theologi cujusdam criminatione ac zelo incensissimo, quem ne ipsi quidem Alpii rigores temperare valuerunt, famæ discrimen adierit ac etiamnum adire pergat, eo quem dixi PARCO CHARITATIS criminatore*, Valerianum tanquam Semipelagiani erroris compertum atque convictum, ubique proscindente, et quibus potest clamoribus annitente, ut Valeriani opus ac nomen pristino sepulcro ac tenebris redonetur; charitati consentaneum duxi, viro sin minus sancto (nam hoc etiam ei decus per accusatoris zelum periclitatur) aut muto saltem, nec jam pro se dicere idoneo, aperire os meum, et pertranseuntis causæ, laborantique Valeriani famæ, opitulari. Nam quamvis maculæ ei a criminatore inspersæ non parvæ dumtaxat sint, sed etiam minimæ; tamen etiam labeculæ exquisitum candorem infusant, et muscæ (tantulæ licet) unguenti cui immoriuntur, suavilitatem extermin-

* Is erat prædictus Nicolaus Chichon.

nant. Ad hoc porro officium præter communem hactenus propositam, ea me impulit privata causa, quod harum (ut de Eucherii lucubrationibus scite dixit Hilarius Arelatensis) florulentarum, omnique amœnitate vernantium homiliarum fragrantia viciniae nostræ cui Valerianus episcopus præfuit, atque adeo etiam oris nostri, quamvis alterius et dioceseos et provinciæ, tamen non adeo dissitis, afflata sit tam nullis ante sæculis, dignumque videatur omnem ab eis pudorem, ut suaviter afflare pergant, dispellere. Quod commode præstiturus videor, si præmissis iis quæ ad Valeriani personam spectant (quod ita necessarium videatur ad avertendam doctrinæ labem, ut ex dicendis liquebit), has ejus homilias, quas negata benigna interpretatione, PARCA CHARITATIS criminatio impetit, naviter diligenterque excutiam, prolatis iis omnibus, unde labes aliquas sinceræ et undecumque catholicæ scriptoris hujus doctrinæ aspergi videtur. Illis autem expositis, et ad sanæ doctrinæ amussim exquisite aptatis, alterum quoque criminationum caput attingat disquirens rectene Valerianus *sancti* titulum quo illum mss. perantiqui codices donant, retinere in posterum debeat.

CAPUT I.

Valeriani sedes. — De ejusdem ætate, natione, genere, statu privato, conjectanea.

1. Eleganter, ut omnia, Theodoretus orat. 9 de Provid., imitatus Chrysost. hom. 7 in Ep. ad Coloss. ad illud, *Vita vestra abscondita est*, plerosque sanctorum, etiamsi apud Deum illustres, jamque gloria cumulat, tamen quamdiu sæculi fluctibusvolvuntur, margarito conferri posse observat; quod velut in ostreo abditi, et quod homines inglorii delitescant: ut propterea concludat, providendum a Deo fuisse alterius sæculi statum, quo decus uniuscujusque ac pretium in aperto statuatur, appareatque quid fuerint etiam cum obscuri incognitique premerentur. Hoc cum in aliis sanctissimis viris innumeris, tum nominatim in Valeriano deprehendere licet: quem tamen etsi sanctitatis nomine superstes aliqua antiquitatis aurula illustrem ferat, magna tamen hactenus in plerisque obscuritas, et communis, ut ita dicam, livor ævi pressit; ita ut e capitibus propositis de sola sede constet; in cæteris, conjectura fere utendum sit. Conabimur nihilominus a sede quæ explorata est reptare ad reliqua.

2. Sedes itaque Valeriano Cemeli, sive Cellæ aut Cemelini. Totidem enim nominibus dictam invenio civitatem, cujus nunc vix aliqua rudera supersunt prope Nicæam Salyum, in colle cui etiamnum Cemeli appellatio, et florentis quondam civitatis fama rerum vacua, durat. Nam si Deiparæ sedem sacram, et S. Pontii abbatiam demas, cætera campitantum sunt, et vineta, ubi Cemelum fuit. Nimirum ut est apud Senecam, epist. 91: *Nihil privatim, nihil publice stabile est. Tam hominum quam urbium fatavolvuntur.* Et quod idem scite dixit epist. 71: *Certis eunt cuncta temporibus, nasci debent, crescere, extinguere. Nulli non senectus sua est. Omne humanum genus quodque est, quodque erit, morte damnatum est. Omnes quæ usquam rerum potiuntur urbes, quæque alienorum imperiorum magna sunt decora, ubi fuerint aliquando quæretur.* Sapienter etiam de morte Antonii lib. iv de vita sua num. 38: *Quot urbes mortuæ, ut ita dicam sunt? Helice, Pompeii, Herculæ, et aliæ innumera.* Nec dissimiliter S. Ambrosius epist. 8, quæ est ad Faustinum, memorat *semirutarum urbium cadavera, terrarumque sub eodem conspectu exposita funera.* Ad has Cemelum adjungo, quam vixisse aliquando, nec ingloriam, rudera indicant, et Plinii ac veterum geographorum testimonia non obscure produunt.

3. Ex constituta Valeriani sede non invalidat de ævo conjectura ducitur. Nam ex epistola Hilarii papæ ad quosdam Galliæ episcopos habetur, decreto sancti

A Leonis magni, episcopatum Cemeliensem conjunctum fuisse episcopatu castri (ita enim appellat) Nicæensis, haud dubie ob tantam utriusque loci viciniam et dioceseon angustiam. Ab eo itaque tempore, idem Cemeliensis, qui Nicæensis episcopus fuit. Nec Cemeliensis tantum, vel tantum Nicæensis; sed conjuncta utriusque civitatis nomenclatione nuncupatus est, ut liquet ex v Synodo Aurelianensi, cui Actius presbyter subscripsit, nomine Magni episcopi Cemeliensis et Nicæensis. Quamquam in excusis synodi illius exemplaribus, mutila est ea subscriptio, ut notavit R. P. Jacobus Sirmondus, qui Valerianum edidit. Subinfert autem ex proposita observatione, quandoquidem Valerianus absolute Cemeliensis episcopus nuncupatus legitur, oportuisse eum ante factam a sancto Leone utriusque sedis conjunctionem, Cemelensi Ecclesiæ præfuisse, atque adeo posteriorem non esse sancto Leone Magno. Hoc non gravate concesserim. Addit præterea Valerianum sub annum Christi 450, hoc est sancto Leoni æqualem statuentem, argumento inde ducto, quod existet ad Valerianum et Ingenium Ebredunensem, Valeriani Metropolitanum, cæterosque vicinarum Galliæ provinciarum episcopos, ejusdem sancti Leonis epistola de Vasensis episcopi ordinatione, ex cod. ms. Arelatensi a card. Baronio evulgata; et alia, inter sancti Leonis epistolas num. quadragesima secunda, ad omnes Galliæ episcopos, qua Valerianus et Ingenius, inter Galliæ episcopos, quorum ad sanctum Leonem epistola proxime præcesserat, referuntur. Item quod concilio per eadem tempora Rhegii in Gallia celebrato, subscripsisse legatur Valerianus, cum aliis illius tractus episcopis. Tandem quod habeatur Valeriani episcopi cum laude mentio, in recens reperto concilio Arelatensi sub Ravennio sancti Leonis æquali in hæc verba: *Causam quæ inter sanctum episcopum Theodorum, et sanctum Valerianum, vel sanctum Maximum, item episcopos, atque Abraham Faustum, necnon et reliquos fratres insulæ Lirinensis acciderat, absque dubio, omnes nos qui in Christo unum sumus, differri non possumus, nisi id agamus qualiter curetur et abstergatur.* Erat Theodorus episcopus Foro-Julienensis, Maximus vero Rhegiensis, cui postea Faustus successor, bis successor, ut ad eum canit Sidonius. Itaque suborta inter Theod. Lerino vicinum et Faustum Lerini abbatem controversia, Maximus Lerini olim abbas, tunc Rhegiensis episcopus, pro Fausto et Lirinensibus stetit. Et tempora ac loca consentiant, ut Valerianus ille episcopus, qui item a Fausti partibus stetit, fuerit hic noster Cemeliensis episcopus, quem olim in Lirinensi asceterio monachum egisse, postea attingam. Has conjecturas, ut non diffiteor esse admodum probabiles, video tamen conjecturas tantum esse et quæ indocilem animum ægre permoveant, præsertim quia in citatis epistolis et conciliis Valerianus nusquam appellatur Cemeliensis. Nec Ingenius, qui post Valerianum ascribitur in citatis epistolis, dicitur fuisse metropolita Ebredunensis: idque ex ipsa posteriori loco posita Ingenui ascriptione, infirmari videtur, ut non urgeam quod ad concilii plenitudinem aut tituli postea appositi vitium referri posse video, nempe episcopos illos ad metropolim Arelatensem, et diversam ab Ebredunensi cui Cemelum subest, et ab Aquensi cui subjacet Rhegium, pertinere. Denique plures simul eodem tempore in illo Galliæ tractu floruisse Valerianos episcopos, docet Gallorum episcoporum epistola ad sanctum Leonem, et ejusdem pontificis ad eos rescriptum, quod est inter epistolas 52, ut plane incertum fieri necesse sit quis eorum hoc nostro recurrat. Quamquam cum pro Valeriano plures suppetant, et reliqua adjuncta consentiant, non injuria existimatur eorum aliquem esse hunc ipsum quem quærimus Valerianum Cemeliensem. Et ita omnino habeo persuasum. De Valeriani ævo satis.

4. Natio minus obscura est. Ex dictis enim perspicuum videtur Gallum fuisse, et sedes consentit. Nam

quamvis Cemelum a Plinio, Ptolomæo, Leandro, aliisque nonnullis geographis in Italia collocetur, tamen apparet id ab eis idcirco factum, quod Italiae limitem statuunt Varum fluvium, cum tamen olim Galliarum finibus ad Alpem summam porrectis. Cemelum Galliae finibus conclusum fuerit, et ita ferant antiqua itineraria, ac notitia civitatum Galliae, quæ Cemelum inter Alpium maritimarum civitates Ebre-dunensi metropoli subjectas numerat. Sed et in Romano martyrologio, pridie idus Maii, sanctus Pontius qui duos Philippos Cæsares ad Christum adduxerat, in Gallia sub Valeriano et Gallieno passus proditur. At passum Cemelii, constat; et diserte utrumque, id est, et Cemelii, et in Gallia passum, affirmant Usuardus ad eam diem, et Petrus Exquilinus episcopus in Catalogo (qui eum etiam facit episcopum Cemeliensem) annuntque antiqua Acta quæ Surius edidit. Hunc Pontium Cemelii pro Christo obtruncatum triplici homilia de Laude Martyrii celebravit Valerianus, tamquam peculiare Ecclesie suæ decus, ut docent illa ex homil. 17 trita de eo argumento: *Illius martyris qui in hoc loco pugnam inclytæ virtutis 35 primus exercuit.* Nam quamvis in eo tractu, immo Nicie quæ Cemelio stanti prope continens erat, ante sanctum Pontium alii sanguinem pro Christo fudissent, ut S. Bassus sub Decio 5 Decembris, tamen Cemelii primus martyrii agonem consummavit Pontius. Igitur Galliae finibus conclusum est Cemelum; quando Cemelii passum Pontium, in Gallia, ut vidisti, passim produnt Martyrologia et acta, in quibus ex Italia egressus Cemelum adisse scribitur. Nec aliud sane de Cemelio quam de Nicia, Cemelio, ut dixi prope continente, statui potest. Ac Niciam Galliae finibus concludunt, Romanum Martyrologium xii kal. Junii, cum de S. Hospitio confessore; et ejusdem occasione Gregorius Turonensis lib. vi Hist. Franc. c. 6, Sigebertus anno Domini 381, alique passim. Itaque Valerianus in Gallia episcopus, non abs re Gallus conjicitur, cum nihil suppetat quod illum aliunde eo delatum, sedem Cemelii nactum suadeat; ut ex hoc proinde novo sidere, tot micantissimis illius quod dixi ævi Galliae astris adjuncto. Eucherio Lugdunensi, Hilario Arelatensi, Solonio, Verano, Claudiano, aliisque præsulibus; Gennadio item, Vincentio, Salviano, Prospero, presbyteris, insignem plane Galliarum jam illis temporibus splendorem liceat agnoscere.

5. Et quando Eucherii facta mentio, non debeo inter alias de Valeriano conjecturas missam facere quam suggerit Heribertus Rosueidus in nolis ad Eucherii Parænesim: eum videlicet Valerianum ipsius cognatum quem philosophiæ sæculari tunc addictum, Eucherius omni floridissimæ descriptionis vere ostentato ad mundi contemptum invitat, hunc ipsum esse Valerianum Cemeliensem. Quod si admittimus, lux affunditur Valeriani generi ac nobilitati. Nam Valerianum illum ad quem Eucherius scribit, fuisse ipsi sanguine junctum, frons ipsa Paræneseos Eucherii præfert. Et cum Eucherium constet splendidissimis natalibus insignem fuisse, idem decus ad Valerianum transfunditur; ipseque Eucherius illum ita affatur eo quem signavi loco: *Quamvis in maximos sæculi apices, patre, soceroque elevatus, illustribus ex utroque titulis ambiaris, ego tamen longe superioris in te honoris fastigia concupisco.* Vides genus illustrissimum. Sed et obiter *soceri* vocem adverte, quæ Valerianum illum conjugio illigatum prodit. Id vero videri posset omnem conjecturæ hujus vim elidere, cum Valerianus Cemeliensis et episcopus fuerit, et ante episcopatum monachus vixerit, ut aperte habetur ex initio epistolæ ad monachos qui illum sibi tametsi absentem in præfectum elegerant. Nihil tamen conjecturæ propositæ inde decedere perspicuum est ex ipsa Eucherii ad sanctum institutum invitatione; quæ docet vel Valeriani conjugium non fuisse nisi designatum, ideoque fas illi adhuc fuisse ad aliud vitæ genus convolare: vel quod aliis plerisque accidit, Valerianum,

A annuente conjugio, aut non ultra superstite, liberam fuisse ad sanctum institutum capessendum, et consecutam promotionem in præfecturam monasticam ac episcopatum.

6. Et hinc via utcumque aperitur ad agnoscendum Valeriani sanctum obitum et beatitatem. Nam quod per ea tempora *altria magnorum montium plane Lirinum*, ut eam Ennodius nominat, illustriorum virorum a sæculi fluctibus in Gallia secedentium frequentissimus portus esset, admodum verisimile est in ea insula monachum egisse Valerianum; indeque primo alicubi a monachis absentem in præfectum fuisse expetitum: tum vitæ sanctitate sanguinis splendori conjuncta illustrem ad sedem Cemeliensem in ea ora positam fuisse translatum, ubi sancto fine quieverit, juxta ea quæ de S. Valerii Lirinensis olim monachi depositione, Arnouldus in Martyrologio monastico his verbis tradit: *Nono kal. Augusti, Nicie in Provincia, depositio sancti Valerii episcopi, et confessoris, qui ex monacho Lirinensi ad episcopatum assumptus boni pastoris officium implere studuit, et in gaudium Domini sui introductus audire meruit, Euge serve bone, etc.* Idem consignatur in tabulis Lirinensibus ea die. Hunc porro esse nostrum Valerianum existimant nonnulli Nicenses. Quos inter v. c. nec juris tantum utriusque consultissimus, sed omni quoque politiore litteratura excultissimus, D. Honoratus Leotardus, datis de eo argumento litteris, hunc esse sensum suum significavit. Nec vero refert quod sanctus ille ex Lirinensi monacho episcopus, Valerius dicatur, non Valerianus. Nam potuit in antiquioribus tabulis, unde illud Martyrologium confectum est, per festinationem amanuensium, notarum compendia (ut assolet) consecrantium, scribi pro Valeriano, Valerius, adhibita nota, qua in alia exscriptione non adhibita, manserit Valerius. Hac sane vel simili alia ex causa in concilii Arausicani subscriptionibus, Valerius cum Valeriano confunditur in plerisque codicibus. Minus etiam movet quod locus depositionis, non Cemelum, sed C Nicia noletur in iisdem tabulis et Martyrologio. Nam juncto per illud tempus a S. Leone episcopatu Cemeliensi et Nicæensi, contingere facile potuit ut Valerianus utriusque sedis episcopus, Nicie potius quam Cemelii corporis exuvias poneret: et in tanta Nicie Cemelii propinquitate, mirum non esset etiam stante Cemelio Nicie excessisse e vivis Valerianum, tametsi in gregis sui excubiis assiduum. Præterquam quod non ultra stante Cemelio cum illud Martyrologium confectum est, vel exscriptæ tabulæ antiquæ, e quibus fuit depromptum, facile potuit qui Valerianum iis inseruit, ut obscuritatem vitaret, abjecta Cemelii diruti mentione, civitatem continentem, in quam Cemelum, ejusque populus, et sedes episcopalis, aliaque jura concesserant, assignare pro loco in quo e vivis excesserit sanctus ille episcopus. Quid si vero ne locum quidem obitus signavit, sed locum quo ejus illa die e vita excedentis depositio recolitur, quod Cemelio everso, Nicie fieri oportuit?

7. Sed me quidem conjectorem diutius agere in tam obscuris Valeriani rebus piget. Multoque etiam magis pigeret, nisi animadverterem criminatorem, longe tenuioribus indiciis, imo apertis hallucinationibus nixum, secare Valerianum harum homiliarum parentem longe aliis coloribus expingere quam prout a me expressus est. Statuit enim per se evidens, ac illustrissimi card. Baronii testimonio firmat, hunc esse nefandissimum hæreticum Pelagii et Cælestii partiarium ex Occidente profectum Alexandriam, ut habetur ex epistola Eusebii cujusdam ad S. Cyrillum Alexandrinum, quam profert Baron. anno Christi 417, 11, 15. Ea Epistola is quem dixi Eusebius amice expostulat, cum S. Cyrillo, quod 36 truncati gladio sedis apostolicæ, Pelagius et Cælestius, communionem Alexandrinæ Ecclesie potirentur, interventu ac operahominis pestiferi, eorumdem hæreseos caput fœderati Valeriani ventriloqui, gulæ ventrisque mancipii, genere humili, et conditione ipsa servi, Ariminensis

possessione illustrissimi Valerii comitis. Additque Baronius conjectare se, hunc esse illum ipsum Valerianum, cujus apud S. Hieronymum est mentio epist. 79. Qui enim ibi in vulgatis codicibus dicitur Annianus pseudodiaconus Celedensis, cujus libros contra se editos S. Hieronymus testatur se per Eusebium presbyterum suscepisse, respondens S. Augustino et Alippio qui sciscitanti erant eosne libros confutasset, hunc Baronius suspicatur corrupte legi Annianum, dicendum autem Valerianum. Quandoquidem verisimile est hunc esse illum Eusebium qui Valerianum apud Cyrillum insinulaverat, atque adeo non alium quoque esse Annianum illum, quam Valerianum Eusebii in visum. Qui item corrupte dicatur Celedensis diaconus, cum de Ecclesia Celedensi nusquam sit mentio, sed Cenetensis potius sit dicendus. Ita enim substituit Baronius, testatus aliam lectionem habere *Arelatensis*. Quid si *Arelatensis*, quæ Juliani aliquando Capuanus episcopi, Pelagianorum acerrimi, agnominatio ex patria, teste Prospero? Quid si item *Celanensis*? Nam hunc Julianum, Beda lib. 1 in Cant., in ipso initio, vocat episcopum Celanensem, in Campania. Hic Valeriani nostri criminator, triumphum eam, et cardinalis Baronii auctoritate eum aperte gravari, imo opprimi, perspicuum existimat.

8. Verum hæc existimatio tam insulsa est, ut nongesto quidem salis modio defutuanda videatur. Tota enim vis argumenti quo nititur, eo universa revolvitur, quod cardinalis Baronius de Valeriano Cemeliensi, et his hominibus, earumque parente prorsus tacens, prodat Hieronymi et Augustini ætate vixisse Pelagianum quemdam nomine Valerianum, diaconum Cenetensem. Inde infert criminator, hunc esse Valerianum Cemeliensem episcopum, harum hominibus parentem. Quæ cujusmodi sit consecutio, ineptiam ipse quoque, si demonstrare contendat. Quare obiter tantum dico, non si unus aliquis fuit hæreticus nomine Alexander, aut Joannes, aut Sergius, fas illico esse, omnia quæ perverse ab illo facta dictave sunt, transfundere in quemcumque ejusdem nominis ea ætate florentem, quamvis neque munus, neque alia personarum adjuncta diversa essent, ut hic sunt plane diversa. Periclitabitur sane per hanc inferendi et criminandi licentiam auctor catholicæ Epist. B. Judas argui proditionis et venditionis Christi Domini, patratæ a bipedum nequissimo, ejusdem nominis, muneris, ac ævi cum S. Apostolo. Desino calamum per se quassatum conterere.

Nihil porro præterea suppetere quod Valerianum nostrum gravet ex his quæ sive ex Eusebio illo, sive ex Hieronymo adducta sunt, nullo negotio evinco. Nec urgeo quanta sit fides quorundam sub Eusebii illius nomine vulgatorum scriptorum de vita S. Hieronymi, et aliorum ejusdem ingenii partium ad S. Cyrillum et Augustinum, quæ hæresibus atque ineptiis facta, Lovanienses tom. II Augustin. observarunt, suffragante Baronio anno Christi 420, a num. 42, et in Rom. Martyr. ad 30 Sept. Hæc tametsi dissimulata velim, quis non videt eum Valerianum, quem Eusebius ille *συγκληρικόν* nominat, fuisse Pelagii et Cælestii discipulam ac scederatum; hunc autem Valerianum, cujus hominibus indemnes præstamus, fuisse eorundem juratum hostem, ut et Semipelagianos reliquos, quibus ab adversario non satis memori postea adjungitur? Semipelagia enim viri alias probi et docti, Pelagium et Cælestium, quorum Valerianus ille ventriloquus partiarius proditor, abominabantur, ut infra referam. Nihil igitur nostro huic Valeriano cum Valeriano illo quem Eusebius apud Cyrillum est insectatus, commune revera est, præter nomen. Unde quo jure criminator Valeriano nostro infamiam Valeriani hæretici affricat, tantum quia ejusdem est nominis; eodem noster, si ineptire liberet, cumulari posset elogiis quæ per eadem tempora Prudentius Valerianum episcopum celebret hymno 10 peristeph., aut quibus Valerianus episcopus Aquilensis sub

A eam ætatem florens exornatur a S. Hieronymo et Rufino aliisque.

9. Tametsi vero causæ præsentis nihil incommodat quod Valerianus ille ventriloquus idem sit cum Anniano Celedensi diacono, ut Baronius conjectabat; multa tamen sunt quæ suadeant fuisse longe diversum, et conjecturam scriptoris sapientissimi omnique superioris infirmam. Omnes enim antiqui codices et Hieronymi et Augustini (nam hujus quoque tom. II ea Hieronymi epistola inserta legitur) constanter legunt Annianum; nec ulla lectionis varietas in manuscriptis quæ Marianus Victorius et Augustini emendatores adhibuerunt notata est in eo nomine. Quod vero Eusebius aliquis (incertum an idem qui ad Cyrillum scripsit) ad Hieronymum Anniani scripta transmisit, non sufficit ad transformandum Annianum in Valerianum. Imo quia potior est plurium codicum fides unius novi codicis testimonio si demus eundem esse illum Eusebium qui ad Cyrillum de Valeriano scripsit, et ad Hieronymum scripta ejusdem erroris transmisit, colligendum potius erit mendum esse in ea Eusebii epistola quæ recens proferitur, legendumque in ea esse, pro Valeriano Annianum. Sed demus sane irrupisse mendum in Hieronymi et Augustini codices, proque Valeriano, corrupto in eis legi Annianum, quid Valeriano Celedensi diacono, cum Valeriano Cemeliensi episcopo? Quid blasphemus scriptori, post delusam cum Pelagio synodum Diospolitana, calamum adversus S. Hieronymum stringenti, cum scriptore cujus omnes apices, pietatem, humilitatem, charitatem, et reliquas Christianas virtutes infligit?

Altera præsentia in Hieronymi codice vitio, ut maxime admitteretur, purgaret potius quam fœderet Valerianum Cemeliensem, probri quod ei inspergebatur, derivatione in alium Valerianum ex suspitione Cenetensem, aut ut una lectio habet, Arelatensem. Nullam tamen exstare Celedensem Ecclesiam (quæ fuit unica mendum causandi ratio) scriptori diligentissimo excidit, cum Hieronymi epist. 77, quæ illi 79 prope continens est, scripta sit ad Marcum presbyterum Celedensem. Ex qua 37 constare videtur Celedensem Ecclesiam in Syria Iulsiæ; quandoquidem S. Hieronymus Marcum illum qui in Celedensi Ecclesia plurimum poterat, exposcit auxiliatorem adversus eos qui e Syriae eremo, quam tunc incolebat Hieronymus, ipsum extrudere nitentur. Nec est quod data gratis identitate Valeriani illius de quo Eusebius scribebat ad Cyrillum, et Anniani de quo Hieronymus, novum videatur hominem forte in Occidente natum (quod Ariminensis illa servitus significat) ascriptum fuisse Celedensi Ecclesie in Syria. Frequentissimum enim per ea tempora erat ut qui in Occidente nati essent, commeantes in Orientem, ibi inaugurarentur. Ipseque S. Hieron. origine Dalmata, Antiochiæ initiatus est sacerdotio.

Video me tempus prodigere, et tam male subnixam Valeriani nostri ex ea Eusebii epistola denigrationem, jam satis superque obductam esse; planeque constare quanto jure Valeriani nostri criminatores sibi ex ea epistola triumphum cecinerit; quam denique verisimiliores sint conjecturæ nostræ si earum cum criminatores argumentis fiat contentio. Qualiacumque vero fuerint quæ præmissi conjectanea, placuit ea non præterire, quod et sua probabilitate non vacent, et aliquid apud cordatos et affectu liberos conferre possint, ad suspendendum vel temperandum judicium de Valeriani recta fide, in ea criminatione ad quam progredior.

CAPUT II

Quæ adversus Valerianum facere visa, aut videri potuerunt.

1. Duo in Valeriano suggillat criminatores, doctrinam Semipelagianam et sancti prænomen. Auspicabor a priore criminationis parte cui etiam subnectam si quæ alia in doctrina Valeriani occurrunt vel mer-

hosa. vel suspicionem latentis mali movere apta. Qua in re nec criminatoris diligentia, nec mea insuper indignatione et scrutatione contentus fui; sed oculatissimorum præterea censorum judicia et emutctissimæ naris hominum sagacitatem studio meo adjunctam volui.

Semipelagianismi suspectum Valerianum, ve etiam (si accusatorem audimus) plane compertum, faciunt quæ variis harum homiliarum locis, sparsi habentur. Signabo quæcumque occurrerunt. Homilia prima, omnium iudicio undecumque sana est: et ideo apud Augustinum tomo IX, ubi jam pridem habetur sub nomine libri de *Hono disciplinae*, non modo Erasmi arrosionem effugit, sed etiam Lovaniensium theologorum censuram; qui quatinus recte libellum illum loco movendum pronuntiaverint, tanquam ab Augustino non conscriptum, nihil tamen in eo reprehenderunt; ut neque card. Bellarminus in censura tomi IX D. August. quamvis de parente libelli anceps sit, nec definire audeat, aliusne ne ab Augustino sit, an ipse Augustinus. Quæ dubitatio, postea quam eâ scripsit Bellarminus, plane evanuit, prolatis posteriorum diligentia veteribus codicibus ex Floriacens. et S. Galli bibliotheca, in quibus diserte liber ille Valeriano Cemellensi ascribitur. Et ut fides veterum codicum deesset, stylus plane clamat, auctorem non esse Augustinum, sed eundem cui ascriptis leguntur reliquæ undeviginti, hoc est Valerianum. Ex eo tamen quod tantus vir ausus non fuerit eum libellum D. August. adjudicare, perspicuum est nihil illum subollecisse in eo minus sanum, solidumve Itaque intacta sane abire posset ea prima homilia, nisi Valeriani criminatorem, qua est in deprehendis aliorum erroribus odora vi, hac quoque primam homiliam suffixisset, quod prima ejus verba hausta sint a Pelagio, quæ ait, sæpius eo dicendi modo esse conquestum.

2. Homilia secunda sub initium ita loquitur Valerianus de angusta via. *Hæc est illa via, dilectissimi, per quam justis pergunt et sancti immobilitate gradiuntur.* Liqueat sermonem esse de via justa arcta, non philosophice tantum, sed etiam christiane. Et tamen hæc subit quæ Massiliense fermentum subolent, quo voluntas, Dei manum veluti prehendere et ad illam ex se surrigi dicitur: *Hujus ergo viæ et eligendus nobis et muniendus accessus est quia sicut est arduus, ita est pervius; facilem autem se volentibus præstat, si non aut vanitas impediatur, aut fallax hujus mundi ornatus obsistat.* Hoc illud ipsum esse videtur, quod Cassianus, et alii ejusdem fursuris toties ingeminant, damnaturque Cap. 6 conc. II Arausicani, *miseri cordiam Dei conferri volentibus.*

In eadem sententiam hom. 3: *Omne igitur opus, dilectissimi, in quo studium humanæ conversationis invigilat, voluntarium requirit officium.* Et mox: *Religio Christiani nominis in qua vocati sumus, liberi arbitrii suscepit officium.* Hæc voluntaria liberi arbitrii officia, Cassiani et Fausti, ut locutionem, ita et fuliginem referunt. Diserte sane Faustus epistola ad Lucidum, salutis initium, quod naturæ viribus tribuit, ait: *officii rem esse, non meritum.* Rursus inferius eadem homilia: *Christo nostro, quotidie gratiarum hostias immolamus, ut si alios commendat virtutum merita, nobis salutem locum gratiæ faciant voluntaria servitutis officia.* Quid clarius pro eorumdem Massiliensium errore, cum humana servitus gratiam devocare eique locum facere perhibeatur? Nomen porro officii designare opus honestum intra naturæ ordinem, atque adeo non nisi humanam servitutem Deo ab homine impensam denotare docent Tullii, ut Lactantius non semel nominat, *Officiales libri*; itemque Panætii et filii ejus, ac etiam Aristotelis (referente S. Ambros. i Offic. c. 7) libri de Officiis. Item Nicolai Damasceni opus de eodem argumento ac cum eadem inscriptione, commendatum a Simplicio in c. 37 Enchir. Epicteti. Et denique Zenonis Stoici scriptio, prænotata voce quæ Latine officium vertitur.

A ut est apud Laertium lib. vii, in Zenone. At constat hos ethnicos supra honestatem mere naturalem non assurrexisse. Igitur qui gratiæ locum fieri per voluntaria, sive liberi arbitrii, officia affirmat, ut hic a Valeriano factum videtur tribuere humano labori advectionem gratiæ, qui est Massiliensium error.

3. Homilia 7 æque lubrice, post enumerata sancta pleraque opera, quibus cælum virtutum meritis emercari licet, subjungit: *Sed hæc omnia una et eadem Patris, et Filii, et Spiritus sancti in nobis virtus operatur, quæ perfectionem justis laboribus præstat, ac bonæ voluntati, quæcumque sunt optima subministrat.* Agnoscat lector solemnia verba quibus Semipelagianismus apud indubitatos ejus assertores concipitur: *Deum esse qui perfectionem præstat, homine initium præbente.* Et subministrari quidem a Deo 38 optima omnia, nempe cælestes suppetias, et gratiam, cum actualem tum sanctificantem; tamen præmissa ex homine per naturæ vires bona voluntate.

B An non verò idem fuerunt illa ex homilia 8: *Videte, dilectissimi, quantum nobis constet erogatio tenuis expensæ, ut ad petitionem nostram, tantæ majestatis Dominus dignetur occurrere?* Dominum occurrere dicit, sed expetitum et humanis votis advocatum, quod nostrum quantumcunque initium Massilienses dandum naturæ viribus in salutis negotio contendeant, ut esset unde Deum acceptionis personarum læbe eximerent, qui aliquibus præsto esse, alios abjicere videatur. Eoque trahit Valerianus locum ex c. xv Isaïæ, quod item facit Cassianus collat 13, cap. 8 et 14.

4. Homilia 11; error, de quo agitur, traditur primum subobscurius, verbis illis; *Namquam deserit Deus voluntatem religionis studio florentem, nec desunt solatia Divinitatis ubi sunt actus bonæ conversationis.* En, voluntatem ex se studiosam Deus superinditis auxiliis communit ac promovet, et actibus nostris humanis solatia gratiæ asciscuntur. Mox vero apertissime, et ita ut ipsius solis radiis scriptus videatur Semipelagianismus. *Nec nos negare possumus ornamenta religionis vitæ, vigilantia studio comparari: sed ibi Deus est ubi integræ religionis est animus, ita Apostolo dicente: Exemplum queritis ejus qui in me loquitur Christus? Satis ibi vacillat humanum studium ubi non requiritur Dei auxilium. Nam non dubie periclitatur fides; si non muniatur patrocinio Divinitatis. Nostrum est igitur bonum velle, Christi vero perficere. Nam ita Apostolus loquitur: Velle adjacet mihi; perficere autem bonum non invenio. Vides ergo bonis operis voluntatem ex nobis debere descendere, perfectionem Dei potestatem pendere.* Rursusque infra: *Habet quidem servus gratiam laboris sui, sed domino debet fructum laboris impleti.*

Conclamatus plane videri potest Valerianus, nec videtur tam morbo loco, Chiron ullus medicinam satis idoneam facturus. Quid enim aliud Pelagianorum reliquæ obtruderat? Audi Cassianum collat. D 13, cap. 9, in fine: *Ut evidenter clareat, etiam per naturæ bonum quod beneficio Creatoris indultum est, nonnumquam bonarum voluntatum prodire principia, quæ tamen nisi a Domino dirigantur, ad consummationem virtutum pervenire non possunt, Apostolus testis est dicens: Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio.* S. item Augustinus in expositione quarundam propositionum ex Epist. ad Rom. num. 60, cum junior tunc sic scripsisset: *Quod credamus, nostrum est; quod autem bonum operemur, illius est qui credentibus in se dat Spiritum sanctum;* postea recensens illud opus i *Retract. c. 23, et lib. de Prædest. SS. cap. 3, reprobat eam propositionem, quam tamquam Semipelagianismo fetam, commendabant Semipelagiani, et D. Augustino objiciebant, ut testatur Hilarius epist. ad August. Imo Julianus Capuanus, Pelagianorum signifer, cum quo S. Augustinus gemine certamine configit, eo tandem adactus est, ut non aliud assereret quam quod proximo proposito loco Valerianus; *Volens intelligi, verba sunt Augustini,**

sententiam ejus referentis l. iv prioris respons. c. 3, *Hominem per se incipere sine gratia, quod perficit gratia.* Et ibid., lib. ii cap. 8: *Volunt, Pelagii ex parte asseclæ de quibus ibi agit, in homine ab ipso homine incipere cupiditatem boni, et hujus coepti meritum, etiam perficendi gratia consequatur.* Ut jam Valerianus non tantum Semipelagianismi, hoc est Pelagianismi diluti, sed ipsius læcis Pelagianæ propinator audire posse videatur.

5. Quid si et Ethnicismi? Hierocles sane, homo gentilissimus, ad vers. 47 Pytag. late confirmat, electionem bonorum in bonis esse. Perfectionem autem eorum esse a Deo, et studium quidem nostrum, esse veluti extensionem manuum ad bonorum captationem; Deum autem esse, qui manum porrigentibus præsto est, et largitur volentibus ac petentibus. Itaque tamquam formam materiæ, preces operi et conatui nostro esse imprimendas docet, ut eo inter nos petentes et Deum largientem medio interposito, perficiamus juvante Numine, quod per nos ipsos non adduceremus ad perfectum. Vocatque Hierocles impiam virtutem (si ita dici potest) illius qui in suis dumtaxat operibus confidens, exprompta vi sua naturali perfectionem a Deo non exspectet. Seneca eodem sensu, epist. 73, in fine, negat deos fastidiosos esse; *admittunt, et ascendentibus manum porrigunt.* Quasi diceret: plane dii homines admittunt, sed venientes. Manum iisdem porrigunt, sed ascendentibus et ex se conantibus id præstare quod per naturam possunt. Unde ita subdit, nullam sine Deo mentem bonam esse, ut tamen naturalia boni semina, per culturam in fruges promovenda non sileat. Tantum non dicens, nostrum esse velle, Deo vero perficere. Plane gemina habet initio epistolæ 41, ubi bonum virum sine Deo nemini esse contestatur, nec posse quemquam nisi ab illo adjutum exurgere; non posse item rem tantam sine adminiculo Numinis stare; a nobis tamen ducendum esse initium, eo quod Deus prout a nobis tractatus est, ipse nos tractet; esseque proinde a nobis ipsis impetrandam bonam mentem, sive bene volendi exordia, quibus Deus consummationem adjungat. Qui est Stoicus ille typus, quem S. Augustinus in gratiæ hostibus toties exarat: ac nominatim serm. 13 de Verb. Apost. et tract. de Stoicis et Epicureis.

Philo pulcherrime lib. de Sacrific. Abelis et Caini, ad illud, *est factum est post aliquot dies*, hoc ipso errore ait laborasse Cainum, et proinde liceat teterimi hujus dogmatis assertores, pro Caini germanis habere. Distinguit enim Philo tres classes eorum qui Deo gratias non agunt. Primam leviter præ reliquis peccantium, eorum videlicet qui per beneficiorum oblivionem, gratiarum actionem, qua nihil pretiosius, missam faciunt. Alteram deterrimam hoc est eorum, qui per nimiam arrogantiam, se ipsos habent pro auctoribus bonorum suorum. Tertiam malignitatem veluti mediam eorum qui bona sua referunt ad auctorem Deum; sed ita ut censeant se merito sub illa consequi, attracto ad se per bonum aliquod suum opus Deo. et per illud rati se dignos factos divina gratia. Diceres expressos a Philone, pluribus post sæculis nascituros Pelagianos et Semipelagianos. Nam Pelagianis perbelle congruit classis illa secunda, Semipelagionis vero tertia. Et utramque Philo manifestis veteris Instrumenti oraculis, quæ profert convulsam docet, et Cainitarum esse confirmat. Annuittque de more S. Ambros. lib. de Cain et Abel. cap. 1, quamvis initio capitis secundi, aliam eorumdem duorum fratrum allegoriam magis approbet, hæc non rejecta. En igitur quantum virus in prolatis Valeriani locis latet: si tamen latet, et non potius aperte se prodit; 39 cum tam diserte homini initium bonorum suorum arroget. solam vero perfectionem Deo tribuat, ut Semipelagiani reliqui.

6. Fides autem catholica hæc est, ait Chrysost. aut quivis alius auctor homiliæ de Adam et Eva, cujus hanc partem legere etiam licet apud Coelestinum,

A epist. ad episcopos Galliarum: *Ut omnium bonorum effectuum atque operum, et omnium studiorum, omniumque virtutum, quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum profiteamur auctorem, et non dubitemus ab ipsius gratia, omnia hominis merita provenire, per quem item fit ut aliquid boni et velle inveniamur et facere.* Ex hac plane catholica regula, malus cæteroqui auctor, nec prorsus abs re Eutychnianismi insimulatus Joannes Maxentius, in calce professionis catholicæ, in hunc modum ferit eos quibus relata ex Valeriano verba placent. *A hominamur eos qui contra vocem Apostoli audent dicere, nostrum est velle, Dei vero perficere: idem doctor, et velle, et perficere donum testatur esse divinum, ipso dicente: Deus enim est qui operatur in vobis et velle, et perficere pro bona voluntate.* Ita ille, consentaneæ ad catholicum dogma de Deo salutis humanæ initiator. Nimirum, qui filii Dei sunt, imitatione filii naturalis, ut Fulgentius lib. de Incarn. et Grat. Christi cap. 20 recte advertit, non ex voluntate carnis aut viri, sed ex Deo nascuntur. Et quamvis unusquisque, præunte Deo, possit sibi pater effici, et matrem se vel feminam, hoc est sanctum vel improbum, efficere, ut pulcherrime tradit Nyssenos hom. 6 in Eccles. et l. de Vita Moysis, ac Bernardus serm. 57, ex parvis, tamen nisi Deus præcedit, jacendum est homini æternum in nihilo, multo magis quoad esse gratiæ (quippe sublimius) quam quoad esse naturale.

Ipse fidei et totius sanctitatis nostræ, ut Fulgentius supra ex Apostolo urget, non consummator tantum, sed etiam initiator et auctor. Ipse, juxta D. Augustinum, homil. 14, ex 50. *retribuendo bona pro malis, invenit quo modo retribuere bona pro bonis, etc. Cum ergo bona retribuit, prævenit se, dando bona quibus retribuere bona.* Ipse, ut est apud eundem August. cap. 32 Enchir., *hominis voluntatem bonam et præparat adjuvandam, et adjuvat præparatam. Præcedit enim bona voluntas hominis multa Dei dona, sed non omnia. Quæ autem non præcedit ipsa, in eis est et ipsa.* Hæc e triplici in nos ad salutem diffusa benedictione, omnium suavissima, et animæ recogitantis palato maxime sapiens, eodem Bernardo iudice serm. 39, ex parvis. Ubi misericordiam ac benedictionem Dei prævenientem nos, adjuvantemque et consummantem distinguens: *Verum, inquit, in his tribus, non immerito dulcius sapit, ea quæ non modo immeritos, sed male meritos prævenit; ut dum adhuc filii sumus iræ, et operamur opera mortis, ipse cogitat super nos cogitationes pacis; et ne petentibus quidem, imo et impetentibus: non invocantibus, sed provocantibus, non interpellantibus, sed etiam repellentibus, spiritum bonum, spiritum vitæ, spiritum adoptionis largitur. Quid illi animas dulce sapiat, cui misericordia tanta non sapit? Merito proinde benedictio dulcedinis nominatur, ea quæ prævenit.* Admodum igitur corrupta, aut nulla, spiritualiter gustandi vi præditum oportuit Valerianum, cui ea benedictio dulcedinis, non modo dulce non sapuit, sed ne ullo quidem pacto percepta est. Aliter sentimus, catholici. Non, inquam, quod Valerianus affirmabat, prævenimus ipsi Deum, ac veluti sollicitamus, ut operi per nos coepto, opitulator et consummator accedat, sed ipse anteoccupat et prævenit nos. Videndus quoque Richardus Victorinus lib. de Gradibus charitatis cap. 3, initio.

Concludo hunc locum insigni plane disputatione Ecclesiæ Lugdunensis in opere contra Joannem Scotum, circa caput ejus quartum, in fine, ubi hæc ejus propositio refertur: *Semper naturam inchoare posse at perficere non nisi per gratiam.* Hoc Lugdunensis Ecclesia his verbis rejicit: *Quod si ita dicit, quasi natura hominis per liberum arbitrium suum semper possit bonum inchoare, sed non nisi per gratiam Dei perficere, ut inchoatio totius boni semper homini deputetur, Deo autem tantummodo ejus perfectio; ut primam partem boni agendi sibi vendicet homo, secundam Deus; talis sensus omnino Pelagianus est, et contrarius Evangelicæ et apostolicæ veritati. Quia ipse Dominus,*

ut initium boni nostri ostendat non esse ex nobis, sed ex illo, ait : Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Et Apostolus dicit fidelibus : Quia qui cepit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu. Et iterum : Vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, verum etiam ut pro illo patiainini. Et beatus Joannes apostolus dicit : Non quasi nos dilexerimus Deum ; sed quia ipse prior dilexit nos, et misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Et iterum beatus Paulus apostolus ait : Per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem et consummatorum fidei nostræ, Jesum. Si ergo vere Catholici esse cupiamus, totum fideliter divinæ gratiæ deputare debemus, et initium videlicet boni operis nostri, et finem : quia sicut præmissis Scripturæ sanctæ testimoniis clarissime demonstratur, Dominus elegit sanctos suos, non illi eum. Deus in suis fidelibus et incipit bonum et perficit. Ab ipso donatur fidelibus qui pro eo patiuntur, et initium fidei et finis martyrii. Ipse prior dilexit sanctos suos, ut et illi eum possent diligere. Et fides nostra Dominum Jesum habet auctorem, eam in nobis inchoando ; et ipsam habet consummationem perficiendo. Hæc ergo fideliter teneamus, ut in vera fide fundati ab errore hæretico tuti simus. Non est querenda fortior et dilucidior confutatio erroris Valeriani, quoad supernaturalis operis initium ex nobis, solam vero perfectionem ex Deo.

7. Aliorum contra sanam doctrinam errorum, notatum a crimatore Valerianum, non inaudivi. Amicus tamen homo, ingenio acri et perspicaci, quem ad scrutandum in lucernis Valerianum adhibui, significavit unum præterea et alterum locum, in alio negotio, posse lectori minus attento, aut æquo duriorum videri.

Quinetiam ne quid præteream quod gravando Valeriano conferre possit, moneo his semel ac iterum pridem vulgatis, incidisse me in opus Bernardi Vindingi, cui titulus : *Criticus Augustinianus castigatus*. Ibi in Observationibus ad Augustini tomum nonum, cui insertus est liber de Dono Disciplinæ, qui idem est cum prima Valeriani homilia, abjudicatur ea lucubratio Augustino, nec in ea aliud reprehenditur, quam quod cap. 1 dicatur : *Non est imperium, nisi ubi aliquid jubetur injustum*. Idemque cap. 8 obscure admodum dicatur, *cui studium est Christum colere, prius cordis et corporis suscipiat indumenta*. Sed non est quod ista nos moveant. Nam quod auctor illius lucubrationis quæ recte B. Aug. abjudicatur, dicat imperium 40 non esse, nisi cum jubetur injustum ; sumi debet juxta phrasim murmuratorum quos sibi suggillat Valerianus, qui sollicitudinem et accuratorem præpositorum insimulabant tyrannidis ac superbis. Hoc perverse dici monstrat Valerianus contendens bene moratum et humilem subditum, quamdiu nihil ei injustum mandatur, non debere duri ac tyrannici jussi insimulare præceptum superioris. Locus ex cap. 8 optime habet. Agit enim ibi Valerianus de converso qui illius in sæculo calcibus factus sit monachus, ac proinde vestem mutavit. Eum ergo monet ut sicut aggreddens ad servitum Dei et religiosum cultum iniens, mutavit vestem corporis, ita novam animæ vestem suscipiat proposito et voluntate. Quid ibi obscurum aut non nitens ? Quare his, quæ exordia sunt, prætermissis, excutiamus bina illa quæ ab amico, emunctissimæ naris homine, Joanne Garatio notata dixi.

Prior locus habetur hom. 3, ubi cæteros quidem Christianos negat persolvere unquam Deo posse quod debent, at martyres Deo debitum exacte persolvere profitetur. *Non otiose, inquit, Domino serviendum, cui quamvis quilibet quotidie honoris aut muneris exhibeamus, numquam tamen persolvimus quod debemus. Quando autem est, ut ille persolvat debitum, quem constat vicario pænis munere comparatum, nisi forte pro amore Redemptoris se similis sententiæ aut mortis, aut damnationis excipiat ? Audacler plane sanguis hominis puri pro Deo fusus cum pretioso sanguine quasi Agni immaculati componitur, quandoquidem debitum quo*

A Christus nobis sibi obstrinxit dicitur persolvi, ac velut extingui ea sanguinis repensione. Sapientius Chrysostonus, aut quivis alius auctor homiliæ de Adam in creaturas reliquas prælatione, nominum quibus Deo obstringimur indissolubilitatem expendit. Suavissime de more S. Ambr. lib. de Virg. prope in fine : *Bonus servus in pretium studet præparare domino quod pro se solutum est. Noli aurum parare filia, noli argentum. Non divitiis istis te Christus redemit. Paratum habeto pretium, non semper exigeris, sed semper debes. Sanguinem solvit, sanguinem debes. Ille pro te solvit, tu pro te redde. Erasmus oppignerati malo creditori peccatis. Contraximus chirographum culpæ, pænam sanguinis debebamus. Venit Dominus Jesus, suum pro nobis sanguinem obtulit. Sed non potest sanguinem reddere, ipsum inquam Christi sanguinem, nam de eo agit, negatque reddi vel compensari posse. Bonus quidem servus debet pretium suum reparare Domino suo. Sed si non potest pretium reddere, vel hoc faciat, ne pretio videatur indignus. Ergo et tu dignum te gere tali pretio, quasi diceret : Compensatio ejus desperanda tibi est ; saltem igitur connitere, ne tantum lytrum frustra sit exhibitum. Disertissime item ac verissime Salvianus l. 11 ad Eccles. : *Quidquid libet, homo pro Deo perferat ; solvi omnino non potest, quod Deus pro homine perpessus est. Quia etiamsi passio ipsa non differat genere pænarum, multum tamen distet necesse est diversitas patientium.**

Posterior suspectus Valeriani locus habetur homil. 3. Valerianus videtur asserere peccatum linguæ esse vulnus absque remedio. Sic enim loquitur : *Tamdiu sanari potest iniquarum valetudo cogitationum, quamdiu id quod corde concipitur, ore tacito continetur. Verum ubi semel lingua rotante proruperit, frustra medicum quærit. Sine remedio est enim culpa verborum, quia deleri non potest, quidquid lacrymarum inserta per aures propagavit injuria.*

8. Hæc sunt quæ, præter Semipelagianismum de quo Valerianus a crimatore traducitur, aiebam posse in eo dure dicta videri, quæ tamen nullo negotio molliuntur. Nam prior locus tantum continet decus illud martyrum quo mortem Salvatoris morti rependunt, et, ex divina concessione ac privilegio martyrii, abstergunt omnem reatum et maculam, usque ad novissimum quadrantem persolventes quod debent, juxta illud Tertulliani in calce Apologetici : *Quis non patitur exoptat, ut totam Dei gratiam redimat, ut omnem veniam ab eo compensatione sanguinis sui expediat ? Omnia enim huic operi delicta donantur.* Et S. Cyprianus epist. 52, martyres omnia peccata passione purgasse ait, statimque ab obitu ad gloriam pervenire, ut proinde neque suffragiis, neque sacrificiis, per vivos absque injuria juvari queant, ut Innocentius papa dixit, qua necessitate adulti fere omnes qui aliter a vita excedunt obstringuntur. Rari enim sunt adulti quibus ad purum alia via, id est per baptismum, aut contritionem absolutissimam, vel satisfactionem perfectam, abstergantur sordes peccatorum, absque additione ignis emendatorii. Itaque non cogitavit Valerianus de contentione et æquiparatione sanguinis Christi et sanguinis martyrum. Quamquam si aliquid tale protulisset, non difficiliter exponeretur quam sanctus Cyprianus, cujus sunt illa ad calcem libri de Laude Martyrii : *Cum ad exemplum Dominicæ passionis atque ad omne testimonium Christi animam tuam ponas, nec fundere sanguinem metuas, martyrio totum necesse est cedat. Martyrii inæstimabilis gloria, infinita mensura, immaculata victoria, nobilis virtus, inæstimabilis titulus, triumphus immensus, quippe quo et propria confitentis laude præfertur, velut socio Christi cruore decoratus.* Et mox : *O beati, et quibus vere dimissa sunt peccata ! Si tamen qui Christi compares estis, aliquando peccastis.*

9. In posteriore loco, noluit Valerianus asserere linguæ peccatum esse immedicabile ; sed tantum ostendere intendit quantum sit nocuum, quod verbo improvide emisso plerumque infertur, quamque sæpe ea plaga sægre obducatur, immo frequenter nullo

unquam tempore obducatur; eo qui transfixus est, spiculum cordi infixum, non tantum non revellente, sed etiam altius ac firmiter adigente. *Sagitta enim infixæ femori carnis, sic verbum in corde stulti.* Præclare omnino in hanc rem disputat noster, hom. 5.

Quare his, quæ plane levia sunt, nec a criminatore obijciuntur, prætermittis, insistendum est depellendo Semipelagianismi probro, cujus Valerianus acriter vehementerque incusatur. Unde etiam a criminatore subinfertur ejus de Sancti gradu dejectio: cum enim sine fide recta impossibile sit placere Deo, temerarium omnino censet, homini cujus fides ambigua sit, vel potius aperte oblæsa, Sancti prænomen arrogare. Accedit altum de Valeriano silentium in tabulis ecclesiasticis et omnibus retro Sanctorum indicibus, in quibus verisimile non est prætermittendum tam universaliter tamque constanter fuisse Valerianum, si sanctitalis laude vivus clarisset, et Sancti nomine dignus excessisset e vita.

41 CAPUT III.

Quæ prima Valeriani quoad Semipelagianismum defensio, ejusque improbatio.

1. Priusquam relego vestigia adversus Valerianum pressa, et ostendo quam vana suspicio tetram et Semipelagianismi labem affricuerit, referre juvat quid in ejus defensionem proponi posset, et revera ad aliorum gravissimorum Patrum purgationem est necessarium.

Erant ergo qui existiment eam maculam esse in Valeriano adversariorum opinione minorem, quod Valerianus eo ævo vixerit quo Semipelagianismus nondum erat exploratus error, eaque in regione cujus plerique omnes præsules et viri sanctitate ac eruditione præstantes ad eundem scopulum naufragantes, de initio fidei ex humane voluntatis aliquo per se ipsam nisu, deque gratia Dei humane invocationi subjuncta, et omnibus quantum ex Deo est, divine gratiæ rore æque respersis, a D. Augustino impune dissentiebant: donec post annos circiter sexaginta, eoque amplius, concilii Arausicani definitione, proscripto errore, veritas catholica constabilita est, quod juxta postremam (nam multoties in hoc puncto variavit) cardinalis Baronii sententiam, contigit anno Christi 529, sub consulatu Decii junioris, quæ est anni nota concilio ascripta, cum tanto ante florisset Valerianus. Itaque videri posset ex hoc capite Valerianus, non nisi leviter, immo non nisi materialiter errasse, tametsi tota accusatio de Semipelagianismo hominibus ejus inperso, veritate niteretur. Unde non esset quod quidquam de ejus sanctitate detractum censeretur, cum constet viros sanctissimos, salva sanctitate, in multo apertioribus impigisse, non communi errore, sed privata sua opinione ac sensu ductos. *Non enim error hæreticum, sed pernicax obstinatio facit, inquit Petrus Damiani lib. 1, epist. 13, nec omnes hæretici dicendi sunt, qui opinantur errorem; sed qui pertinaciter et audacter prædicant falsitatem.*

2. Mitto reliquos cum in hac ipsa Semipelagianismi causa suppetant exempla luculenta Cassiani et Fausti Rhegiensis. Cassianus enim, etiam post scriptas et evulgatas collationes, S. Leone familiarissime usus est, ut docet epistola qua Cassianus S. Leoni opus de Incarnatione inscripsit. Quanta autem sanctitatis laude claruerit, docent non tantum ejus scripta, quæ christianæ perfectionis medullam jure dixeris, sed etiam memoria qua in benedictione est Massiliæ, ubi a tam multis sæculis, Sancti titulum retinet et cælestium honoribus colitur. Ejus enim caput, argentea theca inclusum inter sacras reliquias abbatiæ S. Victoris, ubi Cassianus olim vixit, exhibetur venerandum, sacram de eo, et quidem peculiare ac proprium, celebratur; die festo honoratur, omni denique cultu qui cœlestibus impendi solet religione afficitur. Quæ videtur fuisse causa cur Petrus de Natalibus, lib. vi

A Catalogi sanctorum cap. 59, eum sanctis ascripserit. Varias dioceses in quibus Cassianus colitur ut sanctus, notavit Alenardus, in præludiis ad Concordiam regularum S. Benedicti Anianensis cum de Regularium auctoribus Paulinus Aquileiensis episcopus lib. 1 contra Felicem Urgellitanum, sub finem, et lib. 11 semel ac iterum, nec non lib. 14, initio, allegans Cassianum, appellat eum *beatum Cassianum*. Disertissime quoque Thomas Waldensis, lib. 111 Doctrin. artic. 3, cap. 28, num. 2, Cassianum adducens, vocat *sanctum Cassianum*, et a catholicis talem agnoscendum, luculento præconio ei exhibito, contendit. In Concordia Regularum per S. Benedictum Anianæ abbatem frequentissime allegatur regula sancti Cassiani, et raro omittitur prænomen Sancti. Idem honores Fausto Rhegi in Provincia habentur, ubi templum Deo, in Fausti tamquam sancti honorem, jam olim exstructum cernitur, et quotannis festum de eo, cum octava, tamquam de insigni sancto, celebratur. Primus eum

B Joannes Molanus, non ita pridem e Gallicano Martyrologio, cui illuc usque tamquam sanctus ascriptus fuerat, expunxit, exemplo nequaquam probando in doctore privato. Quamvis igitur et Cassianus et Faustus hujusmodi fuerint, tamen utrumque errori petrocinatam et materialiter fuisse hæreticum ita exploratum est, ut non sit effugio locus.

3. Nam Cassianus, ut postea apertissime demonstrabo, quibusdam eorum qui salutem capessunt, salutis initium ex nature viribus concessit. Nec audiendi sunt, sive Henricus Cuychius, sive Petrus Ciaconius, suis ad Cassianum annotationibus: quorum ille collationem 13, ob Prospero impugnationes et Gelasii decretum, esse hæreticam fatetur, sed absque Cassiani labe, quem ait retulisse tantum, non etiam approbasse, sententiam abbatis Chæremonis: alios autem Cassiani libros errore liberos contendit; et sicubi Cassianus contrarium videtur tradere, interpretatur id Cuychius de bona voluntate per gratiam excitata et præcedente uberiora auxilia, eaque utcumque promerente. Ciaconius vero, propositione 2 et 10 ex Cassiano excepta, et passim in cæteris propositionibus ad quæstionem de gratia pertinentibus, etiam collationem 13 purgat a crimine, eo quod Cassianus et ea collatione, et multo magis alibi, astruat tantum naturale aliquod meritum remotum, sive naturalem dispositionem remotam ad gratiam sanctificantem, non autem proximam dispositionem, quam solum Ciaconius cum errore admitti censet.

4. Sed neutra Cassiani excusatio est idonea. Nam mens Chæremonis non est alia quam ipsius Cassiani, qui, ut cum Prospero loquar, in præmio libri contra Collatorem, *Chæremonis se ostendit per omnia probasse ac suscepisse sententiam*. Et sane, nisi hanc admittamus fuisse Cassiani mentem, fatendum erit omnia quæ in Collationibus habentur, ad eostantum spectare, qui inducuntur loquentes: quod non minus extraneum esset, quam si quis Platonis Dialogos Platonis mentem continere negaret; aut si quis diceret in Dialogis S. Hieronymi contra Pelagianos non haberi quid revera de gratia senserit S. Hieronymus. Itaque perspicue Cassianus revincitur erroris quoad collationem 13, Ecclesiæ auctoritate suffixam. Dicere autem quod in ea collatione asseritur morbidum esse, quæ vero alibi iisdem prope verbis ab eodem auctore traduntur esse alio sensu accipienda, divinare est, vel potius tenebras gratis effundere. Evanescit ergo omnis illa prior Cassiani excusatio.

5. Nec posterior est magis idonea. Nam 42 admittere naturale aliquod meritum remotum, et naturalem dispositionem etiam remotam, ad gratiam sanctificantem, reprobum est et maledicto proximam. Ea siquidem dispositio, quamvis esset remota respectu gratiæ sanctificantis, esset tamen proxima respectu alicujus gratiæ auxiliantis, per quam gradus fit ad sanctificationem. At concedere auxilium gratiæ posse naturaliter acquiri, et sub meritum cadere, est Semipelagianus error, quem proinde sibi affricet, qui ea

ratione Cassianum purgat. Quod si nomen dispositionis remotæ acciperetur improprie, quo pacto usurpatur a plerisque scholasticis, admittentibus naturalem dispositionem remotam, id est meram obicis remotio- nem absque inductione ullius proportionis, et quacumque moraliter idonea, sive Dei attractiva, et qualitercumque meritoria, aut etiam impetratoria, aptatione subjecti ad formam supernaturalem; sic vitio vacaret ea Claconii doctrina, sed ad rem non faceret: quia Cassianus perspicue agit de naturali dispositione, tenui quidem, sed tamen proprie accepta, et aliquantulum gratiæ merito feta. Quare fatendum est Cassianum errasse circa initium salutis. Eumque errorem, iis quæ exstant ejus operibus contineri docent quæ in Cassiano reprehendit Prosper, habenturque etiamnum apud Cassianum. Ut propterea displiceat quod card. Baronius anno Christi 433 affirmat, nempe nunc quidem sanum esse Cassianum; olim tamen, priusquam Eucherii Lugdunensis et Victoris Martyritani, ac Cassiodori labore purgaretur, iis resectis quæ cum Ecclesiæ catholicæ doctrina non cohærebant, morbosum existisse. Hoc rejicio, cum exstant, ut dixi etiamnum apud Cassianum, quæ Prosper ex eo verbatim retulit atque confixit.

6. Faustum quoque laborasse errore Semipelagianorum quoad salutis initium, diserte asserit Petrus Diaconus lib. de Incarn. et Grat. Christi cap. ult., et non posse eum nota illa eximi, quamvis subobscure plerumque errorem prodat; at ita ut ægre teneatur, mihi videtur indubitatum, ex tam multorum illius ævi catholicorum doctorum concitatione in Faustum. Nam S. Avitus Viennensis episcopus, in quo (ait Erenodius in Vita Epiphani) *se peritiam velut in diversorio lucidæ domus inclusit*: S. Fulgentius, S. Cæsarius et in Oriente Joannes presbyter Antiochenus, adversus Faustum, partim adhuc superstitem, partim non ita multo ante defunctum, insurrexerunt, ut docemur ex Isidoro, lib. de Viris Illustr. cap. 14; Gennadio, cap. 86 Catalogi; auctore Vitæ S. Fulgentii, cap. 28; Adone Viennensi, in Chronico, ad Christi annum 492; Joanne Maxentio, in responsione ad Hormisdæ epistolam: ut proinde operam ludant recentiores, qui pro Fausto pugnant, et eum usquequaque catholicum fuisse, tanto post tempore persuadere nituntur, decepti exilitate meriti naturalis quod respectu gratiæ admittit, et interdum vix nomine meriti dignatur, ob tenuitatem; ita ut non obstante aliquantulum illo merito, gratiam agnoscendam inculcans, eandem sincere asserere videatur.

7. Cassianus ergo et Faustus, pii et sancti viri, nec in vita dumtaxat pietatis laude clari, sed etiam post mortem, iis in locis in quibus ævum exegerunt, sanctitate commendati, et coelitem honoribus illustres, humanum aliquid passi, re nondum per Ecclesiam perspicue definita, aliter de salutis initio scripserunt quam sana doctrina ferat, nec tamen idcirco omnino proseribuntur. Quis potius quæ utiliter scripserunt, cum fructu legentur, eorum memoria in benedictione est. Erit igitur qui non aliter de Valeriano statuat.

Mihi tamen hujusmodi excusatio, perparum re ipsa vel nihil a vera accusatione, quod punctum de quo agimus, abesse videtur. Sic enim non hominæ, de quarum sinceritate et sana doctrina quærimus, errore liberæ demonstrantur, sed probabilis ignorantia ætioris ejusque involuntaria cespitatio allegatur. Quod unicum est pro Cassiano perfugium, interclusis, propter auctoritatem Prosperi, cui Romana Ecclesia suffragata est, omnibus benignis Cassiani in sensum catholicum interpretandi viis quas inire aliqui antebac infeliciter tentarunt, ut monstravi; nec desunt qui idem etiamnum cogitent, eventu, ut auguror, non dissimili, consilioque parum probabili. Quid enim attinet collaudatam a Gelasio, cum cæteris Prosperi opusculis, impugnationem Cassiani retractare, ipsumque etiam Cassianum eodem decreto in plenis ac non corruptis editionibus suffixum velle indemnem præstare, iis quæ adversus eum constituta sunt, lab-

A factandis, aut potius male tentandis? Eo sane devenire videntur qui Cassianum purgant, ut Prosperum Cælestini et Gelasii elogiis illustrem, vel calumniæ in detorquenda Cassiani mente, vel inscitiam in ea percipiendam insimulent: quod quam sit intantum et injustum, nihil attinet dicere. Ipseque Cassianus, quamvis Prosperi impugnationem moleste tulerit, ut Prosper sub initium epistolæ ad Rufinum refert, tamen non est calumniæ causatus, quod fuisset avertendo Prospero accommodatissimum. Fausti vero, quamvis non adeo explorata videri posset hallucinatio; et nonnihil anceps causa, quod complures pro eo catholici scriptores steterint (sane Sidonius Faustum habuit pro viro doctrinæ salutaris ac singularis; Ruricius vocavit doctorem eximium pastorem egregium, Hilarius Arelatensis, adhuc abbatem ita honoravit, ut medium locaret inter se ac Theodorum et Maximum episcopos; Hilarius pontifex dignum duxit qui in synodo Romana secum una præsideret); tamen eadem mihi videtur esse ratio; et illum æque rejecit Gelasius pontifex.

8. Non igitur e re et existimatione Valeriani esse videtur, si Cassiano et Fausto, ut erroris, sic excusationis similitudine accenseatur. Et quod communis eo ævo eaque in regione fuisse Semipelagianus error obtenditur, pertinet ad potentioris labis illius diffusionem, non autem ad Valeriani ab ea immunitatem. Nam sicut bonum, juxta Senecam epist. 73, Dionem, Chrysostomum, orat. 40, et Tyrium, dissert. 38, quo communius et diffusius, eo etiam auctius est; ita et malum, quod idem Dio eleganter de more prosequitur orat. 32, quoad plures permanat, eo est tetrius et gravius. Quæ paria sunt merito, ait Prosper, contra Collat. cap. 9, de malis agens, *non minuuntur coeundo, sed crescunt*. Pulcherrime item S. Hilarius, initio sexti libri de Trinit., demonstrat quanta sit gravitas erroris, ex quo pervulgatus et communis efficitur. Quare alia via ineunda est purgando solide ac vere Valeriano; ita ut non commiserationem erga eum movere velle, aut deprecari justam censuram, sed innoxium ostendere, et justo judicio interposito, causaque discussa evincere, judicemur.

CAPUT IV.

Germana Semipelagianismi expositione tradenda, proluditur ad legitimam Valeriani ab ea labe exemptionem.

1. Quia criminatorem dicam Semipelagianismi Valeriano maxime impingit, minus de reliqua accusatione sollicitus, operæ pretium est præmittere quis fuerit Semipelagianorum germanus error, quot discrepantes de eo sententiæ sint, et verendum videam ne Valeriani criminatorem aliter fortassis Semipelagianismum quam par sit et veritas ferat interpretetur, et idcirco focus fiat imperitis. Idque exequere in errore non adeo pervio magis necessarium videtur: quandoquidem idem Valeriano mastix, qua est antiquitatis Ecclesiasticæ et hæreseon peritia ac sagacitate in pervadendo ad ipsa errorum cubilia, Arianismum, quo vix ullus fuit in Ecclesia error minus ambiguus, non esse de divino Verbo in natura tantum divina subsistente, sed de Christo ex Divinitate et humanitate compacto, accipiendum contendit; quasi idcirco erraverit Arius, et tot synodorum fulminibus contritus sit, quod dixerit Christum esse Patrem minorem. Quæ quanta sit, ut quam mitissime dicam, cespitatio, nihil attinet exaggerare.

2. Ut igitur vera Semipelagianismi notitia habeatur, adeundi sunt Prosper et Hilarius, qui de eo errore ad D. Augustinum adhuc superslitem litteras dederunt, quæ exstant præfixæ libro D. Augustini de Prædestinatione Sanctorum. Ex quibus, ut hoc præmittam quod usum aliquem in hoc negotio habere potest, constare puto Hilarium illum non modo non esse S. Hilarium Pictaviensem, ut senserunt aliqui relati a Baronio ad Rom. Martyrol. 5 Maii, littera I, et idem per calami vel typographi execrationem ha-

batur apud Cassiani glossatorem, ad l. xii de Inst. c. 43 (hallucinatione plane gemina ei qua impedit Erasmus in notis ad Eucherii Parænesim), sed etiam non esse Hilarium Arelatensem episcopum, ut passim affirmatur. Nam Hilarius episcopus Arelatensis unus fuit eorum qui adversus D. Augustinum querelas moverunt. Audi Prosperum in calce epistolæ ad Augustinum: *Speramus non solum tenuitatem nostram disputationum tuarum præsidio roborandam, sed etiam ipsos quos meritis atque honoribus claros caligo istius opinionis obscurat, defæcatissimum lumen gratiæ recepturos. Nam unum eorum præcipue auctoritatis et spiritualium studiorum virum, sanctum Hilarium Arelatensem episcopum sciat beatitudo tua admiratorem sectatoremque in aliis omnibus tuæ esse doctrinæ, et de hoc quod in querelam trahit, jam pridem apud sanctitatem tuam, sensum suum per litteras velle conferre. Sed quia utrum hoc facturum, aut quo fine sit facturum, incertum est, etc.* Expende particulas illas, unum eorum, utique adversus Augustinum agentium, de quibus sermo erat; et in aliis omnibus, nam quoad negotium, de quo Prosper tota epistola, atque adeo quoad errorem Semipelagianum, non erat Augustinianæ doctrinæ admirator, imo eam in querelam habebat. Et Prosper liquido testatur, se eum habuisse suspectum, cum dubitet quo fine esset cum Augustino per litteras acturus, quod se præstiturum recederat; ut propter ea plane videatur Hilarius Arelatensis is fuisse et vitæ meritis antecedens, et adepto nuper summo sacerdotii honore supereminens, ad cuius auctoritatem se parem non esse, agnoscit Prosper eadem epistola. Numerus enim pluralis, quem eo item loco adhibet, facile referri potest ad communem loquendi modum de aliquo, cum ejus nomen ex causa premitur.

Is vero Hilarius cujus epistola ad Augustinum extat, non modo non erat episcopus, cum Prosper ad Augustinum de hoc negotio deque Hilario Arelatensi episcopo scriberet, sed etiam laicus fuisse videtur; quandoquidem suæ ad D. Augustinum scriptio rationem reddit, quod D. Augustini contradictores essent ex parte tales, quibus consuetudine ecclesiastica laicos summam reverentiam necesse sit exhibere: quod ita se servatum subdit, ut tamen modeste pro Augustino egerit quæ liquet cadere in laicum. Quid quod Hilarius Arelatensis episcopus vir fuit et doctissimus, et quod ejus superstites lucubrationes aliquæ produnt, eloquentissimus. Hic vero Hilarius, haudquaquam se stylo similem Hilario Arelatensi exhibet in epist. citata, in cujus etiam calce fatetur se tenuitatis suæ conscientia adactum egere cum viro, inquit, tum moribus, tum eloquio, tum studio claro, ut quanta posset collecta suis litteris intimaret, quas conjunctas his destinare curavi. Est enim talis, qui etiam præter hanc necessitatem dignus tuæ sanctitatis notitia judicetur. Quæ aperte cadunt in Prosperum, qui se Augustino de facie ignotum testatur initio epistolæ, et cum Hilario pro Augustino apud Cælestinum papam postea stetit. A quo cum uterque vocetur filius, ea ipsa epistola qua alii Galli episcopi, ad quos scripta est, vocantur fratres; cum item uterque a divo August. vocetur filius, initio libri de Prædest. Sanct., perspicue haberi videtur ne Prosperum quidem eo tempore episcopum fuisse, ac fortassis etiam neque postea, cum a Gelasio, Fulgentio, Marcellino Comita et aliis eum subsecutis, numquam vocetur episcopus, ut passim alii in Gelasii decreto, sed tantum vir religiosus, eruditus et sanctus. Ac ut episc. Rheniensis fuisset, num tamen videtur fuisse præmittendus Hilario Arelatensi, longe sublimioris sedis antistiti, et ex plenissima mundanæ potestatis sede, ut in Parænesi loquitur Eucherius, ad religionem primum, tum ad Arelatenses infulas evector, quæ aperta est confirmatio discriminis quod statuimus inter Hilarium Arelatensem præsulem, et istum qui pro Augustino stetit cum Prospero.

Emendandum vero est in scriptore, cæteroque in di-

ligentissimo, quod Hilarium istum Augustini studiosum, non tunc quidem cum Augustinum interpellavit, sed postea, fuisse Arelatensem episcopum statuit, illum ipsum Hilarium qui non minus eruditione et eloquentia quam nobilitate claruit ac etiam sanctitate; cum vero Augustinum interpellaret, ait fuisse dumtaxat presbyterum. Ita habet anno 444 Christi 426, num. 20, et anno 430, num. 89, et anno 441, num. 3, pleneque in Rom. Martyrolog. ad 5 Maii, littera I. Hæc ex dictis per se concidunt. Ostensum enim est, cum Augustinus ab Hilario et Prospero interpellaretur, celebrem illum Hilarium Arelatensem jam fuisse adeptum eam sedem, et ab iis ipsis Augustini interpellatoribus, vocatum in suspicionem. Item monstratum est Hilarium cujus est epistola ad Augustinum adversus Semipelagianos, cum eam scriberet, non nisi laicum fuisse, ac proinde non fuit tunc presbyter.

Ex quo obiter præterea deprehenditur ambigi posse an hic Hilarius diversus sit statuendus ab illo Hilario Syracusano qui longe antea in causa Pelagii tunc in Sicilia versantis Augustinum pulsavit iis questionibus quæ apud Augustinum epist. 88 leguntur, et enodantur epist. 89, ubi Augustinus eum semper vocat filium. Eo enim gustu Augustinianæ doctrinæ percepto, potuit hic Hilarius ad Augustinum in Africam pergere, salubribus ejus uberibus præsens nutriendus; quo beneficio excidisse magnopere dolet sub finem epistolæ adversus Semipelagianos, addens id sibi maxime accidisse fratris causa, quem cum matrona sua continentiam professum renuntiat, ex Galliæ ora maritima, unde dici posset ad Augustinum scripsisse, sive in transitu, sive aliqua ex causa eo divertens.

Cum vero hoc ambiguum videri possit, exploratum tamen arbitror illum alium Hilarium quem D. Augustinus epist. 94 de recenti errore Pelagii admonet, ab Hilario Semipelagianorum delatore diversum esse. Ille enim alius Hilarius consacerdos et pastor a D. Augustino vocatur ea epist. 94, cum tamen Hilarius Augustini familiaris, laicus (ut dixi) fuerit, extrema ætate D. Augustini. Videtur ergo fuisse Hilarius Narbonensis primæ æpiscopus, qui tunc florebat. Nam quominus concedam esse Hilarium Arelatensem episcopum ratio temporis non patitur. Data enim est ea Augustini epistola sub Innocentio primo anno Christi 424, ut ibi, n. 5, observat Baronius, quo tempore Hilarius sedi Arelatensi nondum fuerat præfectus. Nam successit S. Honorato, qui sedit post Patroclum. At hic, teste Prospero in Chronico, cæsus est Arelatis, anno Christi 426, sedente Romæ Cælestino, cui præverat Innocentius, eumque ante Cælestinum subsecuti Zozimus et Bonifacius; ut perspicuum sit nondum per ea tempora Hilarium titulo consacerdotis et pastoris potuisse affici ab Augustino. At de his satis.

3. Ex horum igitur Augustini æqualium et studiosissimorum epistolis liquet sub extremam, D. Augustini senectulem, in Gallia Narbonensi, maxime Massiliæ, plerisque, et inter eos non neminem et vita et meritis summi sacerdotii honore supereminentem, id est, episcopum, ægre tulisse quod S. Augustinus, revocata priore sua doctrina de initio gratiæ et justificationis ex naturali conatu, quam juvenis et negotii gratiæ minus sciens tradiderat, primum plane salutis nostræ exordium divinæ præventioni concedendum doceret, quas eorum querelas S. Prosper in responsione ad tria prima Genuensium excepta late refert. Et quamquam initio, fere tantum susurrando, et clanculum, Augustino adversabantur, ut idem Prosper epist. ad Rufinum testatur, tamen sensim, quod idem in præfatione libri contra Collatorem discrete tradit, magnis motibus in eam posteriorem D. Augustini doctrinam efferbuerunt, quod putarent ea ratione ruinam peccatoris refundi in Deum, et hominis salutem non statui in ejus manu, contra quam antiquus Ecclesiæ sensus ad ea usque tempora tale-

rat. Alii ex iisdem Augustini æmulis alia apponebant. Augustinum, inquit Prosper epist. ad Rufinum, post præmissum illustrissimum ejus elogium. *quidam nostrorum infamant, dicentes eum liberum arbitrium penitus submovere, et sub gratiæ nomine necessitatem prædicare fatalem; adjicientes etiam duas illum humani generis massas et duas credi velle naturas, ut scilicet tantæ pietatis viro paganorum et Manichæorum ascribatur impietas.* Alia item addebant dura et dira, quæ in capitulis ipsorum, apud Prosperum extantibus, videre licet. Quantis item et quam portentosis calumniis ipsum Prosperum Augustini defensorem onerarent, habetur in præfatione ad objectiones Vincentianas, apud eundem Prosperum.

4. Existimarum autem primam horum omnium in Augustinum et assecclas motuum originem fuisse gliscentem in ingeniis plerisque infirmis errorem, ex male intellecta D. Augustini doctrina de electorum vocatione secundum propositum, ac non uniformi electione omnium ad eadem gratiæ auxilia, atque ideo neque ad gloriam. Aliquos enim monachos inde admodum fuisse turbatos constat ex D. Aug. epist. 46 et 47, et ex libris de Gratia et Lib. Arbitrio, ac de Correptione et Gratia. Eodemque etiam pertinuisse videtur desperatio illius monachi in ipso D. Augustini monasterio, quam describit lib. de Dono Persev. cap. 15. Nam quamvis D. Augustinus eam solam præscientiam causarum refert, tamen sunt duo illa satis conjuncta, et fere infirma ingenia ad utrumque illum scopulum alliduntur; ac cur præsciantur tales futuri, causam referunt in non suppeditata largiora illa et secretiora beneficia quæ electis obtinunt. Illi ergo, aliique infirmi, scandalum passi sunt in proposita D. Augustini doctrina. Resque eo devenit, si Sigebertum audimus, anno Christi 415, et idem habetur in Chronico Prosperi per Pithæum edito, anno Honorii 23, ut hæresis inde conflaretur Prædestinatorum, qui subnervabant corda servorum Dei, negabantque habendam esse salutis sollicitudinem; quod nisi quis esset e felici illo pusillo grege electorum, quibus Deus gloriam antecedenter decrevit, et auxilia specialia, altamque et secretam vocationem præparavit, necessario perdendi essent; salvandi autem necessario forent, si ad eum numerum et beatum Dei peculium pertinerent.

Alii tamen hæresim Prædestinatorum longe posterioriorem faciunt, et magnam partem aliter explicant. Tribuunt quippe eam auctori Gotescalco, monacho Suessionensi, qui sub annum Christi 800 vivebat. Ejus autem error his verbis refertur ab Ecclesia Lugdunensi, contra Joannem Scotum, ex ipsius Scoti libro, in quarti capitis examine. *Tertiam ponit hæresim, 45 prædestinationibus necessitatem et vim inferentem. Cujus, ut sibi videtur, auctorem non tacet, vocans eam Gotescalcanam, a quodam videlicet miserimo et infelicissimo monacho, jamdudum illic (nescimus quo ordine) damnato, et annis jam plurimis carcerali ergastulo recluso, nomine Gotescalco.* Hunc et alios ejusdem Gotescalci, errores, eadem Ecclesia libro de Tribus Epistolis, initio, ex cujusdam (credo Hincmari) epistola refert: illud item addens, cum Gotescalcus e Gallia ad extremas Germaniæ oras ob Evangelii prædicationem profectus esset, inde cœpisse prædicationis exordium, quod Deus quos voluit, ab æterno, sive ad gloriam, sive ad supplicia prædestinaverit, et ita quidem, ut nec electi perire, nec reprobi salvari possint; nec velit Deus omnes salvari, sed eos dumtaxat qui salutem re ipsa consequantur, pro quibus item solis venerit et passus sit Christus. Ob hæc et similia in quibus obfirmate hærebat, adjudicatum flagris Gotescalcum a monachis et abbatibus, et pene usque ad obitum sine miseratione dilaceratum, traditur eodem libro, post medium, ad actumque suis manibus in flammam projicere librum quem pro prædictis propositionibus scripserat. Videsis de Gotescalco Pithæum in Annalibus, Trithemium in Chronico Hirsaugiensi, Fro-

PATROL. LII,

A doardum lib. III Hist. Eccles. Remens. cap. 14, et omnium maxime Hincmarum qui aderat, epistola de eo ad Nicolaum I, ubi bene advertit Gotescalcum non fuisse revera auctorem primum, sed instauratorem dumtaxat hæreseos Prædestinatorum, quam a prima origine repetimus. Multa quoque de Gotescalci nequitia et pœnis ei inflictis leguntur apud Rabanum, epistola ad ipsum Hincmarum, et alia ad Heberardum comitem. Nam in alia quæ est ad Noringum ita errorem Gotescalci repellit, ut de eo prorsus sileat. Similiter qui nunc lucem aspexit auctor operis contra hæresim Prædestinatorum, et confictum Augustini nomine librum adducit integrum ad hujus hæresis penetralia educenda in publicam lucem. Gotescalci nusquam meminit, et hæresim Prædestinatorum exortam ipsis D. Augustini temporibus agnoscit, proximeque a Nestoriana eam collocat ante exortam Eutychianam, de qua silet.

5. Ab hac ergo hæresi, tunc per eam quam dicitur occasionem gliscente, quam maxime recessuri nonnulli, *ut semper erroris est abrupta dementia*, juxta Novatianum de Trinit. c. 20, in alterum extremum deflexerunt, negantes specialem beneficentiam Dei in electos et vocationem eorum secundum propositum. Item divinam electionem ad gloriam, nulla meritorum per gratiam comparatorum ratione habita factam repudiabant; et qui inter eos erant turbulentiores, antecedentem illam electionem, ad augendam infamiam, magna mendaciorum accessione cumulabant. Antecedentem quoque gratiæ excitantis præparationem, et omnem voluntatis humanæ præventionem; a Deo gratiæ auctore factam avversabantur, tamquam libertati humanæ infestam. Eoque consilio, Deum communem omnium Patrem, et nullius personam accipientem probaturi, salutis item humanæ potestatem in uniuscujusque manu reposituri, auxilia gratiæ voluntati naturaliter exsertæ, et auxilium per naturales vires imploranti ac se ad salutem conanti subungebant. Cordatiores tamen ac sedatiores, ac etiam religiosiores nonnulli, ut de Cassiano dicam, subjunctionem illam gratiæ excitantis ad humanam voluntatem, non fundabant in secutura libertatis temeratione per gratiam prævenientem, aut in defutura homini salutis suæ potestate, si præveniatur, præsertim ut propositi divini assectantis electionem antecedentem ad gloriam (hæc enim omnia videntur agnovisse non sequi revera, sive ex electione æterna ad gloriam et specialem gratiam, sive ex temporali præventionem vi æterni decreti facta, proptereaque in quibusdam libere salvandis agnoscebant præventionem gratuitam), sed fundabant subjectionem illam gratiæ ad voluntatem in quibusdam Scripturæ locis male detortis, ad gratiam subsequentem pertinentibus, quibus Deus dicitur peccatorem expectare, et in maturitate præveniri.

6. Ut perspicuum testatumque fiat hæc ita se habuisse (nec enim desunt qui refragentur, et errorem Massiliensium aliter referant), itemque ut ea quam diximus sententiarum et fundamentorum inter Massilienses varietas perspiciatur, adeundi et audiendi sunt qui nascentem eorum errorem Augustino primum, tum Cœlestino pontifici renuntiaverunt Prosper et Hilarius. Ita igitur Prosper, epistola ad Augustinum, post late expositas Massiliensium querelas adversus specialem quorumpiam electionem ab Augustino assertam, eorumque vocationem secundum propositum, non communem aliis: *Atunt, quantum ad Deum pertinet, omnibus paratam vitam æternam; quantum autem ad arbitrii libertatem, ab his eam apprehendi qui Deo sponte crediderint, et auxilium gratiæ merito credulitatis acceperint. In istam vero talis gratiæ prædicationem, hi quorum contradictione offenditur, cum prius meliora sentirent, ideo se vel maxime contulerunt, quia et profiterentur ab ea omnia bona merita præveniri, et ab ipsa ut possint esse donari, necessitate concederent Deum, secundum propositum et consilium voluntatis suæ, occulto judicio et opere manifesto,*

aliud vas condere in honorem, aliud in contumeliam. A quia nemo nisi per gratiam justificetur, et nemo nisi in prævaricatione nascatur. Sed refugiunt istud fateri, divinoque ascribere operi sanctorum merita formidant, nec acquiescunt prædestinatum electorum numerum nec augeri posse nec minui, ne locum apud infideles ac negligentes cohortantium incitamenta non habeant, ac superflua sit industriæ ac laboris indictio, cujus studium cessante electione frustrandum sit. Ita demum enim posse unumquemque ad correctionem aut profectum vocari, si se sciat sui diligentia bonum esse posse, et libertatem suam ob hoc Dei auxilio juvandam, si quod Deus mandat, elegerit. Ac sic cum in his qui tempus acceperunt liberæ voluntatis duo sint quæ humanam operentur salutem, Dei scilicet gratia, et hominis obedientia, priorem volunt obedientiam esse quam gratiam, ut initium salutis ex eo qui salvatur, non ex eo credendum sit stare qui salvat; et voluntas hominis, divinæ gratiæ sibi pariat opem, non gratia sibi humanam subficiat voluntatem. Vides initium ac progressum erroris, ad metam usque barathro et voragine conclusam.

7. Similia Hilarius initio epistolæ ad Augustinum, brevius quidem quoad erroris originem, distinctius tamen quoad progressum et varia adjuncta erroris. Atunt, inquit de Massiliensibus, novum et inutile esse prædicationis, quod quidem secundum propositum etigi dicuntur, ut id nec **46** arripere valeant nec tenere, nisi credendi voluntate donata. Excludi putant omnem prædicandi vigorem, si nihil quod per eam excitetur in hominibus remansisse dicatur. Consentunt omnem hominem in Adam perisse, nec inde quemquam posse proprio arbitrio liberari; sed id conveniens asserunt veritati, vel congruum prædicationi, ut cum prostratis et numquam suis viribus surrecturis annuntiatur oblinendæ salutis occasio, eo merito quo voluerint et crediderint a suo morbo se posse sanari, et ipsius fidei augmentum, et totus sanitatis suæ consequatur effectus. Cæterum ad nullum opus, vel incipiendum, nedum deficiendum, quemquam sufficere sibi posse consentiunt. Neque enim alicui operi curationis eorum, annumerandum putant exterrita et supplici voluntate unumquemque ægrotum velle sanari. Quod enim dicitur, crede et salvus eris: unum horum exigi asserunt, aliud offerri, ut propter id quod exigitur, si redditum fuerit in quod offertur deinceps tribuatur. Et mox: Non putant negari gratiam, si præcedere dicatur talis voluntas quæ tantum medicum quærat, non autem quidquam ipsa jam valeat. Nam illa testimonia, ut est illud, sicut unicuique partitus est mensuram fidei, ad id volunt valere, ut adjuvetur qui cœperit velle, non ut etiam donetur ut velit; rejectis ab hoc dono aliis pariter reis, et qui possint similitè liberari, si ea quæ pariter indignis præstatur credendi voluntas, etiam ipsis similitè præstaretur. Si autem, aiunt, dicatur voluntatem omnibus remansisse, quæ vel contemnere quis valeat, vel obedire, de compendio putat rationem reddi electorum vel rectorum, in eo quod unicuique meritum propriæ voluntatis adjungitur. Rursusque infra: Quod autem dixit sanctitas tua neminem perseverare nisi perseverandi virtute percepta, eatenus accipitur, ut quibus datur, inertis licet, præcedenti tamen proprio arbitrio tribuatur: quod ad hoc tantum liberum asserunt, ut velit vel nolit admittere medicinam. Cæterum et ipsos abominari se et damnare testantur, si quis quidquam virtutum in aliquo remansisse quoad sanitatem progredi possit existimet. Nolunt autem ita hanc perseverantiam prædicari, ut non vel suppliciter emereri, vel amitti contumaciter possit. Nec ad incertum voluntatis Dei deduci se volunt, ubi eis, quantum putant, ab oblinendum vel amittendum evidens est, qualecumque sit, initium voluntatis. In prædictis Hilarii verbis, ad plenam erroris de quo agimus introspectionem, desideratur lux aliqua quoad duo: nempe et quoad initium illud qualecumque, quod Semipelagiani arbitrio ex se expectato dabant; et quoad opus ad quod necessarium gratiam esse fatebatur.

8. Et quidem *initii* nomine in ipsis erroris sui canabalis cujusvis boni operis exordia designabant, ita ut non primi dumtaxat boni actus liberi, sive fidei, sed quorumvis bonorum operum ad perseverantiam necessariorum exordia nudo libero arbitrio ascriberent. Postea tamen convicti, ut D. Augustinus refert lib. de Prædest. SS. c. 2, et in ejusdem libri calce, et lib. de Bono Persever. c. 17, palinodiam cecinerunt, seque restrinxerunt ad solum salutis initium et perseverantiam in ea, ut bis cap. illo 17 testatur D. Augustinus. Placet ipsa verba appendere; quod recentiores aliqui secure pronuntiant, Semipelagianos circa solum salutis initium, non item circa perseverantiam, aberrasse. Ita ergo loquitur Augustinus, referens Semipelagianorum sententiam: *Sed isti, qui solum initium fidei et usque in finem perseverantium sic in nostra constituent potestate, ut Di dona esse non putent, neque ad hæc habenda atque continenda Deum operari nostras cogitationes et voluntates, cætera vero ipsum dare concedunt, cum ab illo impetrantur credentis fide.* Et mox: *Hæc ergo ex Deo dona sunt, id est, ut de aliis taceam, sapientia et continentia. Acquiescunt et isti, Semipelagiani. Neque enim Pelagiani sunt ut adversus istam perspicuam veritatem dura et hæretica perversitate contendunt. Sed hæc, inquiunt, ut a Deo dentur nobis, fides impetrat, quæ incipit a nobis. Quam fidem et incipere habere, et in ea usque in finem permanere, tamquam id non a Domino incipiamus, nostrum esse contendunt.* Vides in quas tandem angustias devenerint Semipelagiani, coacti solum fidei initium, et perseverantiam in ea nudæ voluntati tribuere; eoque confugientes, ut Deum labe, hominem necessitate in salutis negotio eximerent.

Sed intutum plane fuisse per fugium illud, clamant Scripturæ infinites quoad perseverantiam. Non minus item luculenta pro fidei initio ex supernaturalibus tantum suppeditis concipiendo exstant testimonia, quam pro initio reliquorum supernaturalium operum, ut videre est in longa et insigni disputatione quam instituunt S. Augustinus lib. de Prædest. SS., et insigniter serm. 15 de Verbis Apostoli, Prosper l. de Vocat. Gent. c. 23, et Fulgent. lib. 1 de Verit. Prædest., ut probent fidem esse donum Dei. Nec tantum fidei supplementum, ut D. Augustinus eo libro c. 2 loquitur, sed etiam fidei cœptum, de quo solo Semipelagiani ibi impugnati refragabantur. Et quamvis consilium Arausicanum quod Semipelagianismi fœces siccat, damnet, non eos tantum qui fidei initium sibi arrogabant, sed etiam eos qui cæterorum bonorum exordia eodem modo vindicabant nudo arbitrio et naturæ viribus; tamen hoc non eo pertinet, quasi Semipelagiani ita philosophati sint de cujusvis extra fidem bonæ actionis initio, sed cum principio ita sensissent, ne qua superesset erroris scintilla, id quoque reprobavit. Quamquam cum fides sit prima radix in salutis negotio, sitque de ea multo potior ratio quam de subsequentibus actibus, ac sic evictum fuerit initium ejus a Deo esse, de aliis quoque omnibus multo potiori jure idem evictum videri debeat; mirum non esset, etiamsi admitteretur Semipelagianos in eodem semper errore de cujusvis operis initio perstitisse, divum tamen Augustinum incubuisse præsertim in eam curam, ut demonstraret fidei initium a Deo esse, non autem a nudo libero arbitrio.

9. Cum autem ejusdem D. Augustini testificatione lib. de Prædest. SS. c. 2. compertum sit Semipelagianos non potuisse obsistere manifestissimis Scripturæ locis, quibus fides donum Dei esse monstratur, perspicuum videtur, eos nomine *initii fidei*, non intellexisse fidem rudem adhuc et modicam, sed nomine *initii fidei* intellexisse eam credendi volitionem fidei præviam quam consilium Arausic. II can. 5 vocat *credulitatis affectum*, aperteque S. Fulgentius l. de Incar. et Grat. Christic. 18, Semipelagianos refellens circa voluntatem credendi, quam ab homine esse

contendebant, eam nominat *initium credulitatis*. Ex quo sequitur quod *fidem ceptam*, cui Semipelagiani, ut D. Augustinus, c. illo 2 loquitur, rependi aiebant *fidem auctam*, non esse fidem essentialiter constitutam, tametsi intensive imperfectam, sed esse affectum anteriorem, qui sit fidei veluti præludium; quamvis moraliter unus cum 47 ea actus compute- tur, et idcirco donetur plerumque eodem nomine. Similiterque sequitur fidem auctam quæ ibidem appellatur *incrementum fidei*, non esse auctarium et accessionem aliquam ad fidem ante inchoatam in eodem genere, sed esse fidem ordinis superioris, succedentem imperfecto illi initio, spectanti ad laborem humanum. Provocari autem aiebant, fide illa cepta, fidem auctam, quia existimabant hominem, exhibito initio, qualitercumque emereri internum gratiæ auxilium necessarium ad credendum. Et ipsum quidem hominem ex parte sua primum conferre volitionem, eam cum primum emicuisset, foveri et promoveri a Deo. Quod ipsum aliter efferebant dicentes *homines initium præbere, Dei vero esse perficere* Itemque ut Prosper epistola citata refert, iis conferri sanctitatem qui bono naturæ, quod vocabant *gratiam initialem*, bene usi essent, eoque aliquali merito divinam ni se supernaturalem beneficentiam provocassent.

10. Eo credulitatis naturali affectu ex nobis supposito, quo prolici asserebant divinæ gratiæ adiutorium, quodque aiebant a divina vocatione expectari, addebant Semipelagiani reliqua omnia quibus nomen *operum* dabant, ipsumque etiam fidei assensum esse a divina gratia. Idque affirmabant, cum aiebant ad quodcumque opus humanæ curationis, et incipiendum et perficiendum, necessariam esse gratiam. Tantum quippe excludebant ab operum syllabo eum quem dixi naturalem credendi affectum, disponentem utcumque ad gratiam. Hoc enim dumtaxat voluntati nudæ salvum volebant in negotio salutis, quod ita necessarium censerent, ut salus in cujusvis adulti potestate locaretur, et Deus liberaretur ab acceptione personarum, quibus duobus incommodis posteriorem D. Augustini doctrinam premi calumniabantur: a se autem declinari existimabant, admittendo ex parte hominis qualecumque initium, seu tribuendo bono usui liberi solius arbitrii meritum aliquod quantumcumque exile ac tenue, ut in eo initio tota gratiæ substructio fundamentum haberet. Idque initium pure naturale, nostroque nudo arbitrio expromptum, aiebant a Deo expectari; tamquam ansulam qua voluntatem divina auxilia prehensantem acciperet.

11. Ridiculi vero prorsusque insulsi sunt, qui aliter eam expectationem interpretantur, affirmantes hoc errore sordere, qui dixerunt consensum, prout libere a voluntate præslitum gratiæ vocanti præmissæ, expectari a Deo tamquam rationem cur ipse quoque eum consensum velit a se prodire. Ita ut cum duæ hæ causæ concurrant ad illius consensus productionem, prior ratione sit voluntas ante præventa. Eam vero præstoletur Deus, et ad ejus nutum, atque adeo posterius ratione, se applicet ad cooperandum et dandum consensum. Quam censors prædicti censent esse reprobam illam doctrinam de Deo voluntatem nostram expectante, a Cassiano collat. 13 cap. 12 male fundatam in illis Isaïæ verbis cap. xxx: *Expectat Dominus ut misereatur vestri*, damnatamque in concilio Arausic. n can. 4, et a Prospero, Fulgentio, aliisque gratiæ contra Semipelagianos defensoribus, confutatam.

Hoc vero est in erroribus antiquis referendis, et in conciliorum contra eos definitionibus interpretandis locari, cum exploratissimum sit Semipelagianos divinam gratiam excitantem et primum initium a Deo positum exclusisse timentes humanæ libertati ex præventionem, et divinam immunitatem a vitio acceptionis personarum prætexentes. Eo itaque sensu damnantur, quod voluntatem a Deo expectari affirmarent; cum tamen Deus non expectet voluntatem ut eam vocet,

etiamsi jam vocantem vere expectet quoad consensus liberi productionem. Id est nolit eam inconsultam abripere ad cooperandum, vel adigere ad cudendum consensum: sed id libertati ejus permittat nec nisi ab ea jam præventa advocatus accurrat ad cooperandum. Advocatus, inquam, non per actum divina cooperatione anteriorem, quem constat esse impassibilem, sed per exigentiam naturæ tunc operabundæ, et in talibus circumstantiis, ac præmissa divina fecundatione præveniente, exprompturæ actionem, si posset absque Deo se ad cooperandum adjungente eam expromere. Eam enim suam exigentiam voluntas contuendam Deo objiciens, et objective, non formaliter, exhibens, advocat Deum ad cooperandum, et cum ipsa producendum consensum liberum. Itaque illa per Deum expectatio humanæ voluntatis, quam concilium Arausicanum reprobavit, alia non est quam quæ ab ipsis Semipelagianis posita fuerat, hoc est expectatio voluntatis ut vocetur, ita ut prius homo ex se et suis viribus, Deo nihil adhuc circa salutem hominis moliente, expromat suum qualemcumque nisum, ejusque interventu utcumque mereatur ut Deus, qui eum dumtaxat nisum, languidum licet et enervem, expectabat, illico accurrat, promotor et consummator initii nostri, cui tamquam aliquali merito, et causæ moraliter moventi, exhibet super naturales suppetias.

12. Semper dico juxta Semipelagianos initium illud salutis quod esse a nobis affirmabant, tenue aliquid et exile fuisse, nec nisi aliquale meritum auxiliorum gratiæ continuisse. Perspicuum namque videtur illos non affirmasse competere tali initio meritum de condigno, respectu salutis ad quam aiebant illud disponere. Ita disertissime tradit Cassianus collat. 13 c. 9, et 13, et 16, lib. xii de Instit. c. 11, 13, 14. Idemque sonant verba illa Semipelagianorum, quos supra ex Hilario retulimus dixisse, *initium istud seu voluntatem qua quæritur medicus, non valere quidquam*, id est, perexigui esse momenti ac meriti. In quo Semipelagiani a Pelagio dissidebant, qui naturali salutis negotiationi meritum ejus condignum concessit.

Nec placent qui Semipelagianos quoad hoc Pelagio adhæsisse et meritum condignum invexisse affirmant; ut Vega lib. viii in conc. 5; Toletus in c. viii ad Rom. annot. 31, et in c. xi, ad illud: *Si autem gratia, jam non ex operibus*. Non placent, inquam; nam sanctus Augustinus qui locis allegatis hoc Semipelagianum meritum improbat, tamen ibidem et epist. 105, 48 ac sæpe alibi, concedit peccatori divinitus præmoto meritum congruum remissionis peccatorum, negatque simile meritum naturalibus viribus posse concedi respectu primæ gratiæ. Ergo agnovit gratiam non tantum everti concessione meriti naturalis condigni (quamquam eo maxime), sed etiam concessione meriti naturalis congrui, et aliqualis tantum ac perexigui, quale invexerunt Semipelagiani; qui exiguitatem hujus meriti considerantes eo devenerunt, ut profiterentur quod ei nostro qualicumque initio rependitur esse gratiæ donum, et initium illud non esse meritum, nempe perfectum et simpliciter dictum. Quod minus pervadentes nonnulli, inconstantiam damnant Cassianum et Faustum apud quos locutiones illæ frequentes sunt, quasi erroris sui ea in parte immemores. Revera tamen perstabant in errore, nec nisi meritum simpliciter dictum insciabantur, cum tamen omnis plana naturalis ad salutem dispositio, et vis qualitercumque meritoria, quam illi admittebant, neganda sit tamquam gratiæ eversiva, quod Toletus supra male diffitetur.

13. Neque vero recte Semipelagiani per hunc errorem prospici a se putabant humanæ libertati in negotio salutis, et divinæ exemptioni a labe acceptionis personarum, quem fuisse illis geminum erroris scopulum præmissi; male, inquam, errorem errore declinabant. Nam quamvis verissimum sit salutem esse in cujusvis adulti potestate et Deum longe abesse a personarum acceptione, est tamen falsissimum quod Deus præveniatur ab homine, sive quod homo salutis

us negotium per bonum usum nudi liberi arbitrii auspicetur : sed ad locandam in manu cujusvis adulti salutem suam, satis superque est quod præventus a Deo possit vocanti consentire aut dissentire, ut plane luculenter tradit Fulgent., lib. de Prædest., et Gratia cap. 9, post Augustinum, lib. de Spir. et Lit. c. 34. Et quamvis ea præventio non sit æquale beneficium omnibus quibus impenditur, sed in quibusdam talis sit, ut faciat facere (tametsi luctabiliter), eo quod sit victrix suavitas atque delectatio, prout vocatur a D. Augustino lib. de Peccat. Merit. c. 27 ; tamen semper est sufficiens ad operandum, et talis ut per solam hominis negligentiam ac culpam non sortiatur effectum. Quæ autem est selecta et specialis, non infert Deo labem acceptionis personarum, quæ locum non habet in mere gratuitis, etiamsi distributio fiat inæqualis, nulla prorsus interposita causa ex parte recipientium.

Est tamen ibi ingenius omnibus fixa crux, hærencumque est in divino, justo, sed occulto iudicio, juxta illud Augustini de Spir. et Littera c. 34: *Si ad illam profunditatem scrutandam quisquam nos coarctet, cur illi ita suadet ut persuadeatur, illi autem non ita, duo sola occurrunt inderim quæ respondere mihi placeat. O altitudo divitiarum, et : Numquid iniquitas apud Deum? Cui responsio ita displicet, quærat doctiores ; sed caveat ne inveniat præsumptores.* Cavendum item esse in ea quæstione præcipitium movet serm. 20 de Verbis Apost. et pulchre serm. 11 : *Movet me, inquit, quod ille perit, non ille. Movet tanquam hominem, si verum vis audire, et me movet, quia homo sum. Sed etsi tu homo, et ego homo, audiamus dicentem : O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Si posset loqui pecus, et dicere Deo, Quare istum hominem fecisti, et me pecudem, non juste succenseres, et diceres : O pecus, tu qui es qui respondeas Deo? Et tu homines, sed a Deo pecus es, et utinam sis pecus ejus, et ovis pascuæ ejus!* Videndus in eadem sententiam epist. 105, et Prosperus de Vocat. Gent. c. 30, in fine, et S. Chrysost. hom. 26, in Epist. ad Rom., in mor. Itaque ad motæ a Semipelagianis machinæ nullo negotio subvertuntur. Alta ratione eas machinas disjicere se putant alii, sed quæ revera non est solida, nec erroris pura. Nam non video quam commode a Semipelagianismi labe liberari possit auctor operis contra Prædestinatianos, sæpe concedens toto libro tertio gratiam prævenire voluntatem, sed hoc accipiens de præmissa incarnatione, et Christo fonte gratiæ ad salutem nostram a Patre dato, qua ratione argumenta contra Semipelagianos ex necessaria gratiæ præventionem elidere poterat. Sed non sufficit ad illud initium quod contra Semipelagianos agnoscendum est, tanquam proprium gratiæ prævenientis ; intelligi enim debet de gratia actuali, quæ est actus nobis receptus, ac excitans nos ad operandum : qualem gratiam præire ex parte Dei, et antevertere nostram operationem hic auctor non videtur agnoscere. Et idem videtur inuere Arnobius junior in psalmum cxlvii. Itaque sole catholica et solida ratione evertendi Semipelagianorum machinas, ea est quam proposui.

14. Illæ autem aliæ calumniæ in Augustinum, quas præterea memorabam Massiliæ et per eam Galliæ oram disseminatas, quoad electionem ad gloriam partim per se evanescent, ut Prosper eas referens l. ad objectiones Vincentianas recte demonstrat ; partim commodissime mihi videntur depellendæ, si dicamus D. Augustinum admisisse quidem in Deo formalem gloriæ electorum intentionem, meritis prævisis anteriorem, a qua originem ducat præparatio vocationis congruæ, et secundum propositum (ita enim aperte ferunt quæ disputat lib. de Corrept. et Gratia cap. 7 et 12 et lib. de Prædest. SS. cap. 3, et l. de Bono persever. cap. 9, aliisque locis ; et id quoque suadet specialis illa cura et amor Dei in electos, in Scripturis ab Augustino expensis, tam sæpe celebratus) ; eam tamen intentionem juxta eundem D. Augustinum, non aliter statuendam esse efficacem, quam per ordi-

nem ad auxilia congrua per eam procuranda. Nam electio mediorum congruorum, et eatenus efficacium, ita connectitur cum divina illa electione et intentione ut non debeat hæc intentio concipi efficax, priusquam hæc media, et ordo ad ea cogitetur. Cum autem ea media non sint ineluctabilia, sed absolute loquendo possint non habere effectum, ut alibi demonstratur, et splendidissime tradit S. Macar. hom. 37, agens de gratia tradita apostolis jam confirmatis in gratia, ne graviter delinquerent, quæ utique efficax fuit, recte ex his mediis conjectamus efficacitatem intentionis a D. Augustino invectam non esse firmiorem. Atque ita concidunt omnes machinæ quæ ex eo admovebantur, quod salus electi, juxta D. Augustinum, sit plane necessaria et eversu impossibilis. Aliud enim est certo et infallibiliter non fore evertendam, aliud non posse everti, etiamsi homo vellet. Primum est verissimum, posterius vero falsissimum.

Quamquam nihil quoque versatili libertatis humanæ conditioni timendum censerem, etiamsi admitterem electionem ad gloriam juxta D. Augustinum esse plane efficacem, sed tantum intra ordinem intentionis, eo quod Deus ob prævisam conditionaliter cooperationem voluntatis humanæ, si his vel illis suavibus mediis juvetur, noluerit de voluntate abripienda per auxilia ineluctabilia quidquam decernere, consequenter ad suam illam robustam planeque antecedentem electionem, quam ex seipso concepit, decreturus, si humanæ voluntatis indocilitatem et obfirmationem adversus illa mitiora et molliora media prænovisset. Sic enim libertas humana ejusque circa salutem vertibilitas salva perstat, non obstante ferreo illo decreto prorsus immanente, et voluntatem qualis ex se erat, atque adeo plane exolutam, relinquente. Salus tamen sit indefectibilis, quia quamvis intentio divina sit pura intentio ob præcognitam inflexionem liberam voluntatis per gratiam repudiabilem, tamen si voluntas aliter se habere vellet, adigeretur ad capessendam hanc vel illam viam, divino decreto antecedenti quod supponitur consentaneam. Quia vero ea salutis indefectibilitas, quamvis cum præsentis libertate cohærens, mihi alias ob causas non probatur, idcirco propositam D. Augustini sententiam eo quem retuli modo exponere præstat, ut cavillis et calumniis minus obnoxia statuatur. Hæc alibi plene discussa nunc tetigisse sat est, ad aperiendam inanitatem querelarum a Massiliensibus jactatarum, de quibus hactenus.

15. Vidit Cassianus reliquorum Massiliensium errorem hactenus expositum, quo prima gratia statuitur semper voluntati et invocationi humanæ subiecta, cohærere non posse cum plerisque Scripturis quibus docemur Deum palam fieri nescientibus ipsum, et apparere iis qui illum non interrogabant. Itaque aliud aliquid commentus est. Nempe quod interdum quidem homo præveniat Deum, et bono liberii arbitrii usu promereatur ut cumque gratiam Dei, petitioni ac studio naturali superinductam, qui fuit error Semipelagianorum, seu vulgi Massiliensium ; interdum tamen Deus præveniat nos, et a nobis nondum vocatus pulset ad osium, ac voluntatem præoccupet. Quod esse Cassiani placitum notarunt Cuychius annot. 20 in Cassianum, et Ciaconius in observationibus ad eundem, aperteque habetur ex Prospero lib. contra Collat., præsertim c. 5, 9 et 38. *Nec cum hæreticis, ait. c. illo, 5, tibi nec cum catholicis plena concordia est. Illi in omnibus justis hominum operibus liberæ voluntatis tuentur exordia, nos bonarum cogitationum ex Deo semper credimus prodire principia. Tu informe nescio quid tertium et utique parti inconveniens reperisti, quo nec inimicorum consensum acquireret, nec in nostrorum intelligentia permaneret.*

Sed quid aliunde Cassiani mentem venamus, cum exstant perspicua ipsius Cassiani loca, quibus ea quam dixi Cassiani opinatio liquido deprehenditur ? Illustrissime collat. 13 c. 7 : *Dei benignitas cum bonæ voluntatis in nobis quatuordecimque scintillam emicuisse*

perspexerit, vel quam ipse tamquam de dura silice nostri cordis excusserit, confonet eam et exuscitat, suaque inspiratione confirmat. Et cap. sequenti: *Cum in nobis ortum quemdam bonæ voluntatis inspexerit, illuminat eam confestim atque confortat, incrementum tribuens ei, quam vel ipse plantaverit, vel nostro conatu viderit emersisse.* Similibus disjunctionibus scaturit tota illa collatio, et propterea concilium in Arausico. can. 8, peculiariter ac seorsim, suppresso licet Cassiani nomine, damnat ejus errorem, quo aliqui ad Deum accedere dicuntur per liberum arbitrium prævenientes Deum, alii vero per divinam misericordiam a Deo præventi idem præstare dicuntur. Quod concilium ait excindi universali illo oraculo: *Nemo enim potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eum.* Et effato apostolico omnes æque comprehendente: *Nemo, plane nemo, ut concilium expendit, non aliqui dumtaxat, potest dicere Dominus Jesus nisi in Spiritu sancto.*

Quare cum Cassianus alicubi tantum memorat præventionem Dei per voluntatem creatam cujus motum præstoletur; alibi autem, ac nominatim collat. 3, non semel memorat tantum præventionem divinam qua omnis voluntatis motus antevertitur, non est inconstantis insimulandus, ut aliqui hic quoque faciunt: sed cum specialis ejus error ferat aliquando Deum, aliquando voluntatem ponere initium justificationis, consequenter quandoque unam præventionem, quandoque aliam pro instituto et subiecta materia proponit, ut Prosper etiam notavit lib. contra Collat. c. 38.

16. Hæc licet ita se habeant, nihilominus passim Cassiani error Semipelagianismi nota suffigitur, ipseque Cassianus Semipelagianis accensetur, quia qua ex parte voluntatem aliquando Deo præire statuit in salutis negotio, ea ex parte Semipelagianismum sectatus est: sicut ipsi Semipelagiani, quia qua ex parte statuebant præventionem humanam auxilium Dei antecedere, Pelagio adhærebant, Pelagianismi sæpe notantur, et Pelagiani dicuntur apud Augustinum, Prosperum, Fulgentium, aliosque antiquos. Non laboravit tamen Cassianus aliis erroribus qui in aliis ejusdem furfuris notati sunt. Et quamvis divo Augustino occulte obloqueretur, ut Prosper late memorat epist. ad Rufinum, tamen quæ supra retulimus portenta calumniarum de D. Augustino, non confixit, aut disseminavit, ut indicant illa ejusdem Prosperi lib. contra Collat. c. 2: *Ne, ad obscurandam scientiam doctorum, ea exagitare videamur quæ vulgus ignobile et procaz ineptorum loquacitas intemperanter effundit, unius potissimum definitiones, quem non dubium est illis omnibus in sanctarum studio Scripturarum præstare, referemus.* Hoc est Cassiani, quem rursus paulo post vocat *virum sacerdotalis ordinis, qui disputandi usu, inter eos quibuscum degit excellit;* et, ut vides, liberat eum nota procacitatis in Augustinum; moxque toto opere refellit tantum in Cassiano errorem de divina per hominem præventionem, tacitis omnibus aliis supra memoratis, quibus gravatum ab aliquibus ea ætate et regione D. Augustinum præmissimus.

17. Habemus igitur quis vere fuerit error **50** Semipelagianorum, tum quatenus maxime parti Massiliensium communis, tum quatenus Cassiano peculiaris ac quorsum Semipelagianismus dicatur. Quia enim assertores erroris propositi non omnino adhærebant Pelagio, sed ex parte tantum, nempe negando primum justificationis initium esse ex divina gratia, quam alioqui agnoscebant, idcirco Semipelagiani appellantur. Et aptius vocarentur reliquæ Pelagianorum, qua etiam ratione interdum nominantur; quia revera non amplexabantur dimidium erroris Pelagii, sed in uno dumtaxat puncto, tam multis in quibus Pelagius præterea erraverat rejectis, cum eo consentiebant, ea una parte *superbæ prædicationis* (id est Pelagianæ) *cæteris abdicatis retenta,* ut loquitur Prosper epist. ad Demetriadem. Quia etiam in illo

A unico puncto, non omnino Pelagium sectabantur, sed veluti dimidia ex parte. Nam cum Pelagius meritum condignum in naturalibus operibus respectu humanæ salutis agnosceret, ipsi, longe temperantius philosophati, aliquale dumtaxat meritum naturale admittebant, quod esset salutis nostræ fundamentum et gratiam homini conciliaret; quamvis illud adeo exile censerent, ut vix nomine meriti illud dignarentur. Quia tamen hic eorum error erat veluti portio plenitudinis illius errorum a Pelagio inventæ, et illa gratiæ, ut cum Fausto loquar, *voluntatis ansulam prehendentis* advocatio per humanum laborem sternebat viam ad renovandum præcipuum Pelagii errorem, quo divinam gratiam per naturalia merita dari contendebat, propterea dicti sunt Pelagianorum reliquæ: *In quorum detruncationibus* (verba sunt Prosperi epist. ad Rufinum) *hæresis Pelagiana palpiteret.* Et in epist. ad Aug.: *In istis Pelagianæ pravitate reliquiis, non mediocrem virulentæ fibræ nutritam queritur.* Et lib. contra Collat. cap. 11 hujus erroris assertores, refovendo cineres Pelagiani dogmatis jam extincti, deficientem fumi nidorem in redvivam flammam conatos accendere.

18. A plerisque vocantur Massilienses; quia revera Prosper initio epistolæ ad Augustinum, eos quorum errorem tota epistola refert, ait in Massiliensi urbe fuisse constitutos, quos *claros et egregios in omni virtutum studio viros* fuisse testatur; nimirum ea tunc urbe e Cassiani disciplina excultissimis in re ascetica et virtute monachis instructissimis, quos inter ipse Cassianus, velut inter ignes luna minores, *insignis et clarus,* ut Prosper Tiro in Chronico loquitur ad Christi annum 436, splendebat, et eruditione et sanctimonia. Ut propterea S. Prosper epist. ad Rufinum, de hoc in Massiliensibus *virtutum studio, exortum periculum, et de morum probitate discrimen,* ingemiscat; secuturis facile populis quod illud tam illustrem gregis Christi portionem probasse perspicerent. Hilarius tamen initio epistolæ ad Augustinum, eadem cum Prospero ad Augustinum ventilata referens, ait *Massiliæ, vel aliis etiam in locis in Gallia,* fuisse ventilata. Nec id Prosperum latuit, qui etiam Hilarii Arelatensis querelas, ut supra vidimus, ac etiam Genuensium dubia non tacuit; ex quo patet luen illam Massiliensem, omnem illum tractum ex Galliæ oram pervasisse, ac Genuam etiam et Italiæ fauces tentasse.

Si tamen Massiliensis lues dicenda est, quæ primum in Africa videtur exorta, non modo quoad rixas de vocatione secundum propositum, quibus sedandis S. August. librum de Corrept. et Gratia scribere adactus est, ut ejus libri initio et epist. 47 docet, ac etiam Prosper initio epist. ad Augustinum, sed etiam quoad enatum ex eo circa specialem vocationem dissidio placitum Semipelagianum de prima gratia humanæ invocationi subjuncta. Aperte enim S. Augustin. ante delatos a Prospero et Hilario Gallos. epist. 107 et lib. II contra duas epist. cap. 8, contrito jam Pelagio, refert subnatos, qui errorem de prima gratia humano labori expensa tuerentur, dimissis reliquis Pelagii erroribus, qui est Pelagianismus ille dilutus, quem sero sapientibus Afris Massilienses, alique vicini Galli fere omnes, aliquamdiu admiserunt, nec sine obfirmatione aliqua. Ita ut quamvis D. Augustini a Prospero et Hilario admoniti, divinis plane libris de Prædestinatione Sanctorum et Dono Perseverantiæ (quos D. Augustini cygneas voces et testamentum jure quis dixerit) videri posset error ille plane contritus, necesse tamen postea fuerit Cælestinum Romanum pontificem ab iisdem Prospero et Hilario interpellatum, gravi increpatione, Augustino superstites in Galliani Semipelagianismi professores, et conniventes ad eorum errorem, vel etiam ei stipulantes episcopos coercere, non magno quoad hunc errorem prelio operæ. Nam per annos insuper non paucos in eo tractu viguit, quod Galli D. Augustini auctoritate non admo-

dum moverentur hac in parte in qua ipse alias sensit aliter, ejus vero posteriorem sententiam, duram et immitem esse calumniarentur. At Cœlestini auctoritatem declinare se satis existimarent, causando libros de Prædestinatione Sanctorum et Dono Perseverantiæ quibus Semipelagianismus convellitur, non fuisse a Cœlestino approbatos, sed tantum doctrinam anteriorum Augustini Operum, quibus Pelagium cœneraverat, fuisse a Cœlestino commendatam. Id enim Gallos obtendisse late refert Prosper in fine lib. contra Collatorem.

19. Nec prius fumans adhuc hæc Pelagii favilla plane extincta est, quam sedes apostolica, transmissis ad tractus illius episcopos capitulis, quæ Arausicæ in Liberianæ basilicæ dedicatione publice proposita, et a Patribus congregatis firmata ac denunciata sunt, omnem incendii illius velut scintillam, doloso cineri juendæ humanæ libertatis ac divinæ justitiæ suppositam, feliciter compressit anno Christi juxta novissimam card. Baronii subductionem 529, sedente Felice IV, longe post S. Leonem Cassiani æqualem, cui titulus a collectore gratis appositus, eam capitulorum apostolicorum transmissionem ascribit. Et accessit insignis eorundem capitulorum confirmatio, per Bonifacium II datis ad S. Cæsarium litteris quæ leguntur tom. I Conciliorum Galliæ pag. mihi 223.

Consideratione porro dignum est, in illis capitulis sive canonibus, ea tantum definiri, quæ ad excludendam subjectionem divinæ gratiæ ad humanam voluntatem pertinerent, et ad gratiæ necessitatem pro toto justificationis progressu; intactis iis quæ ad electionem ad gloriam spectant, et plerisque quæ in D. Augustini doctrina displicuerant. Similiterque Cœlestinus in fine epistolæ, post constitutam fidem catholicam de veritate noxæ parentalis **51** et gratiæ necessitate ac primatu, profitetur reliquas quæstiones de quibus D. Augustino negotium facescebatur, neque a se negligi, neque decidi, sed liberæ doctorum disputationi permitti, infra eos fines quos Christiana charitas et modestia præfigit. Quod ego ad quæstionem de electione absoluta ad gloriam, ante vel post prævisa merita per gratiam procreata, pertinere existimarim. Quia enim in eo puncto D. Augustinus multos et graves contradictores sustinebat, nec antiquiores Patres ea in parte perspicue prodiderant aliquid tamquam ex fide tenendum; aliunde autem fatalitas quædam, sub nomine electionis et prædestinationis ad gloriam, prorsus antecedentis consensum humanum, induci meticulous videretur; satius duxerunt pontifices in quæstiones non necessarias non excurrere, contenti tradidisse quæ sine fidei violatione negari non poterant; quoad illas autem non necessarias quæstiones, indixisse modestiam; et D. Augustini suggillatione, tanti viri merita exantlatosque pro Ecclesia labores dedecente, interdixisse. Quinetiam S. Prosper, quamvis Augustini placitorum tenacissimus, tamen in epistola ad Augustinum, post velatas Semipelagianorum querelas in varia doctrinæ a D. Augustino traditæ capita, cum extremam veluti lineam placiti, quod isti e contrario statuebant, esse docuisset subjectionem gratiæ ad nudam voluntatem humanam, hoc dumtaxat videtur reprobare tamquam Pelagii virulentia imbutum, intactis cæteris: *Si principium salutis male in homine collocatur, si divinæ voluntati impie voluntas humana præfertur, ut ideo quis adjuvetur quia voluit, non ideo quia adjuvetur velit, si originaliter malus receptionem boni non a summo bono, sed a semetipso inchoare male creditur, si aliunde Deo placetur, nisi ex eo quod ipse donaverit.* Quæ liquet ad solum gratiæ primatum ac necessitatem pertinere.

20. Non video autem unde aliqui incumbentes parieti inclinato et maceris depulsæ, plures contra fidem aperte pugnantibus errores in Semipelagianis tanto post tempore subodorati sint, quam pontifices, et concilia, et illorum temporum Patres perspexerint. Affingunt

A enim Semipelagianis quod interna gratiæ auxilia veramque spiritus subministrationem sustulerint; itemque quod dixerint hominem naturæ viribus immediate sustolli ad gratiam sanctificantem, nullis interpositis disputationibus liberis. Addunt alii negatam ab eis fuisse gratiam sanctificantem, et divinam cooperationem ad actiones liberas. Quæ omnia quo jure Semipelagianis affingantur, equidem non video.

Nam quod attinet ad gratiam sanctificantem, ne ipse quidem Pelagius eam aperte sustulit, ut ex eo liquere videtur, quod concilia et Patres Pelagium impugnantes omnino silent de gratia habituali; et exaggerationes virium naturæ, quas Pelagius epistola ad Demetriadem, et iis qui supersunt Commentariis in Paulum inseruit, præterita item ab eo libertatis læsio per gratiam, ut habetur ex D. Augustino l. 17 contra Julian. cap. 8, et ex lib. 11 contra duas Epistol. c. 5, ad solam gratiam actualem spectabant, non autem ad habituales. Quanto magis igitur Semipelagiani, viri et docti et probi, gratiam sanctificantem non sustulisse censendi sunt.

Quod vero attinet ad gratiam actualem internam revelationis ac externæ propositionis objecto contradistinclam, certum est eam negasse Pelagium, primo quidem absolute et simpliciter, postea vero tanquam necessariam. Contendebat enim ad summum esse utilem, et juvare ad facilius operandum quod absolute posset per nudas naturæ vires effici, ut memorat D. Augustinus epist. 106, et luculenter lib. de Gestis Pelagii cap. 14, habeturque ex ipso Pelagio epist. ad Demetriadem. Nisi si, quod Augustinus eodem lib. de Gestis Pelagii cap. 31 satis innuit, de hæreticorum more Pelagius cum res tulit, mendaciter admisit quod alioqui inficiebatur. Pelagianos certe, de magistri posteriore placito minus sollicitos, internam gratiam excitantem inficiatos esse, multis confirmat Bellarminus in Recognit. cap. 13 lib. primi de Grat. et Lib. Arbit., aperteque tradit S. August. lib. 1 contra duas Epistol. cap. 19, et in secunda respons. contra Julian. lib. 1 cap. 93, ubi refert eos gratiam internam vocasse necessitatem. Sic igitur de internis gratiæ auxiliis sentiebant Pelagius et Pelagiani, quocumque verborum colore hæresim obtegerent: Semipelagiani autem non sic; idcirco enim S. Augustinus lib. de Prædest. SS. cap. 1, laudat eos quod gratiam simpliciter dictam atque adeo internam admittentes, recederent a Pelagio. Quorsum ergo eis affingamus contrarium, et non jam Semipelagianos, sed pure Pelagianos quoad gratiæ negotium eos statuamus?

Idem dico de impacta iisdem negatione divinæ nobiscum cooperationis in actibus liberis. Nam quamvis de Pelagio problema sit expunxeritne divinam cum causis secundis cooperationem, et nominatim cum voluntate libera, et non pauci partem affirmantem, plerique etiam negantem tradant, ut videre est apud Salam. 1, 2, tract. 5, d. 3, n. 9. et alios quos adduxi in Natur. Theo. dist. 8, n. 338 de Semipelagianis tamen nusquam apud antiquos legitur quod divinæ cooperationi sint adversati. Nec id sane ad ipsorum causam referebat, ut videtur ex dictis perspicuum.

21. Sileo de ea insulsitate quam nuperi quidam in Semipelagianis damnant, quod admiserint actus mere naturales circa objecta illa materialia quibus supernaturales actus distinentur; v. g., quod admiserint dari posse naturalem aliquem assensum objectorum queis intellectus supernaturali fide roboratus præstat assensum, et naturalem aliquem amorem, charitati theologiæ in suo ordine proportionalem, absque ullo tamen ordine ad gratiam et justificationem. Hoc Semipelagianis vitio vertere ac suffigere, ineptire est; nec vacat injuria in gravissimos theologos veteres juxta ac novos qui ita senserunt.

Satis de Semipelagianorum errore, si rei apud plerosque implexitatem et argumenti secunditatem spectes, omnino paucis; si institutum hoc loco nostrum, plane multis. Nunc an hic ipse error Valeriano jure impingatur consideremus, repetitis et ad examen

vocatis locis illis quæ offensioem ingenerasse supra vidimus.

CAPUT V.

Demonstratur directe Valerianum a Semipelagianismo proxime exposito abhorruisse.

1. Alienum omnino ab errore proposito fuisse Valerianum duplici via pandam. Nempe **52** primo directe hoc ostendendo quam ille gratiæ divini studiosus assertor fuerit, primasque ei semper detulerit; secundo indirecte, his nimirum quæ Semipelagianismum sapere visa apte conditis, et ad catholicum saporem idonea expositione aptatis.

Plane catholicam apud Valerianum gratiæ divini assertionem fuerunt varia loca. Sic enim loquitur homil. 3, extrema: *Servitii nostri hæc est ratio, ut beneficia Christi nostri semper recolas; et in religiosas fidei labore profeceris, auctori tuæ libertatis assignes.* Et homil. 7, initio: *Hæc ipsa quæ fides in vobis operatur, quamvis humano labore proficiant, ad Dominum referenda sunt, per quem et in quo, si qua sunt bene gesta, consistunt, et in posterum quibusque profutura servantur. Unde nemo sapiens Dei beneficia suis virtutibus aestimet applicanda, ne audiat illam Apostoli sententiam dicentis: Quid habes quod non accepisti? Aut si accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Ex hoc Apostoli loco, Venantius Fortunatus, expositione orat. Dom., circa tertiam petitionem, in insigni digressionem contra Semipelagianos, contendit perspicue et aperte everti eorum errorem: ita ut quisquis hoc cum Apostolo, quem *Ecclesiæ oculum* scite nominat, humiliter profiteatur, eo ipso profiteatur bonam quoque voluntatem et salutis initium a Deo esse: æque ac prima incensio lampadis ab intrinseco est, quo ille exemplo egregie aperit a Deo præveniri hominem, imitatus Augustinum tract. 23 in Joan. Non dissimiliter ergo sensit, qui locum illum in eam rem æque adhibuit Valerianus. Qui mox ibidem, enumeratis variis bonis operibus supernaturalibus, addit; *Sed hæc omnia, una atque eadem Patris, et Filii, et Spiritus sancti in vobis virtus operatur, quæ perfectionem justis laboribus præstat, ac bonæ voluntati, quæcumque sunt optima, subministrat.* Alludit aperte ad illa Apostoli verba, quæ totius de gratia doctrinæ breviculum jure quis dixerit: *Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum.*

2. Splendidissime homil. 11, prope tota. Nominatum vero in ipso homiliæ fronte, verbis illis: *Omne profecto modum sacrilegæ superstitionis excedit, qui in laboribus justis partem Deo subtrahit, a quo sapientiæ spiritum accepimus, qui totum hominem regit, et ad omne opus bonum mortalium mentes accendit. Omnia itaque laborum insignia ad deum referenda sunt, ne S. Spiritus dona rescindat.* Et mox prolatis aliquot Scripturæ testimoniis: *Videtur ergo quod bona nostra divinitati debemus ascribere, mala autem humanis moribus imputare: quia ut bona procurante Deo creantur, ita mala diabolo auctore nascuntur.* Partem laboris justis et ad justitiam promoventis, non esse Deo subtrahendam; accipi a Deo spiritum sapientiæ ac veluti primum halitum vitæ supernaturalis; accendi a Deo mentes nostras ad omne opus bonum, et quidquid hujusmodi est, Deo procurante creari, ideoque hæc omnia esse illi ascribenda; quantum abest a Semipelagianismo, quo prima radix boni operis homostatuitur, et boni procuratio eidem ascribitur!

Specialiter vero quod ait bona creari in nobis procurante Deo, mala autem nasci auctore diabolo, argumentum continet in rem nostram efficacissimum, ex eo ductum quod quemadmodum fetus non potest sibi ipsi dare primum esse, sed necessario supponit patrem; ita spiritualis fetus, ille, inquam, absconditus cordis homo qui in nobis formatur, quamvis ad suum augmentum et conservationem possit aliquid conferre, tamen quoad primum initium necessario aliunde prodit, hoc est a Deo, qui voluntarie generat nos verbo veritatis, ut simus initium aliquid creature

A ejus. Hoc ipso sensu Semipelagianismum plane excidente, locutum Valerianum, liquet ex illis aliis ejusdem homiliæ verbis: *Requirat unusquisque initia vitæ suæ, et auctorem quærat generis humani: quis corpus formaverit, quis membra composuerit, quis terrenam materiam in humanum usum fecerit vegetare. Nonne hæc omnia, Dominus, sapientia procurante, constituit? Cum ergo non sit nostrum quod sumus, quomodo nostrum est quod habemus? Stultitiæ genus est, ut cum alii debeas vitæ beneficium, tibi ascribas ornamenta virtutum.* En apertissimam Semipelagianismi profligationem, eo quod dicebam argumento subnixam, usurpalam quoque a D. Aug. in psal. cxliv, ad illud, *Et justitia tua exultabunt.*

Nec dimitto indiscussam vim verbi quo ut mala auctore diabolo in nobis nasci, ita bona procurante Deo creari aiebat Valerianus. Nam sive verbum *creandi* presse ac stricte, sive laxius usurpemus, suppetet quod huic rei referat nonnihil. Et stricta quidem ac B ceptatio qua vox *creandi* signat productionem ex nihilo, recta impetit Semipelagianismum et quodcumque salutis initium ex naturæ viribus, ut propterea S. August. ad veritatem catholicam ea in parte confirmandam usurpare passim soleat verba illa ps.: *Pronihilo salvos facies eos*; ita luculenter in psal. lv, itemque illud Apostoli: *Ipsius factura sumus, creati in Christo Jesu, in operibus bonis*, et similia quæ ad hoc institutum urget lib. de Grat. et Lib. Arbit. cap. 8. Eodem sensu S. Basil. in ps. xxxii, tranctans illud: *Ipsæ dixit, et facta sunt; mandavit, et creata sunt.* proferens varias Scripturas in quibus creatio, quia est productio ex nihilo, spirituales nostram procreationem ex nullo nostro initio factam signat, addit posse cum psalmi versum, quoad priorem partem de effectione naturali accipi, quia dicente Deo factus est mundus; quoad posteriorem vero partem, intelligi posse de generatione in Christo, quæ est moralis creatio, excluso in ea morali quocumque influxu subjecti, quoad primam gratiam auxiliantem. Nec dissimiliter Anastas. Sinaita l. vii Hexaem., initio, ait in C u capite Geneseos iterari narrationem creationis rerum, quæ posset superflua videri, nisi instituta denuo esset ad designandam secundam creationem longe sublimiorem, quæ est in Christo et per Christum. Hoc denique voluisse oportuit antiquos illos scholasticos, qui vel in 1, dist. 26, vel in 4, dist. 1, censuerunt gratiam fieri in nobis per creationem. Hoc enim in rigore physico loquendo, si de gratia habituali sit sermo, improbable est: nam accidenti, valde præternaturale est produci absque subjecto, atque adeo ex nihilo physico. Et multo etiam improbabilius est agendo de gratia actuali, quæ forte nulla vi potest sic effici. Sensus ergo scholasticorum illorum esse debet quem S. Thomas 1-2, q. 110, art. 2, ad 2, perspicue expressit: nempe gratiam sanctificantem moraliter creari: quia spectata prima radice ex mera Dei prævenientis liberalitate obtingit, quod similiter dicendum est de gratia actuali. Atque ita primus hic sensus creationis nostræ per emissum Dei spiritum, ac Deo procurante factæ, aperte evertit Semipelagianismum.

53 3. Si autem verbum *creandi* sumatur paulo latius, ita ut dicantur procurante Deo creari bona, mala autem nasci auctore diabolo, quia bene supernaturaliter operantes, non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nascimur, tamquam ex patre secundante, et primum initium totius procreationis indente, æque concidet per ea verba Semipelagianismus. In quam rem juvat afferre perelegantem doctrinam cui Gulielmus Parisiensis l. de Sacram. Matrimonii cap. 5, inædificat animæ humanæ cum Deo nuptias, ad concipiendam et pariendam prolem bonorum operum, non absque universo apparatu illis nuptiis comitante, per analogiam ad nostras nuptias. Est autem ea doctrina Richardi Victorini in Psal. xxvii, ad illud: *Dilectus quemadmodum filius unicornium*, et Bernardi, lib. de Inter. Domo cap. 68, qui aperte ex

Richardo profecit. Observant hi doctores, quamvis possimus patres esse Christi, cooperantes ad alienam salutem, eumque gignentes in alieno corde, tamen unumquemque nostrum in quo Christus formatur et generatur, non se habere ad Christum sic genitum ut patrem, sed ut matrem dumtaxat, quæ ex alieno semine concipit. Proptereaque expendunt, interminatam in Scriptura maledictionem sterili et quæ non parit; nec similiter dictum, maledictus qui non gignit: quia non æque in potestate nostra est præveniri sancta cogitatione qua veritas perspicitur, ac est in nostra potestate adhærere veritati intellectæ et interiori gustatæ, Domino dante suaviter. Ea enim præventio, conferens primum salutis initium, mere ex Deo est, qui proinde jure dicitur habere rationem Patris in hac spirituali nativitate, contra quam sentiebant Semipelagiani, qui sibi ipsis absque gratia nativitate illius initium arrogabant. Liqueat ergo quantum ab eis abfuerit Valerianus.

Inferius quoque, eadem homilia 11, allegato initio ps. cxxvi: *Nisi Dominus ædificaverit, etc.*, ita infra: *Videtur ergo, quod nec sine Domino quod bonum est ædificari, nec ædificatum sine Domino poterit custodiri. Ædificatio divinæ hujus domus, ædificatio est vitæ nostræ, quam oportet divinæ majestatis auxilio communiti. Rogandus itaque semper est Christus noster, ut in nobis bona nutriat, et exorandus ut nutrita custodiat atque ita intelligentiæ nostræ corda componat, ut omnia quæ bona sunt, gloriæ cælestis potestatis assignet.* Expendo ædificationem divinæ domus, id est exordium et initium justificationis, Deo tribui æque ac ejusdem jam ædificatæ custodiam. Ex eo enim quod Dei sit domum nostram internam ædificare, inferri ipsum quoque justificationis exordium a gratia esse repetendum, trahit egregie Naz. orat. 31, num 8, et Nazianzeni auditor S. Hieronymus, Jerem. xviii. Itemque Joannes episcopus Hierosolymitanus adductus et commendatus a S. Augustino lib. de Gestis Pelagii cap. 14, ac etiam Prosper ad excerpta Genuens. dub. 8. Adverto insuper gratiæ divinæ prævenientis auxilia, iisdem a Valeriano verbis expressa, quibus designantur in ecclesiastica oratione Dominicæ 6 post Pentecosten, qua petitur a Deo, *ut quæ sunt nutrita, ac pietatis studio quæ sunt nutrita custodiat.* Præterea observo eodem loco Valerianum, non aliqua, sed plane omnia quæ Christiana bona sunt, cujusmodi etiam est primum justificationis initium, assignare Deo gratiæ auctori, et monere rogandum Deum, ut ita intelligentiæ nostræ corda componat, id ut agnoscamus et facto præstemus. Quæ omnia sunt a Pelagii reliquis alienissima. Valet enim ex ejusmodi dicto ea D. Augustini illatio quam conficit retract. cap. 9, ubi expendens quod dixerat lib. iii de Lib. Arbitr., omnia bona ex Deo esse, sic concludit: *Quia omnia bona ex Deo sunt, sequitur ut ex Deo sit et bonus usus liberæ voluntatis quæ virtus est, et in magnis numeratur bonis.*

4. Infra quoque Valerianus ex illis Scripturæ locis: *Non est qui faciat bonum, et nemo bonus nisi solus Deus*, argumentatione ei gemina quam Prosper cap. 20 contra Collat. ex iisdem locis conficit ad probandum nostræ ex Deo salutis initium, concludit in hunc modum: *Ergo videtur quod si quando boni videmur, bonitatem Dei operamur.* Item addit, cum bene facimus in ordine ad salutem. Deum in nobis ut in templo habitare, et scilicet operari in nobis illud ipsum bonum, quod tametsi nostrum sit, tamen quia radicaliter et principaliter a Deo pendet, *bonum Dei a Valeriano appellatur*; eo ipso sensu quem egregie expressit S. Greg. lib. xxxiii Mor. cap. 25 et 26, tractans illud: *Quis ante dedit mihi, ut reddam ei*; et homil. 9 in Ezech., ad illud: *Ingressus est in me spiritus, postquam locutus est mihi, et statuit me super pedes meos.* Appono partem loci illustrissimi, tamquam radium quo vera et catholica Valeriani hoc loco doctrina, collustrari potest. *Sciendum est quia mala nostra solummodo nostra sunt, bona autem nostra, et*

omnipotentis Dei sunt, et nostra: quia ipse aspirando nos prævenit ut velimus, qui adjuvando subsequitur, ne inaniter velimus, sed possimus implere quæ volumus. Præveniente ergo gratia, et bona voluntate subsequente, hoc quod omnipotentis Dei donum est, fit meritum nostrum. Quod bene Paulus brevi sententia explicat dicens: Plus illis omnibus laboravi. Qui ne suæ videretur virtuti tribuisse quod fecerat, adjunxit: Non ego autem, sed gratia Dei mecum. Quia enim cælesti dono præventus est, quasi alienum se a bono suo opere agnovit, non autem ego: sed quia præveniens gratia libera in eo arbitrium fecerat in bono, quod libero arbitrio eandem gratiam est subsecutus in opere adjunxit: sed gratia Dei mecum. Ac si diceret, in bono opere laboravi non ego, sed et ego. In hoc enim quod solo Domini dono præventus sum, non ego. In eo autem quod donum voluntate subsecutus, et ego. En S. Greg. gratiam prævenientem et salutis ex Deo initium colligit et probat ex eo quod bonum opus nostrum dicatur bonum Dei, nosque dicamur alienum bonum operari, quo ipso modo loquitur, ut vidistis, Valerianus. Quæ mihi videntur idonea argumenta bonæ cujusvis voluntatis etiam primæ, ab eo ascriptæ auxilio gratiæ, in salutis negotio.

5. In calce denique ejusdem homiliæ 11, hæc verba habet: *Qui gloriatur ergo in Domino gloriatur: omni ergo studio agendum est, dilectissimi, ut vitam nostram Domino ita fides pura commendet, ne quid extollentia humana sibi vindicet aut suis laboribus donet. Totum autem perdidit, quod laboravit, qui propriis virtutibus fructum sanctitatis ascripserit.* Hæc plane gemina efato S. Cypriani in nullo gloriandum esse, quando nostrum nihil sit. Ex quo testimonio S. Augustinus lib. de Prædest. SS. c. 3, et lib. de Dono Persever. c. 14, fatetur se adductum ut sententiam suam priorem circa salutis initium retractaret. Quomodo ergo Valerianus, eodem modo locutus, salutis initium homini arrogaret? Et vero quod negat 54 fas esse extollentiam humanam aliquid suis laboribus vindicare, videtur intortum in errorem Semipelagianorum, qui humano labori subjungebant gratiam, eamque ascribebant ei labori quo voluntas petendo, pulsando, quærendo, Deum advocat. Ut suspicio esse possit universam hanc homiliam qua Valerianus ex instituto rejicit eos qui Deum gratiæ auctorem ab aliquo laboris sui consortio in bonis operibus excludunt, non tantum in Pelagium intorqueri, qui absolute gratiam inficiabatur sed etiam, et quidem multo magis in Semipelagianos, quorum post Pelagii cineres, favillæ fumabant.

6. Tandem alienissimum est a sensu et modo loquendi Semipelagianorum, quod habetur. hom. 16, verbis illis *Omnis igitur spes obtinendæ victoriæ in fide et voluntate consistit. Si enim voluntas sequatur fidem, nunquam deserit voluntatem.* Ulque fides sane Semipelagiani erroris flos, vel potius fœx, est subsecutio et subjunctio fidei ad voluntatem bonam. At Valerianus, diserte voluntatem bonam subjungit fidei; ita ut etiam prima credendi voluntas, non sit ex nuda facultate voluntatis, sed divinum fidei seminum, sive gratiam voluntati præviã subsequatur. Quæ est catholica doctrina contra Semipelagianos. Idcirco enim eos sugillans S. Petrus Chrysologus, serm. 135, post commendatam S. Laurentii in vivicomburio constantiam, monet auditores, ut mirantes S. Laurentii fidem et patientiam, donum Dei mirentur; Dei enim donum fuisse, tantam fidem, tantum in tantis cruciatibus animi robur. Tandemque concludit: *Ergo martyrum merita, velut Dei dona laudemus; amemus, oremus, subinferamus voluntatem, nostram. Voluntas enim sequitur, non prævenit. Sed tamen non deest charitas, si non deest voluntas. Ipsa enim ardens voluntas, vocatur charitas.*

CAPUT VI.

Quæ prioribus locis Semipelagianismum subolere in Valeriano visa, demonstrantur catholica.

1. Pergo ad indirectam Valeriani expurgationem

quæ in locorum superius propositorum expositione consistit. Tractabo singula eo ordine quo adducta sunt; qui idem est cum ordine ac serie homiliarum de quarum morbositate aut ulcere suspicio fuit.

Præmittendum tamen est unum, quod non ad Valeriani tantum, sed etiam ad plurimorum Patrum indemnitatem observare operæ pretium est: nempe, non si aliquando Patres auxilium gratiæ in opere talis auxilii indigo reticent, censei illico posse exclusum, cum sæpe subintelligatur, nec semper necesse sit omnia exprimi. Id quod etiam in ipsis Scripturis servatum a Spiritu sancto gravissimi Patres notarunt. Ut S. Basilius in cap. iv Isaiaë, tractans illud: *Ecce ego mitto*; et S. Ambrosius, ad Lucæ proœmium, expendens illa verba; *Visum est et mihi*; et observans evangelistam, etiam si tacuit loquentem in se Spiritum sanctum, non idcirco tamen id negasse, similiterque Christianum si in opere ad salutem pertinente, eodem modo loquatur, et de divina cooperatione taceat, non idcirco eam diffiteri. Descripsit eum D. Ambrosii locum S. Augustinus lib. de Grat. Christi c. 46, et lib. de Dono Persever. c. 19.

Sed insigniter idem tradit S. Anselmus, in Concor. u. p., c. 15, his præter cætera: *Cum aliquid dicit Scriptura sacra pro gratia, non amovet omnino liberum arbitrium; neque cum loquitur pro libero arbitrio, excludit gratiam: quasi sola gratia aut liberum arbitrium solum sufficiat ad salvandum hominem, etc. Ita quippe intelligenda sunt dicta divina, ut hoc excepto quod dixi de infantibus, nec sola gratia, nec solum liberum arbitrium, salutem hominis operetur.* Illustrat hoc nonnullis Scripturis adductis; tum profert insignem similitudinem: *Sicut ergo quomvis naturalis sus non procreet prolem sine patre, nec nisi per matrem; non tamen removet ullus intellectus aut patrem aut matrem a generatione prolis; ita gratia et liberum arbitrium non discordant, sed conveniunt ad justificandum et salvandum hominem.* Appositissime. Quid enim familiarius quam ut simpliciter dicamus: *Hic homo est filius illius mulieris*, tacito, nec tamen idcirco excluso patre? Similiter ergo, quamvis voluntas nostra de Spiritu Dei concipiat, nec nisi cælesti semine fecundata, ac divini illuminationis prægnata conceptu (ut S. Fulg. loquitur initio secundi ad Trasim.) eniti possit partum salutis; tamen plerumque, solius liberæ voluntatis opus illud fundantis fit mentio, non expresso, nec tamen negato divino semine per quod fecundata est voluntas; sine quo non plus posset concipere aut parere fetum salutis, quam possit naturaliter mulier effici mater absque viri opera.

Itaque qui voluntatis solius meminerunt, exprimunt dumtaxat quid hæc causa in suo genere et ordine ad effectum et ipsi et gratiæ communem contribuat, non negato (quamvis non expresso) gratiæ concursu. Quod, ut dicebam, in Scripturis ipsis servatum videmus. Et longe æquissimum est eodem modo accipere similia Patrum dicta, in longioribus præsertim disputationibus, aut cum ad populum agunt quia illa diligens et anxia utriusque cooperariæ causæ expressio, vel nauseam et fastidium pareret, vel offensionem ex ingenerata suspitione hominis de auditoris aut lectoris ingenio aut securitate diffidentis. Ita plane, sua quædam de libertatis humanæ viribus duriuscule in speciem dicta lib. iii de Lib. Arbit. emollit ipse D. Augustinus: *Retract. c. 9, ostendens tacitam tunc a se, sed non exclusam gratiam. Quam (ut vocat) regulam, Augustino allegato, commendat Faustus Rheg. lib. i de Grat. c. 6. Apud regeneratos, inquit, quando gratia sine labore, vel labor sine gratia, in Scripturis ponitur, supprimitur, non separatur. Cum unum sine alio dicitur, tacetur alterum non negatur, secundum illam regulam quam antistes Augustinus insinuat: Non omnia quæ tacentur, negantur. Non me latet, Pelagianos hoc ipsum studiose inculcasse; sic enim Critobulus, partes Pelagii sustinens apud Hieronymum, lib. i contra Pelag., fere initio, objicienti Attico catholico quod gratiæ non meminisset, ideo-*

A que eam inficiatus videretur, reponit: *Ex eo quod non negavi, dixisse existimandus sum, neque enim quidquid non dicimus, negare arbitrari sumus. Et apud Paulum Orosium in Apolog. pro arbitrar. libert. hæc adversus ipsummet Pelagium scripta habentur: Quamlibet crebro dicas de gratia Dei, Non ideo negavi, quia non dixi; sed ideo dixisse accipiendus sum, quia non negavi: quasi vero et Susanna ideo de adulterio confessus credenda sit, quia arguentibus aliis non negavit; aut testimonium falsorum testium, Dominus Jesus quia tacuit approbaverit. Hæc, inquam, a Pelagianis, dicta non inficio. Neque tamen idcirco vacillat regula proposita quia non omni quod hæretici proferunt, illico adversandum est. Poterit enim quod dicunt (ut sane hic contingit) non esse fetus eorum; sed ab Ecclesia et probatis doctoribus mutuo sumptum. Itaque cum PP. hoc statuunt quasi pro canone, jure ratum est habendum. Accedit quod plerumque Patres, ut sanctus Augustinus etiam notavit lib. de Prædestinat. SS. cap. 14, intenti in rem quam tractant, non sunt adeo solliciti de exprimendis ac distincte et explicite proponendis omnibus quæ fide certum est ad aliquid intervenire, sed secure loquentes agunt quod agunt. Atque ita statim et obiter gratiæ auxilia plerumque supponunt, aut attingunt potius quam tractent; quamvis non idcirco ea diffiteantur, vel divinam voluntatis nostræ præventionem inficientur; sed quod muneris nostri est, et in potestate nostra locatur, potius urgeant.*

2. Hoc quod generatim de Patrum scribendi et loquendi modo in hac re præmissi, locum omnino habere potuit in Valeriano; ut non sit quod rigidius austeriusve cum eo agamus, si aliquando e duabus causis ad salutem nostræ negotium intervenientibus, alterutrius tantum meminerit, non expressa altera, quam non idcirco inficiatur. Hujusmodi cautione præmissa, quæ ad pleraque Patrum dicta in aliis materiis commodare æque potest, ut ad suppressionem alicujus e divinis personis, in opere universis communi (quo eam adhibet Paschal. Diacon. l. ii de Spiritu sancto c. 4, in fine) accedamus ad expendenda sigillatim suspecta apud Valerianum loca superius proposita.

Primam homiliam ex ea causa suffigebat criminato, quod ipsa prima ejus verba hausta sint a Pelagio, quem ait: *Sæpius eo dicendi modo esse conquestum.* Non possum non suspicere tantam sagacitatem in Pelagii vestigiis subolfaciendis. Nam hic est fons primæ illius homiliæ: *Multi qui sanæ doctrinæ adversantur, justitiam culpant, et disciplinam imperium esse judicant, ac rationabilem castigationem superbix assignant, cum non sit imperium, nisi ubi aliquid jubetur injustum, nec sit superbia, nisi ubi negligitur disciplina.* Subjiciturque continenter, longum disciplinæ encomium. Quid hic Pelagianum fermentum subolet? Vel quæ, saltem in speciem, hujus principii cum Pelagiana impietate communitas? Exatit indiculus errorum Pelagii apud Augustinum, hæc. 88 et lib. de Gestis Pelagii cap. 11, 14 et 35. Quid inter eos errores affine commendationi huic disciplinæ regularis? Nam de ea sermo est auctori cum monachis agenti, ut satis liquet ex inutilitate famæ conversionis, quam religioni professæ denuntiat, nisi disciplinæ studium accesserit. An vero S. Cyprianum initio libri de Disciplina et Habitu Virginitatis, Chrysostomum homilia de Eruditione disciplinæ, Hugonem Victorinum libro de Institutione Novitiorum a cap. 10, S. Bonaventuram in Speculo disciplinæ propter Novitios, Laurentium Justinianum lib. de Discipl. Monast., et alios qui disciplinam non secus celebrant quam hic Valerianus, et grave a discipulis haberi jugum ejus exostulant, Pelagianæ fuliginis insimulabimus ea ex causa?

Quam vere autem subdatur a criminatore, Pelagium sæpius eo dicendi modo esse conquestum; intellet qui adverterit ex Pelagii scriptis præter plagulas apud Augustinum, superesse dumtaxat epistolam.

ad Demetriadem, male a quibusdam, jam a Bedæ temporibus, D. Hieronymo inscriptam, et ab eodem Beda lib. 1 in Cant. Juliano Celanensi episcopo, qui cum Augustino confligit, attributam; item Commentarios breves in Paulum, Hieronymo quoque inscriptos, diserte autem a D. Augustino lib. de Gestis Pelagii cap. 16, et lib. III de Pecc. Merit. cap. 1 et 11, Pelagio ascriptos; ac denique symbolum secundum, quod habetur tomo IX Hieronym., incipitque: *Credimus in Deum Patrem*, definit autem per ea verba, *hæreticum comprobavit*. Nam hanc fidei professionem S. August. I. de Grat. Christi cap. 32 et 33, et lib. de Peccato Orig. cap. 1 et 21, a Pelagio ad Innocentium transmissam monstrat. Nusquam vero in illis lucubrationibus comparent querelæ illæ Pelagii, de neglectu aut duritia regularis disciplinæ, apud aliquos effrenes et jugi impatientes. Et ut exstarent alicubi ex Pelagio illæ querelæ, parum omnino id referret; cum non quæcumque ab hæreticis dicta sunt, resecanda videri debeant, nisi eadem falce omnia prope fidei dogmata recisa velimus, ut Rusticus cardin. Diaconus Dial. contra Aceph. probe monuit.

3. Homil. 2 illud notabatur, quod agens de via Christiana Valerianus dicat, accessum Christianæ viæ facilem se præstare volentibus, quæ videbantur subolere Semipelagianam gratiæ subjunctionem ad voluntatis conatam. Sed hæc est plane inanis criminatio. Quid enim apud Patres et morum magistros decantatus, quam volenti nihil difficile? et si velimus divinæ gratiæ qua prævenimur cooperari, fore ut consensus ad virtutem, quantumcumque præruptus et horridus, non mitescat modo, sed etiam cum suavitate superetur? At hoc unum est quod affirmat Valerianus.

Nec minus perspicue, absque nota vel erroris suspicione idem tradiderunt, ut alios nunc præteream, Clem. Alex. II Strom. cap. 7, et S. August. I. I de Lib. Arbit. cap. 13, et variis locis S. Chrysostom. Et Clemens quidem disputans de adoptione filiorum Dei hæc verba habet: *Velle ergo omnia antecedit. Rationales, enim facultates sunt ejus quod est velle ministræ. Velis, inquit, et poteris*. Idem quod Valerianus conceptis verbis tradidit S. Maximi de Scopo Incarnat., et qui hoc ipsum mellitissime sic expressit Eucher. in Pæren. ad Valer. n. 7: *Si hominum quispiam clarus ac locuples in locum liberorum te adoptaturus accineret, iras per oppositas rerum difficultates, et per quodvis longi recessus iter vectatus accurreres. Deus, universitatis rerumque Dominus, te in adoptionem vocat; illud, si velis, tibi blandum filii nomen imperiet, quo Deum nostrum unicum suum nuncupat. Et non accensus raperis? non properus urgeris? ne conditionem tantam celeri occursum mors festina præeripiat? Atque ad hanc obtinendam, tu non in vias terras solitudines, nec longinqui maris incerta penetrabis. Cum volueris, hæc adoptio tui tecum est*. Sed et Laurentius Novanensis homil. de Pœnitent. idem explicite sic tradit: *Homo. 56 nolit differre, res, in promptu est, vita in manu est, victoria in arbitrio est. Si voluisti, vicisti; si nolueris, victus relinqueris. Qui vult vincere, conatur ut vincat; qui desperat, amittit victoriam*. Itaque perspicue statuit cuique in manu sua vincere peccata, quæ victoria infert sanctitatem. Neque tamen quisquam idcirco notavit Laurentium, vel Semipelagianismi insimulavit, quia suppressit divinam præventionem.

Sanctus vero Augustinus, loco allegato, longam de voluntatis vi ad christiane vivendum disputationem concludit his verbis: *Ex quo conficitur ut quisquis honeste recteque vult vivere, se id se velle præ fugacibus bonis velit, æsequatur tantam rem tanta facilitate, ut nihil aliud ei quam ipsum velle sit habere quod voluit*. Quem locum recognoscens: *Retract. cap. 9*, agnoscit catholicum et usquequaque sanum esse, tametsi solius voluntatis facta in eo sit mentio, dimissa nec tamen exclusa gratia quod id loci illius non interesset, et nondum tunc exortis Pelagianis non videtur necessarium diligentius ac sollicitius loqui. Non dissi-

militer serm. 31, ex 40 novis, hortatus ad tenendam justitiam et libertatem a secunda morte, subdit: *Quæ si nolis ideo non erit, quia illud unde te ab ista morte redimes, si volueris, erit. Justitiam voluntas impetrat a Domino, et bibit illam tamquam de fonte suo, ad quem fontem nullus prohibetur accedere, si dignus accedit*. Et mox: *Sanguis Domini tui, si vis, datus est pro te; si nolueris, non est datus pro te*. Rursus paulo post: *Sanguis Christi volenti est salus, nolenti supplicium*. Tandem in psalm. CII, ad illud: *Qui sanat omnes languores tuos, multa præfatus de Deo medico et animorum sanatione, subdit: Sanabit te? opus est ut sanari velis. Sanat omnino ille quem libet languidum, sed non sanat invitum, Quid autem te beatius, quam ut tanquam in manu tua vitam, si habeas in voluntate sanitatem tuam? Si velles esse in aliquo sublimi honore in hac terra, ducatum, proconsulatum, præfecturam si concupisceres, numquid continuo posses quod velles? Numquid voluntatem tuam potestas sequeretur?* Hæc et alia hujusmodi apud Augustinum frequentia nemo umquam insimulavit erroris, vel affinitatis cum Semipelagianorum fuligine. S. Chrysostomus eodem fere modo loquitur homil. 3 in I ad Thessalon., in ipso fine, inculcans, ut boni fiamus et Christianas virtutes adipiscamur, sat esse ita velle, juxta illud Isaie quod allegat, *Si volueritis et audieritis me*. Alibi item multus est hac in parte; sed disertissime hom. 18 in Epist. ad Rom., paulo ante partem moralem, ubi proposita salvatione reliquiarum per electionem gratiæ, cujus (ut ait) sunt in hominis salute potiores partes, opponit sibi: *Cur igitur non omnes salventur, si ex gratia salus est? Respondet autem in hunc modum: Quia nolueritis. Gratia siquidem, licet gratuita sit, volentes tamen tantummodo salvat, non eos qui nolunt, qui continuo avertantur, qui contradicunt*. Nimirum, ut ait initio homil. 19, *potior quidem pars gratiæ est, non tamen totum*. Longum et pulchrum in eam rem locum lægere licet apud Theodorum Studitam, catechesi 43, sub finem.

4. Itaque recte omnino ac catholice dicitur, viam salutis patere volentibus, esseque eis facilem: non enim excluditur gratiæ adiutorium voluntatem vegetans, sed subintelligitur æque ac in illa D. Ambrosii locutione, sub finem libri de Viduis, *Unicuique voluntas suæ prosperitatis est auctor. Ex voluntate enim sapientia nascitur*. Et perspicue agit de supernaturali sapientia. Itemque æque ac in aliis illis locutionibus, *Propria voluntas est unicuique causa suæ salvationis: et, Bona voluntas Deum ad nos deducit, et nos in Deum dirigit. Per bonam voluntatem Deum diligimus, Deum eligimus, ad Deum currimus, ad Deum pervenimus, et eum possidemus. Per eum ad Dei similitudinem reformamur, et ei similes efficiuntur*. Habentur hæc omnia in Manuali quod nomine D. Augustini circumfertur cap. 23. Et plane similia habentur apud D. Bernardum lib. de Interiori Domo c. 8. Nec dissimiliter ac durius etiam Nazianzenus, ob additam particulam exclusivam, et tamen simili subintellectione adhibita condiendus verbis illis orationis 40: *Ita et emite, ac vinum nullo persoluto pretio bibite? o ingentem benignitatis celeritatem! o facilem contrahendi rationem! Hoc bonum sola voluntate venale tibi proponitur, cupiditatem ipsam Deus ingentis pretii loco habet. Sitit sitiri*. Particula exclusiva intelligenda tantum est cadere in ea quæ ex parte voluntatis conferri debent.

Eodem denique modo accipienda sunt illa S. Justinii in Apolog. ad Antonin., ubi recolens locum Isaie de peccatoris justificatione et secunda natiuitate jam antea adductum ab ipso, *si volueritis et audieritis me*, ac secundum istam natiuitatem eum ea quæ fit adulti baptismo contraponens, subdit apostolos docuisse primam quidem hominis natiuitatem fuisse necessitatis opus, quod homine neque sciente, neque volente, peracta sit; providisse tamen Deum, ut non maneremus necessitatis et ignorantis filii, quales ex prima natiuitate eramus, sed efficeremur filii voluntatis et scientiæ, adipiscentes remissionem

peccatorum et sanctitate volentes renasci. Ubi certum est ita exprimi nativitatem ex liberi arbitrii delecta quo homo volens sciensque formatur, et nascitur de novo, ut tamen non excludatur divina gratia volitionem et præveniens et promovens.

Indubieque eadem mens fuit Nysseni homil. 6 in Eccles. ad illud: *Tempus pariendi et tempus moriendi*, juxta quem: *Nobis ipsis quodammodo patres sumus, quando per bonum animi institutum liberumque arbitrium, nos ipsos formaverimus, et genuerimus, et in lucem ediderimus. Hoc autem facimus ex eo quod Deum in nos ipsos admittamus effecti filii Dei, et filii virtutis et filii Altissimi.* Idem optime, lib. de Vita Moy-sis, exponens nativitatem ad gratiam: *Est vita humana mutationi semper supposita. Quare oportet cum non sit æterna et immobilis, semper nasci. Sic autem nasci, non aliena sit appetitione, ne extrinsecus ut in corporali nativitate, sed electione propria unusquisque nascitur. Unde fit ut nos ipsi patres simus nostri, qualescumque nos volumus electione gignentes et aut marem aut feminam, vitii ac virtutis ratione fingentes.* Non poterat magnificentius bonæ voluntatis interventum in salutis nostræ negotio proponere: meritoque posset hoc ejus dictum salebrosius videri quam quod Valerianus dixit, viam salutis patere volentibus. Hactenus tamen Nyssenus, calumnia negatæ præventionis gratuitæ oneratus non est, et merito. Nam ut cætera loca taceam, in orat. catech., cap. 30, dissertissime asserit gratiam prævenientem. Et cum ibid. cap. 39 accurate tradat quod ex eo aliis locis allegatis protuli, nempe hominem liberæ suæ voluntatis electione gigni ex Deo et filium Altissimi effici, perspicuum esse videtur, non pugnare duo illa, nativitatem secundam obtingere volentibus, et a Deo vocante et præparante esse quod voluntas velit ut obtingat. **57** Quod attendentes nonnulli Patres adducti c. 5, n. 3, dixerunt neminem in spirituali nativitate esse sibi patrem, sed matrem duntaxat, quia hæc ex aliena tantum anteriori operatione fecundatur.

5. In homilia tertia suspectus primum erat locus quo asserebatur deponi a Christiano *voluntarium officium*. Sed perperam trepidatur timore ubi non erat timor. Vel enim suspecta est vox *voluntarii* in negotio salutis, vel vox *officii*. Neutra vero jura insimulatur. Nam David, quid voluntarie se sacrificaturum spondebat, non habetur erroris suspectus. Ejusque non insimulatur princeps apostolorum, qui Christianos ad servitutem voluntariam cohortatur. Non item S. Ambrosius, qui lib. 1 de Jacob, c. 3, studium nostrum commendans, et in eo dicens esse omnia, ita ut aut culpam adjungat, aut gratiam, subdit: *Quid in alios derivamus? Voluntarium sibi militem legit Christus, voluntarium servum sibi diabolus aucionatur.* Nec denique S. Paulinus, cujus illa sunt in epistola 2 ad Severum: *Quæ nobis gratia, si in alieno tantum fideles fuerimus, nisi de proprio serviamus, id est, de libero voluntatis arbitrio, ex toto corde nostro, et ex totis animæ nostræ viribus diligentes Deum? In quem nos affectum lacessit propheta qui dicit, Voluntarie sacrificabo tibi? Hoc enim, acceptum et placitum coram Deo, ut bonum nostrum sit voluntarium.* Sane omne obsequium nostrum Deo exhibitum esse debere voluntarium, notio ipsa obsequii fert, etiamsi divina præventio supernaturale obsequium exigatur. Immo quia præventio illa ad voluntarium obsequium sollicitat, scite Isidor. Pelus., l. iv, epist. 51, tractans illud: *Is qui secundum propositum vocati sunt, ait vocationem non esse violentam et coactam, sed voluntariam ac spontaneam; ab effectu eam consequente, sive a proposito nostro voluntario, de quo verba illa Apostoli accipit, denominans eam voluntariam.* Tantum abest ut humano consensui et obsequio negaturus esset rationem voluntarii.

6. Æque facile purgatur vox *officii*; quam tametsi in ecclesiasticis libris non tam usitatam, ut loquitur S. Augustinus epist. 19, et ab ethnicis usurpatam ad designandum naturale decus actionum intra naturæ

A fines honestarum, tamen S. Ambros. 1 Offic. c. 8, docet non esse tantummodo philosophorum *scholæ aptam*, sed Christiano quoque sensu usurpari posse, sive officium ab efficiendo dictum velimus, quasi *efficitum*, una littera propter sermonis decorem immutata; sive ab eo quod ea agantur quæ nulli officiant, prosint omnibus. Utravis enim officii notatio et significatio ut probetur, monet æque eam vocem in Christianos et supernaturales actus honestos, ac in naturales cadere. Et idcirco idem S. Pater, lib. iv in Lucam, ad illa verba capitis quarti: *Nemo eorum mundatus est, nisi Naaman Syrus, vocem officii intrepide adhibuit agens de obsequio supernaturali. Evidenter, inquit, hic sermo nos Domini salutaris informat, et in studio venerandæ divinitatis hortatur, quod nemo sanatus ostenditur, et maculosi morbo corporis absolutus, nisi qui religioso officio studuit sanitati; non enim dormientibus divina beneficia, sed observantibus deferuntur.* Neque vero quia Cassianus et Faustus voces *voluntarii officii* usurpaverunt, damnandæ confestim sunt tamquam reprobæ et Semipelagionismo gravidæ. *Nom enim omnia quæ hæretici dicunt, figmenta sunt aut recusanda, ait S. Cyrillus epist. 30, annuentibus Origene, homil. 9 in Num., et Hieronymo epist. 75 et 152.*

7. Calumnia quæ alteri ejusdem homiliæ loco inædificabatur, non minus facile dispellitur. Quod enim ait Valerianus, quando *alios commendant virtutum merito, curandum esse ut nobis locum gratiæ faciant voluntaria servitutis officia*, non eo pertinet quo detorquebatur. Sensus enim est: quando martyrii laurea, de qua agebat, non semper in promptu est (nec erat sane quo tempore has homilias habebat Valerianus in altissima tunc pace Ecclesiæ), enitendum esse ut voluntaria servitus suppleat quod supplicium extrinsecus irrogatum et patienter exceptum præstare posset, si inferretur, pateatque ea ratione aditus ad gratiam Dei. Quod perinde est ac si dicatur: satagendum esse ut per bona opera accessio fiat ad gratiam sanctificantem antè partam, juxta illud S. Ambrosii serm. 14 in psalm. cxviii, 4: *Voluntarium organum uberiore spiritus sui gratia Christus implevit.* Vel ut per bona opera de Sanctis Spiritus inspiratione concepta, contritionem, inquam, perfectam, et amorem exquisitum, divinam gratiam sanctificantem advocemus, depulso peccato quo forte prius sordebat anima.

8. Homilia 7 notabatur locus quo divina virtus dicitur perfectionem justis laboribus præstare, et subministrare bonæ voluntati quæcumque sunt optima. Quod tantum abest ut notari debuerit, ut potius admodum pie et catholice a Valeriano dictum sit, ad humanum fastum (ut fert Valeriani eo loco institutum, et proxime antecedentia docent) deprimendum, agnoscendamque Dei in nos beneficentiam, a quo est omne donum perfectum et datum optimum, juxta Apostoli sententiam ad quam Valerianus aperte alludit. Itaque quod ait, perfectionem præstari a Deo laboribus justis, sensus non est hominem solum inchoare, Deum vero perficere; sed sensus est, ipsam totam perfectionem et dignitatem operum justorum ex Deo manare, eique decus justorum operum illibate esse ascribendum. Conformiter ad S. Macarium, cujus sunt illa plane insignia homil. 26: *Oportet hominem dedita opera et consulto excolere terram cordis sui, et elaborare. Requirit enim Deus laborem, fationem, ac operationem ab homine. Verum nisi supernitus apparuerint nubes cælestes ac pluvie gratiæ, nihil proderit agricolæ labor. Hoc autem est indicium Christiani cultus, quanto acumque quis labores sustineat, et quantascumque justitias peregerit, ac si nihil effecisset, ita se gerere, omnia scilicet bene per nos ac juste facta ascribendo gratiæ. Nec dissimiliter S. Leo serm. 2, de Epiph. cap. 3, verbis illis: *De cordibus nostris quæ Deo sunt digna promamus. Quamvis enim omnium bonorum sit in se largitor, etiam nostræ tamen fructum quærit industriæ. Non enim dormientibus provenit regnum eorum, sed in mandatis Dei laborantibus atque vigilantibus, ut si dona illius irrita non fecerimus per-**

ea quæ dedit, mereamur accipere quod promittit. Similia habet serm. 5 de Epiph. c. 3. Quod item ait Valerianus, subministrari bonæ voluntati quæcumque sunt optima, non est trahendum ad suppeditationem auxiliorum gratiæ ob præviā volitionem 58 naturaliter bonam, quod esset aperte contra scopum Valeriani, nec humanum tumorem comprimeret, sed auget: accipiendum itaque est de ea, quam dixi, subministratiōe cuiusvis dati optimi, facta a Deo voluntati ex se egentissimæ, nec unquam ad supernaturalia assurrectoræ, nisi erigeretur et præveniretur divinitus.

9. Ex homilia 9 arguebatur locus quo dicitur Dominum dignari occurrere ad petitionem nostram. At hæc est admodum insulsa criminatio, et quæ neque in Isaiam, ipsumque Spiritum sanctum posset cadere. Tractat enim ibi Valerianus illud Isaiæ: *Tunc invocabis, et Dominus exaudiet; clamabis, et dicit; Ecce adsum.* Inde vero infert ineffabilem esse Dei dignationem, qui ad clamorem nostrum ac petitionem dignetur occurrere, seque paratum ad opitulandum præstare, quod ipsum propheta eo loco, immo per prophetam Spiritus sanctus profitetur. Posset sane non suspectus modo, sed etiam compertus erroris eo loco haberi Valerianus, si clamorem illum ex meris naturæ viribus conceptum diceret, aut si petitionem cui Dominus occurrit ex naturæ nudo vigore profectam vellet, qui esset error gratiæ humanæ invocationi subiecta in concilio n Arausicano confessus. Sed hujus perversi sensus non alia apud Valerianum indicia exstant, quam apud prophetam cuius verba adhibuit.

Concinnant plane alii Patres, ut S. Chrysostomus homil. 27 in Genes., tractans similem ejusdem prophetæ locum ex c. 65: *Adhuc loquente te, dicam, Ecce adsum.* Hortatus enim ad innitendum divinæ gratiæ, et summan Dei in nos beneficentiam exaggerans quæ non, ut inter homines assolet, primum obsequia exigat, tum beneficia sua elargiatur: sed prius benefaciat, et prioribus beneficiis excitet nos ad exhibenda sancta obsequia, subjungit ad consequendam sanctitatem et remissionem peccatorum, non esse plurimo tempore opus; quod latronis exemplo confirmat, qui ne hora quidem eguit ad plenam emundationem. *Tanta est Dei erga nos misericordia. Nam ubi viderit voluntatis nostræ propositum firmum, et ferventi nos desiderio ad se accedere, non retardat, neque differt, sed accelerat, suamque solitam liberalitatem exhibens, dicit: Adhuc loquere, et dicam: Ecce adsum.* Id quod late confirmat exemplo servi illius qui rogatus rationem reddere, cum non esset solvendo, supplex domino factus, immensæ summæ remissionem exoravit, ac etiam supra quam petebat obtinuit.

Similia illa apud Ambrosium in calce sermonis 47: *Multi diabolici fluctus sunt in hoc mundo, tentationum multa naufragia, a quibus ita liberari possumus, si clamantibus manum suam Salvator extenderit. Nos ergo clamare ad Dominum non cessemus, ille auxilium solitum non negabit.* Durius item lib. 3 de Virgin. *Didicisti, inquit, ubi Christum requiras, discet etiam quem admodum possis mereri ut ille te quærat. Excitat Spiritum sanctum dicens; Exsurge, Aquilo, et veni, Auster: aspira hortum meum, et perfluant aromata mea. Descendat frater meus in hortum suum, et manducet fructum pomiferarum suarum. Hortus Verbi animæ vernantis affectus est, et in pomiferis virtutis est fructus. Veni ergo; et sive manduces, sive bibas, si Christum invocas, adest dicens: Venite, manducate panes meos, et bibite vinum meum; sive etiam dormias, pulsat ad januam.* Extrema hæc verba aperte ferunt præventionem divinam gratuitam, qua Deus ipse homines, necdum aperientes cordis ostium, sollicitat et allicit ad bonum. Et tamen in anterioribus verbis docet S. Ambrosius, peccatorem invocando mereri ut Deus illum quærat, item excitare Spiritum sanctum. Quæ si crude acciperentur, non modo cum veritate catholica toties alibi per S. Ambrosium tradita non cohærent, sed neque cum extremis illis verbis quibus Deus pulsare ad januam cordis, hoc est prævenire hominem

A et præmovere ad bonum dicitur. Itaque restat ut S. Ambrosius dicatur tribuisse homini invocanti meritum ut a Deo quæretur, et excitet Spiritum sanctum; non agendo de invocatione humana qua primum gratiæ auxilium comparetur, sed agendo de invocatione facta ex anterioribus gratiæ auxiliis ad promendam ulteriorem et uberiorem. Quo ipso modo accipi longe molliora Valeriani verba quæ nunc purgamus, est longe æquissimum.

Denique concinit S. Macarius cum alibi variis locis, nominalimque hom. 16 et 23, tum luculenter homil. 46, ubi longe etiam durius loquitur quam prædicti omnes, quamvis multus, immo plurimus variis locis sit in assertionem gratiæ prævenientis, ut infra monstrabo. Locum ascribo, ut qui in Valeriani oculo festacam vident, hanc primum trabem ejiciant ex S. Macarii oculo. *Quemadmodum si quis morbo aut febre detineatur, licet in cubile corpus projectum sit, non valens perficere opus aliquod terrenum, non tamen quiescit animus, sed distractus et curans quæ superagenda, medicum requirit, missis ad eum amicis suis; eodem quoque modo anima post transgressionem mandati, in infirmitatem affectionum redacta, et languidior reddita ubi accesserit ad Dominum, et crediderit, auxilium ab eo consequitur et abnegata priori pessima vita, licet antiqua aegritudine decumbat, et nequeat opera vite vere peragere; nihilominus curare quæ ad vitam pertinent, sedulo deprecari Dominum et inquirere verum Medicum, et habet et potest. Et non, ut aiunt quidam perversa doctrina seducti, prorsus mortuus est homo, ut omnino non possit quidquam boni peragere. Etenim infans, licet nihil possit perficere, aut propriis pedibus accedere ad matrem nequeat, nihilominus volvitur, clamat, et plorat inquirens matrem, erga quem summa afficitur misericordia mater, et gaudet de infante quærente eam cum labore et clamore. Et cum non possit infans ad eam pervenire, nihilominus ob multam pueri inquisitionem ipsa mater abiit ad illum, amore pueri eapta, et amplectitur, circumfovet, atque alimentum profert summa cum dilectione. Hoc ipsum benignus quoque Deus facit in anima ad eum accedente, et ejus desiderio detenta.*

Sive de languore et aegritudine animæ ex casu primi parentis, sive de aegritudine et languore ex propria anteriori culpa loquatur S. Macarius, perinde est. Statuit enim animam in utrovis illorum statuum, clamare posse, et inquirere medicum, et id negantes perversa doctrina imbutos vocat: quia scilicet agit de anima clamante et inquirente, præmissa cœlesti præventionem et sollicitationem, quamvis eam hic non exprimat. Adhibet porro, ut vides, illud ipsum ægri exemplum, quo postea usi sunt Semipelagiani ad declarandum suum errorem, ut ex Hilarii epistola ad Augustinum discimus. Proptereaque dixi durius 59 aliis jam memoratis loqui S. Macarium, quamvis ei benigna interpretatio non negetur, quæ proinde neque aliis mitius locutis, ac inter eos Valeriano, neganda est.

D 10. Homilia 11 maxime morbosa visa est. Duo in ea notabantur loca. Prior quo dicitur: *Deum namquam deserere voluntatem religionis studio florentem, nec deesse solatia Divinitatis, ubi sunt actus bonæ conversationis.* Hic tamen locus usquequaque sanus est. Voluntatem enim religionis studio florentem a Deo deseri, quis nisi impius et divinæ benignitatis prorsus rudis effutiat? Cui vero ignotum illud a Trident. sess. 6, cap. 14, traditum post D. August. lib. de Nat. et Grat. cap. 26, ac Prosperum ad 7 et 13 objectionem Vicentianam, et lib. II de Vocat. c. 12, et ad 7 capit. Gallorum: *Deus neminem deserit, nisi prius ipse deseratur?* At non deserit Deum voluntas religionis studio florens. Itaque quam ei gratiam contulerat Deus, ut religionis studium conciperet, eoque floret, eandem lubens volens prorogat, cœlestiaque auxilia et solatia bonis actibus ex divina largitate procreandis intentio homini deesse non sinit. Prior ergo ille locus facilem, ut dixi, explicatum habet, vel po-

tus otiose opponeretur. De posteriore quia putatur A desperandus, seorsim pronuntiandum est.

CAPUT VII.

Catholice omnino a Valeriano dictum esse, nostrum esse velle, Dei autem perficere, multipliciter ostenditur.

1. Tota adversus Valerianum belli moles, posteriore locum ex homil. 11 notatum incumbit, cum diserte tradat eo loco Valerianus, *nostrum esse bonum velle, Dei vero perficere; et boni operis voluntatem ex nobis debere descendere, perfectionem vero in Dei potestate pendere. Et habere quidem hominem gratiam laboris sui, sed Domino debere fructum laboris impleti.* Quod videtur esse ipsissimum virus Semipelagianum quo homo ita Deum admittit in subsequenter cooperarium, ut tamen quod D. Augustinus lib. de Prædest. SS. cap. 2. egregie notavit, primas sibi partes in salutis suæ negotio vindicet, Deo secundas tantum concedat, et *quasi componat cum Deo, ut partem sibi vindicet, atque illi partem relinquat. Et quod est elatius, primam tollit ipse, sequentem dat illi, et in eo quod dicit esse amborum, priorem se facit, posteriorem Deum.* Tantum tamen abest, ut hic locus desperandus sit, ut potius commo- dissime, nec uno modo ostendere liceat nihil in eo affirmari cum sana doctrina minus consentiens.

Idque videtur agnovisse Ecclesia Lugdunensis libro contra Joannem Scotum, circa propositionem ejus quartam, in ipso fine. Post longam enim rejectionem propositionis illius, *nostrum est inchoare, Dei per gratiam perficere*, subdit Lugdunensis Ecclesia: *Si istius verba alium sensum habent, ostendit ipse qui scripsit.* Quæ verba aperte innuunt, præter sensum aperte hæreticum, qui verbis illis in extrema crusta spectatis subesse potest, alium adinveniri posse catholicum et labis expertem. Eum nos (quidquid sit de Joanne Scoto, qui gratiam prævenientem inficiatus videri potest, (circa Valerianum affinis licet verbis usum, exhibere conabimur, nec difficile, ut spero) exhibebimus, et quidem multiplicem.

Et in primis spectandum est Valeriani institutum, et sententiæ quæ in invidiam vocatur cohæsi- o ac textura cum antecedentibus et consequentibus. Valet enim universe quod præclare circa Scripturæ loca annotatum est a D. Chrysostomo hom. in illud Jerem.: *Scio, Domine, quia non est hominis vis ejus.* Nempe nullam esse periculosiorem, aut magis præposteram loci alicujus interpretationem, quam quæ datur uni alicujus loco, a corpore tractationis cui commissus erat avulso, neglecta antecedentium et consequentium cohæsi- o et ἀκολουθία scopo- que autoris. Scopus ergo Valeriani eo loco erat insigere, *stultitiæ ut ait, genus esse, ut cum alii debeas vitæ beneficium, tibi ascribas ornamenta virtutum.* Cum, inquam, agnoscas te a Deo habere quod sis secundum naturam, inficieris tamen te ab eodem habere ut tibi bene sit supra naturam, et quoad virtutes infusas, aliaque supernaturalia animæ decora. Hoc ita confirmat Valerianus, ut tamen negatum velit ornamenta religio- sæ vitæ vigilantis studio comparari; nosque ad eam animæ exornationem et mundum supernaturalem aliquid conferre: nimirum assensum liberum quo admonenti Deo annuimus, cum in potestate nostra situm esset refragari, et divinam sollicitationem ac motionem nos prævenientem abjicere, ut Tridentinum diserte tradit sess. 6, cap. 4. Ne vero inde animus humanus intumescat, addit Valerianus, neque ex assensu illo et volitione boni adhibita per voluntatem, præberi vanæ gloriati- ois occasionem cum ea studii nostri exhibitio etiamsi per gratiam exprompta, ac de voluntatis silice velut excusa, imprimis Dei auxilio egerit ut excuderetur. Deinde jam excusa tota non sit et periclitetur, nisi divinitus firmetur, muniaturque adversus supervenientes difficultates, quæ plurimæ semper et graves impendent in supernaturalium operum exercitio.

2. primum illud humilitatis motivum a Valeriano

propositum, ex eo quod consensus non fuerit per nos exhibitus, nisi per gratiæ auxilium et præveniens et coadjuvans, continetur verbis illis quæ in invidiam a criminatore vocantur, cum tamen sint catholicissima et usquequaque sana. *Nec nos negare possumus ornamenta religio- sæ vitæ vigilantis studio comparari. Sed ubi Deus est, ubi integræ religionis est animus, ita Apostolo dicente: Exemplum ejus quæritis, qui in me loquitur Christus?* Hæc in invidiam vocantur, et morbosa a criminatore censentur, qui putat sensum esse, studium humanæ vigilantis, excluso Dei auxilio, parare ornamenta religio- sæ vitæ, eo quod Deus adveniat quo eum vocat animi religio integra, et naturæ viribus concepta. Sed hic sensus est aperte contra scopum Valeriani, et pugnat cum ratione ex loco Apostoli proxime adducto petita.

Germanus itaque Valeriani sensus est ex immediata præmissis repetendus. Dixerat, stultitiæ genus esse prima sua initia naturalia Deo ascribere, non item supernaturalia. Inde tacite occurrens objectioni quæ proferri a superbo poterat, ex eo quod ornamenta virtutum comparantur hominis studio, subdit se quidem negare non posse quin humanum studium conferat ad ea ornamenta comparanda; sed hoc studium non esse a nobis, sed a Deo præveniente et cooperante. *Ubi enim est integræ religionis animus, ubi Deus est; non consequenter, sed antecedenter.* Quasi diceret: Vere, quisquis es qui id tacite tractas, vigili studio aliquid fecisti, sed cujus ope? et unde illud studium? An non a Deo, ut de suo in bonum animarum studio pronuntiavit Apostolus, cum dixit: *An experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Christus?* Itaque vigilantia quidem laudanda est commendandusque conatus ad boni operis exercitium expromptus; sed nisi antecessisset divina præventio, conatus ille ac nisus voluntatis, non modo languidus plane et cassus fuisset, sed prorsus nullus. Hunc ipsum sensum de hominis vigilantia ac justificatione produunt illa Augustini serm. 15, de Verb. Apost. c. 11: *Justificationem et habeamus in quantum habemus, et augeamus in quantum minores sumus, et perficiamus, etc. Sed totum ex Deo, non tamen quasi dormientes, non quasi ut non conemur, non quasi ut non velimus. Sine voluntate tua, non erit in te justitia Dei. Voluntas quidem non est nisi tua; justitia non est nisi Dei. Esse potest justitia Dei sine voluntate tua; sed in te esse non potest, nisi per voluntatem tuam. Et mox: Sine te fecit te Deus; non enim adhibuisti aliquem consensum ut te faceret Deus. Quomodo consentirebas, qui non eras? Qui ergo fecit te sine te, non te justificat sine te. Ergo fecit nescientem, justificat volentem.* Satis de primo humilitatis motivo per Valerianum proposito.

Addit etiam secundum jam tactum humilitatis motivum, ad deprimendum tumorem, ex ea studii humani libera collatione in comparisonem ornamentorum animæ. Nempe quod præter divinum auxilium præveniens atque cooperans, egemus divino auxilio subsequente, quo firmemur et muniamur in bono ex divina inspiratione concepto. *Satis ubi vacillat humanum studium, ubi non requiritur Dei auxilium. Nam non dubie periclitatur fides, si non muniatur patrocinio divinitatis. Nostrum est igitur bonum velle, Christi vero perficere. Nam ita Apostolus loquitur: Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio.* Denuntiat Valerianus nos nobis non sufficere, ne ad bonum quidem aspirante Deo jam conceptum, eo quod facile ob infirmitatem simus vacillaturi, in tantis fluctibus et turbationibus, tantaque nostra imbecillitate. Itaque requirendum sive implorandum humillime esse Dei auxilium subsequens ac muniens in tot discriminibus. Quod sane ad cohibendam inflationem ex bono opere et collato libere assensu voluntatis divinitus sollicitatæ est appositissimum, cum indeliqueat nos quidem jam præventos tantulum quid contulisse, consensum scilicet liberum quo Deo vocanti adhæsimus; tamen nisi Deus beneficia anteriora præventionis et cooperatio- nis novo ac speciali subsequente gratiæ et perseve-

pantis benefecio cumulet, cassum fore laborem nostrum et minime diturnum. In quem sensum illud Apostoli accipit: *Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio.*

3. Quo ipso modo eundem locum accepit Prosper lib. contra Collat. cap. 8. *Cum donatum, inquit, nobis fuerit bonum velle, non statim invenimus set facere, nisi quærentibus, petentibus, atque pulsantibus, qui dedit desiderium, præstet effectum. Vox namque ista dicentis: Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio, vocati est, sub gratia constituti, qui condelectantur quidem legi Dei secundum interiorem hominem; sed videt aliam legem in membris suis, repugnantem legi mentis suæ, et captivantem se in lege peccati. Et quamvis acceperit scientiam recte volendi, virtutem tamen in se non invenit eorum quæ optat operandi, donec pro bona voluntate quam sumpsit mereatur invenire quid faciat.* Eodem modo illum Apostoli locum accepit S. Gregor. xix Moral. cap. 23, tractans illud: *Decujus utero egressa est glacies, et gelu de celo qui genuit.* Ostendit enim plerosque post sancta desideria turbari in executione, nec posse concepta virtutum semina in fruges operum promovere, eo quod intervenientibus tentationibus reverberentur, ne de proposito bono divinitus indito extollantur, immemores inanitatis suæ et egestatis: idque censet voluisse Apostolum eo quem dixi loco. *Quid aliud, inquit, quam de Dei verouero glacies producitur, quando de interno secreto dispensatio egreditur, et voluntates nostræ, etiam in bonis desideriis frenantur? Videamus paulo (infusa videlicet terra) quanta disciplinæ glacies prematur, dum ait: Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio. Qui enim velle habere se asserit, jam per infusionem gratiæ quæ in se lateant semina ostendit. Sed dum perficere bonum non invenit profecto indicat quanta illum dispensationis supernæ glacies premat.* In eundem sensum interpretatus est Apostolum S. Thomas Rom vii, lect. 7, improbata illa ejusdem loci interpretatione quam refert, ut eam etiam minus probavit D. Augustinus i Retract. 23.

4. Ad eum ergo modum, locum Apostoli usurpavit Valerianus, eoque sensu cum Apostolo loquens dixit, *nostrum esse velle, Dei autem perficere.* Id est consensum quidem per nos præstari Deo vocanti (consensum enim, præventi et divinitus adjuti, contribuimus de nostro), ut tamen consensus ille sollicitanti Deo præstitus, irritus non sit, nec in auras abeat, vel etiam ante executionem concepti desiderii evanescat; necessarium insuper esse ut divina protectione, jugique subsequentis auxilii munimine firmetur. Quod item ferunt illa alia verba sub homiliæ finem: *Habet quidem servus gratiam laboris sui, sed domino debet fructum operis impleti.* Itaque nulla hic in Valeriano labe se prodit, sed nitela et puritas undecumque.

5. Id ut distinctius appareat, quandoquidem hic est potentissimus adversarii aries, quo dejecto reliqua pessum ibunt, discernenda sunt duo in præsentia Valeriani sententia. Primum quod dicat *nostrum esse velle*, id est in salutis negotio hominis partes esse Deo prævenienti assensum præstare; alterum quod dicat, *Dei esse perficere*, et difficultates supervenientes dispellere. De hoc secundo, negotium Valeriano non facessitur: quia rata est inter omnes **61** subsequentis gratiæ et Dei confirmantis quæ operatus est in nobis, non utilitas tantum, sed etiam necessitas. Idque ut cætera nunc extra locum taceam, perbelle expressit S. Ephrem, laudum gratiæ frequens buccinator, tract. de Fuga pravæ consuetudinum, qui habetur tom. I. *Audiamus, inquit, ipsum Apostolum dicentem: Cum metu et tremore vestram salutem operemini. Et neque si quis adhuc juvenis sit hoc parvi pendat, neque senex negligat. Utriusque enim incertus est finis. Contemplemur ergo agricolas. Hi enim terram adæquant seminant, et virescentibus terris, solerter eas servant, volucres et quadrupedia inde arcentes, ne dum adhuc semen est tenerum ac molle, a talibus evellatur et nullius bonæ frugis reddatur. Et quando jam ad mæs-*

A *sem excreverit, ne tunc quidem cura et sollicitudine vacant; sed anxii hærent, ne forte grandine fruges concutiantur, aut locustæ messem devorent, aut ventus æstuans fructum corrumpat. Unde et assidue vota Deo nuncupant, supplicibusque Deum votis interpellant, ut salvos et innocuos ipsis Dominus suos fructus concedere dignetur. Tunc vero fructus in sua recondentes horrea, magno cum gaudio festum celebrant. Sic quoque et eos qui spiritualem vitam aggrediuntur, vigilare et sobrios esse, ac divini verbi semen custodire oportet, etc.* Non poterat familiarius necessitatem divini auxilii perficientis quod aspirante Deo cæptum est, declarare. Proptereaque passim alii Patres ad exponendum salutis negotium, eam comparisonem usurpant, et cor nostrum agro ac solo, gratiam cælesti semini ac divinis nubibus, Scripturas ligoni, ardorem sancti Spiritus stercorati, studium nostram culturæ per agricolam impensæ, denique curæ ad messem usque et illationem frugum in horreum divinam gratiam subsequentem componunt. Videsis nominatim eundem Ephremum in decade capitam de virtute, cap. 10: Macarium, homil. 26, interrogat. ult. et penult.; Paulinam optime epist. 30, sive 2, ad Aprum et Amendam, et epist. 35, sub finem; Prudentium lib. iii contra Symmachum, sub finem. Prius autem illud dictum, seu quod *nostrum sit velle*, castum plane est in sensu quem Valeriano dedi: esse autem sensum illum vere germanum, declarato et prolato insigni loco ex homilia in illud Isaïæ: *Si volueritis et audieritis me, etc.*, quæ Chrysostomo tribuitur, tametsi fortassis alium et quidem Latinum auctorem habeat. Ita loquitur in homiliæ initio: *Si velle aut nolle nostrum non esset, hoc est si vivendi recte, an secus, libertas adempta nobis fuisset, nec bonus unquam cælestis munus digne perciperet, nec malus supplicium competens inveniret, sed totum Deo deputaretur auctori. Quæ fusius mox explicat, declarat eatenus dici nostrum esse velle, quatenus liberæ quis voluntatis arbitrio præcepta aut implet aut contemnit: unde sibi quisque quod meretur instituit, nec potest aliud mereri quam velit: quippe cui legis propositus tenor sit, ex quo quid velit eligat, et quod nolit contemnat. ut iudicio hominis Dei iudicium celebretur; et qui libertatem concessam in obsequium dederit, muneretur; qui in contemptum duxerit, condemnatur.* Quod hic auctor tam explicite dicit, eatenus nostrum esse velle in negotio salutis, quatenus libere præstamus assensum, quem negaremus si liberet, omnino catholicum accertum est, quia non idcirco excluditur gratia præveniens, sed potius non obscure insinuat in voce assensus, quæ connotat antecedentium invitationem et sollicitationem, cum qua eundem sensum et animum induit qui consentit.

C Igitur omnino catholicus sensus subest propositis ex Valeriano verbis, quæ tantum fuerunt *nostrum esse velle*, id est, ut Auctor adductus sua hæc verba exposuit, nostrum esse consentire, et exsequi, vel detrectare divinum imperium. *In nobis namque manet, ait Bernardus lib. de Inter. Domo cap. 68, ad quærendam salutem, arbitrii libertas; sed admonente prius Deo et invitante ad salutem, ut vel eligamus, vel sequamur.* **D** *Potestatis nostræ est divinæ inspirationi acquiescere, et quæ ad salutem nostram pertinent, eligere, et sequi; divini vero muneris est ut possimus adipisci quod sequendo cupimus consequi.* Verba sunt iis quæ apud Valerianum suspecta habebantur, plane gemina. Descripsit Bernardus locum ex c. 21 de Eccles. Dogma. Gennadii (si tamen Gennadii, et non alicujus qui Gennadii librum ea additione interserit; cum ipse quidem Gennadius ex Cassiani et Fausti laudibus, Prosperi autem rejectione, non obscure se prodit Semipelagianum). Ut ut sit, probavit et descripsit eum locum Bernardus, itemque Rabanus lib. iv de Universo, cap. 10, et auctor libri de Spiritu et Anima cap. 48. Hanc primam interpretationem dicti, toto Valeriani opere in speciem difficillimi, existimo planam et commodissimam, maximeque cum anterioribus et tota homiliæ textura coherentem; nec dubito

talem habendam et qui in animo in solam veritatem intento et docili ac non preoccupato, Valeriani mentem eo loco inquisierit.

6. Subjicio secundam interpretationem æque catholicam, juxta quam id unum voluit Valerianus, voluntatem liberam qua Deo vocanti consensum præstamus, ita simul a nobis et a Deo esse, ut tamen prius ratione a nobis profundatur quam a Deo; et rationem cur Deus ad illam per nos libere formandam cooperari accedat, ex eo petendam, quod nos bene utentes divina præventionem, operari velimus, cum possemus adversus stimulum calcitrare. Et nihilominus totam supernaturalitatem sive perfectionem ordinis superioris quæ cernitur in illo libero consensu cui nostra determinatio et applicatio libera initium dedit, esse a Deo. Qua ratione, *perfectio*, non sonat consummationem rei jam inchoatæ, et eatenus imperfectæ, sed dignitatem et eminentiam ordinis superioris, quæ in actu est, secundum quam actus habet proportionem cum ulteriore gratia et gloria. Ut hæc responsio perspicatur, duo sunt præmittenda.

7. In primis præmitto non debere mirum videri quod noster conversus in actum liberum, statuatur ratione anterior concursu divino ad eundem actum, sive divina cooperatione nobiscum: neque enim hic sermo est de divina excitatione quam Deus in nobis absque libera nostra cooperatione et eatenus sine nobis producit, quæ excitatio perspicue antecedit consensum nostrum supernaturalem; sed sermo est de eo concursu quo Deus actionem liberam nobiscum cudit. Nam enim actionem, sive consensum liberum, ponere vel omittere, est in potestate voluntatis, divino anteriori rore respersæ, et divino adiutorio gratiaque adjuvante suffultæ. Deus autem pro ea magna reverentia qua creatam voluntatem disponit, quoad hoc eam non prævenit, ut sæpe loquitur sanctus Chrysostomus; id est, non adigit illam, neque vim infert, ut in hanc potius **62** partem quam in aliam flectatur, quod faceret præoperando, et ut ita dicam præagendo ac præcurrendo, sed voluntati gratia sua roboratæ, permittit delectum hujus vel oppositæ actionis, sive actionis et omissionis. Ratio autem cur ipse Deus se applicet ad concurrendum nobiscum, et efficiendam hanc vel illam actionem, est quia videt determinationem nostram ferre ut hic et nunc non sit initium in voluntate, sed exercitium alicujus actionis, itemque ut hæc specie, non alia, actio exerceatur, quomodocumque tandem videat id ferre determinationem nostram, quod explicare alterius est instituti. Hac ipsa ratione concursum divinum ad nostras operationes liberæ subsequi ratione determinationem nostram, late alibi expositum est, recteque tradunt Scotus in 4, d. 1, q. 1, littera Ss., et in 2, d. 37, quæst. unica, litt. V; Ockham in 1, d. 42, q. unica, litt. F.; Gregor. in 2, dist. 34, q. 1, art. 3. ad 8; Gabr. in 2 dist., q. 2, litt. F. et M.; Capreol. in 4, dist. 12, quæst. unica, ad 1; Scoti contra 2; Major in 2, dist. 37, dub. ultimo; Almain. tract. 2 Moral. cap. 10, in fine; Ruardus, artic. 7, propos. 10, sub finem; aliique adducti cum de divino concursu, et libertatis humanæ cohæsiōne cum divinis decretis, et primæ causæ cooperatione nobiscum. Et specialiter in supernaturali cooperatione, idem non obscure colligitur, ex eo quod Deus nostrum se adiutorem et cooperatorem profitetur. At qui adjuvatur, quatenus adjuvatur, prius saltem ratione supponitur se accinxisse ad operandum, idemque est de eo cui Deus cooperatur, juxta illud D. Augustini serm. 15 de Verbis Apostol.: *Si non esses operator, ille non esset cooperator.* Tametsi, quæst. 15 in Deuteron., rationem habens gratiæ prævenientis, ait Deum operari, hominem vero cooperari.

8. Præmitto, præterea, *perfectionem* posse duobus modis usurpari. Nempe primo prout connotat anteriorem imperfectionem, quæ adjectione vel appositione aliqua consummetur. Qua ratione parvulus cum crescit, adaptione novæ molis supra anteriorem dicitur perfici; et gratia habitualis quoties novo aliquo

auctario cumulatur, perfici dicitur. Hoc sensu, D. Thomas 1 p., q. 4, art. 1, ad 2, ait Deum spectata vocis notione non posse dici *perfectum*. Sumitur deinde *perfectio* secundo, prout denotat nobilitatem et dignitatem rei quæ perfecta affirmatur. Quo pacto minimus gradus gratiæ dicitur esse maximæ perfectionis præbonis omnibus naturalibus. Et hoc modo Deus, cui nihil accedere aut decedere potest, dicitur *perfectus*, quamvis nulla in eo præjacuerit inchoatio boni, quæ superventu alterius complenda et consummanda sit. Hoc item sensu S. Jacobus dixit omne donum perfectum desursum esse. Neque enim meus Apostoli erat, ea tantum dona cœlitus dimitti, quibus nulla ulterius fieri debeat accessio: qua ratione omnis gratia quam hic adipiscimur, quamdiu crescere licet, expungenda esset ex albo donorum perfectorum descendendum a Patre luminum. Mens ergo Apostoli erat, omne donum ordinis superioris a Deo gratiæ auctore proficiaci, in quibus donis magna omnino perfectio, id est dignitas entitativa atque nobilitas elucet.

9. His ita præmissis, perspicua secunda illa Valeriani interpretatio quam proponebam. Cum enim ait in negotio salutis nostrum esse velle, *Dei vero perficere*, quasi eo ordine formetur consensus liber ut primum nos velimus, Deus vero perfectionem apponat, sensus esse potest: in consensu libero qui a voluntate divinitus præventa et adjuta profunditur, duo esse; nempe et quod sit consensus liber, et quod sit talis perfectionis ac dignitatis, habeatque proportionem cum gratia sanctificante, ad quam per eum consensum fit progressio; ac etiam cum gloria quæ est meta totius supernaturalis progressus. Quod ergo ille consensus liber ponatur in rerum natura, habet et a nostra voluntate divinitus præventa per gratiam excitantem, et Deo nobiscum cooperante. Prius tamen ratione est quod nos velimus agere, quam quod Deus velit coagere. Nec Deus vult ad illum actum liberum nobiscum procreandum se applicare, nisi quia divinus intellectus qua est perspicacia, videt voluntatem in his circumstantiis operabundam: id est, eruptam in hunc illumve certæ speciei actum, si se sola posset in eum erumpere. Hoc ferunt verba illa, *nostrum esse velle*. Quod tamen consensus ille noster sit illius dignitatis ac perfectionis cujus revera est; hoc est quod sit supernaturalis, id habet a Deo gratiæ auctore, qui hunc actum principiat, cum ratione auxili præmissi et coadjuvantis, tum etiam ratione coefficientiæ et applicationis supernaturalis, qua divina potentia exsequens, humanæ voluntati supra connaturalem ejus exigentiam cooperatur. Hoc expriment verba illa: *Dei vero est perficere*. Sicut enim determinatio ad exercitium actus liberi tribuitur voluntati creatæ divinitus præventæ, tanquam directæ et proximæ causæ talis exercitii in manu ejusdem divinitus secundatæ constituti; ita supernaturaliter et perfectio ordinis superioris, ob quam iste consensus habet proportionem cum sanctitate et gloria hominis, respondet Deo ut causæ directæ ac proximæ. Non quod gradus quoque supernaturalitatis non sit conjunctim a voluntate simul et a Deo; sed quod si spectetur ratio et causa a qua habet quod sit supernaturalis, ea non sit alia quam Deus. Sicut intellectio supernaturalis, v. g. assensus fidei; quod sit objecti expressio, habet ab intellectu; quod sit talis expressio, habet a specie impressa determinante universalitatem et indifferentiam potentiæ; quamvis entitative tota intellectio et ab intellectu sit, et a specie impressa armante, ut Philosophus loquitur, ac determinante potentiam ad actum talis essentia, sive ad exhibitionem talis objecti.

Quare ut in pauca contraham hanc secundam Valeriani interpretationem: *Nostrum est velle*, id est quod operatio libera exerceatur, id a nobis divinitus præventis, tanquam a causa directa proficiatur. Quod autem ea operatio, quæ ad nutum voluntatis divinitus præventæ exerceatur, habeat supernaturalem perfectionem, a Deo est, tanquam a causa directâ.

10. Possumus hanc doctrinam Patrum auctoritate munire. Luculenter eam tradit S. Macarius homil., diserte tradens a voluntate hominis esse ut opus per naturale exerceatur, nec Deum in eo genere idquam operari, nisi ad voluntatis præventæ exitiam. Locum infra dabo cap. 9, num. 3.

Auctor Operis Imperfecti in Matth., homil. 32, exndens verba illa capituli XIX: *Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est*, 63 hæc verba habet: *quod dicit, quibus datum est, non hoc significat, quom quibusdam datur, quibusdam non datur; sed illud tendit quia nisi auxilium gratiæ acceperimus, nihil nobis valeamus. Quoniam autem volentibus gratia non denegatur, in Evangelio Dominus dicit: Petite dabitur vobis; quærite et invenietis; pulsate et aperietur vobis: omnis enim qui petit, accipit; et qui quærit, invenit; et pulsanti aperietur. Debet autem voluntas accedere, et sic sequitur gratia. Nam nec gratia sine voluntate aliquid operatur, nec voluntas sine gratia potest. Nam et terra non germinat nisi pluvias susceperit, et pluvia fructificat sine terra.* Tradit diserte hic actor individuum gratiæ et voluntatis in edendo per naturali opere societatem, quamvis necesse sit gratiam prævenientem, priusquam de facto opus illud efficiat, antecedere, ac veluti rigare voluntatis ariditatem, ut in exemplo pluviae ac terræ contingit. Itaque quod ait: *Debere voluntatem præcedere*, ne intram et alteram lineam admittatur manifesta repugnantia, ac ut ratio quæ subjicitur cohæreat, exponendum necessario est de antecessione illa rationis, quam tendimus voluntatem et gratiam ita simul coëfficiere tum liberum, ut præmisso tactu voluntatis per gratiam prævenientem, quod ad coëfectionem de facto promptam attinet, prius ratione agat voluntas: eo quod causa cur Deus ad illud opus cum voluntate coëficiendum se applicet, ait determinatio voluntatis conditionaliter prævisa. Atque ita locus ille actoris Operis Imperfecti disertissime continet tractam Valeriani interpretationem.

Video excipi posse, opus illud mendosum esse, et tum erroribus, Verum ea exceptio hoc loco non legitur. Nam S. Bonav. lib. II Pharet. cap. 26, et S. Thom. in Catena, Matth. XIX verba proposita debentibus, nihil in eis corruptum aut putens suboluerunt. Constat quidem Arianos opus illud interposse, et admisto hæreseos suæ fermento vitiasse. res de qua agimus nihil ad Arianam impietatem sit.

11. Nec desunt affinia loca ex indubitatis et, ut ita dicam, azymis Chrysostomi operibus. Nam homil. 23, Matth., Operis Perfecti, investigans causam muntionis Manassis, respondet id factum poenitentiae tuæ et studio voluntatis, subditque: *Non est quippe, quod est aliquo omnino peccatum quod non cedat poenitentiae virtuti, immo gratiæ Dei. Cum ad meliora convertimur, nobis continuo cooperatur efficitur. Si enim volueris esse malueris, qui prohibeat nullus omnino est modo est quidem diabolus prohibens, sed perfecto nihil poterit te eligente meliora; magis autem, hoc Deum tibi adiutorium copulante.* Perperam Latina interpretatio habet *Deo copulante*, cum legendum sit *Deum volente*, ut Græca ferunt et sensus exigit. *Quod si tu volueris, retroque recesseris quinam ille te tutabit? Non enim necessitate ac violentia, sed cum tua te libet voluntate salvare.* Subjicit in eam sententiam amplurima quibus confirmat Deum quidem non ille nos violenter astringere: *Si tamen solam ad idendum ei ostenderit voluntatem, nulla modo nos constitutum, sed accessurum ad compugnandum, ut sit Græca vox, seque nobis poscentibus adjuncturum operarium et protectorem. Utinam, inquit post ista, nos ita erga illum servare affectum, ut illius cera nostra charitate flammantur. Sed tantummodo rationem Deus istius ignis requirit, et si modicam nitillam ipse præbueris, ingentem omnino flammam reficiorum in te ejus accendes.* Et mox præcludens num metum timentium Deo veluti obstrepere, negat

A metuendam esse in eo ad Deum accessu inurbanam importunitatem. *Sicut enim respirare importune omnino numquam est, ita etiam non quidem petere, sed non petere potius, importunum est. Sicut enim respirare, hoc jugiter indigemus, ita etiam eo quod a Deo præstatur auxilio. Quod si voluerimus, facile illum ad nos poterimus inflectere. Et hoc profecto declarans, atque ostendens, Deum promptum esse semper ad beneficia largienda dicebat; sicut diluculum paratum invenimus eum. Quotiescumque enim venire et ad illum voluerimus accedere, expectatas ab illo esse preces nostras continuo sentiemus.* Vides quam perspicue Chrysostomus præcessionem illam applicationis voluntatis divinitus præventæ exposcat, ut Deus illi adjungatur co-operarius in pugna cum Satana, et liberi consensus formatione, quam hostis noster interciperet satagit.

In eundem sensum sumenda sunt illa ex homil. 15 ejusdem operis: *Si modo initium rei ipse præstiteris, habebis supra omnia opitulante tibi pacis Deum, flammamque illam, primum ipso cooperante, discuties.* Et illa ex homil. 16: *Facilem facit Deus esse virtutum cooperando nobis, nosque semper in bonis actibus adjuvando. Ubi enim volueris exiguum quid devotionis afferre, reliqua omnia celeriter subsequuntur. Propterea enim vult et te aliquid laborare, ut tua quoque possis esse victoria.* Et denique illa ex lib. I de Compunct. Cordis, quæ male aliqui habent pro immedicabiliter ægris: *Non sola Dei gratia facit unumquemque perfectum. Requiritur enim ut et nos quod in proposito nostro et viribus nostris est expleamus. Idcirco venit quidem ad unumquemque gratia Dei, sed apud eos qui digne expleant ea quæ mandata sunt, in ipsis permanet. Ab his vero qui minus digne agunt, cito discedit. Ad eos autem qui nec initium faciunt convertendi ad Dominum, omnino non venit. Rectas enim mentes diligit, et sine suo proposito. Sunt sane hæc immedicabilia, si sensus sit primum gratiæ auxilium non venire ad hominem, nisi in operatione honesta ex naturæ viribus elicitæ, naturali, inquam, conversione ad Deum, tanquam initio salutis ex parte sua posito, illam proluciat. At hic sensus est a Chrysostomo et a veritate alienissimus. Sensus igitur germanus est gratiam compugnantem et cooperantem, quæ efficit hominem perfectum, omnino non venire ad eos qui nec initium faciunt convertendi ad Dominum. Ut enim gratia cooperans et compugnans accedat, et nobiscum eliciat consensum quo dispositive ultimo perficimur, necesse est ut prius ratione faciamus conversionis initium. Idque abunde sufficit ad obstruendum os loquentium iniqua. Hæreticorum, inquam, adversus quos postremo illo loco obiter agit Chrysostomus, et ignavorum Christianorum, qui culpam non adeptæ perfectionis referant in gratiam aliquos velut aspersionem, et ad eos non venientem. Hoc perperam obtendi ait Chrysostomus, quod gratia compugnans et perfectioni adipiscendæ coadjuvans, quantum est ex se, ad omnes veniat. Et his quidem qui ea uti assidue voluerint, prompta semper subserviat atque constanter. Utilibus vero primum, sed mox resilientibus, et aliorum studia sua vertentibus, ipsa quoque desistat adesse, donec ipsi denuo illius coëfficiendam exigant; eaque exigentia voluntatis operabundæ advocent divinam illam gratiam ad compugnandum et 64 cooperandum. Illis denique, qui inertes prorsus, ac otio marcentes, primum actum liberum conversionis ad Deum elicere renuerint, prorsus se neget; eo quod divina Sapiencia ut tumori nostro simul et honori consuleret, ut sapientissime nostro ponderat hic ipse S. P. homil. 83 in Matth., et 60 ad pop., in ipso initio, voluerit nec totum libertatis esse, ne superbiremus; nec totum gratiæ, ut virtus esset aliqua ex parte bonum nostrum, quatenus scilicet voluntas præventa admisit libere et advocavit gratiam, prout actu cooperantem et coëficiendam: quia voluntas prius ratione, præmisso cælesti afflatu, determinavit se ad agendum.*

12. Adde postremo loco insignem S. Bernardi locum, tract. de Gratia et Lib. Arbit., aliquantulum a

principio, ut late confirmat velle inesse nobis ex libero arbitrio, atque adeo nostrum esse velle, quamvis ut velimus bene in Christiana significatione, id non sit nostrum, sed gratiam. *Velle, inquit, inest nobis ex libero arbitrio, non etiam posse quod volumus. Non etico velle bonum, aut velle malum, sed tantum velle. Velle enim bonum profectus est; velle malum, defectus. Velle vero simpliciter, ipsum est quod vel proficit vel deficit. Porro ipsum ut esset, creans gratia fecit; ut proficiat, salvans gratia facit; ut deficiat, ipsum se deficit. Itaque liberum arbitrium nos facit volentes, gratia benevolos; ex ipso nobis est velle, ex ipsa bonum velle.* Declarat hæc multo pluribus, et inter alia accipit in hunc sensum illud Apostoli: *Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio*, docens Apostolum agnovisse, velle quidem sibi inesse ex libero arbitrio, tamen ut illud vellesit vellesupernaturaliter bonum, id habere a gratia faciente Christiane benevolam, sive benevolentem in ordine ad salutem. Agnoscit ergo Bernardus nostrum esse velle, et quidem prius ratione, quam gratia cooperans assensum liberum nobiscum coëfficiat. Nam ratione saltem, prius est velle quod nostrum est, quam bene velle quod est a gratia, Deoque ejus auctore, supra naturæ debitum operante.

Obsigno hanc secundam Valeriani interpretationem verbis Prosperi, l. de Vocat. Gent. cap. 26, alias 9, quibus doctrina hactenus proposita continetur et egregie illustratur: *Gratia Dei, inquit, in omnibus justificationibus principaliter præeminet, suadendo exhortationibus, movendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, corque ipsum illuminando, et fidei affectionibus imbuendo. Sed etiam voluntas hominis subjungitur ei atque conjungitur, quæ ad hoc prædictis est excitata præsidis, ut divino in se cooperetur operi, et incipiat exercere ad meritum quod superno semine concepit ad studium; de sua habens mutabilitate si deficit, de gratiæ opitulatione si proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos, sive occultos, sive manifestos, omnibus adhibetur: et quod a multis refutatur, ipsorum est nequitæ; quod autem a multis suscipitur, et gratiæ est divinæ, et voluntatis humanæ.* Quod autem supposita excitatione hominis non libera, consensus liber gratiæ illi non liberæ subjunctus prius ratione sit ab homine, juxta Prosperum, quam a gratia, prout actu coëfficiente, declarant quæ subdit in calce capitis: hoc in primis agere gratiam, ut in eo quem vocat, primam sibi receptoricem et famulam donorum suorum præparat voluntatem. Nam virtus nolentium nulla est. Annititur, inquam, gratia præveniens, ut voluntatem exhibito consensu libero ad gratiæ cooperantis admissionem et dona ulteriora deducat; quod sine eo consensu reliquus progressus in salutis negotio plane intercludatur, ac proinde ratione primus sit post gratiam prævenientem. Non dissimilia petere licet ex Richardo Victorino, lib. iii de Contempl. c. 16.

13. Subjicio tertiam Valeriani interpretationem catholicam, simulque duas hactenus traditas illustro ex Anselmo, seu potius Hervæo in c. 1 ad Philipp., ad illud, *Qui cepit in vobis opus bonum, ipse perficiet.* Quem locum exponit hac ephrasi: *Deprecor Deum pro vobis, confidens hoc ipsum de bonitate ejus, quia ipse qui per prævenientem gratiam cepit in vobis opus bonum, per subsequentem et cooperantem perficiet illud, dans perseverantiam usque in diem Jesu Christi; id est usque ad extremum diem vitæ uniuscujusque, quando anima de corpore egrediens, præsentatur ante tribunal Christi judicanda. Cooperando in vobis, Deus perficit quod operando incipit, quoniam ipse ut velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens.* Nam ut velimus, sine nobis operatur; cum autem volumus, et sic volumus ut faciamus, nobiscum cooperatur. His verbis, et duæ jam propositæ Valeriani interpretationes continentur, et tertia subindicatur. Nunc prima quidem traditur, cum dicitur, Dei esse perficere quod ex ejus præventionem bene volumus; perficere, inquam, dando perseverantiam. Secunda vero, cum di-

citur, Deum cum volumus, cooperari, atque adeo quia volumus, operando nobiscum in nobis actum quam summopere perficimur, quia est datum optimum et donum perfectum, superans omnia ex naturæ feracitate enasci apta. Tertiam eruo ex eo quod dicitur Deus cooperans perficere quod operando incipit. Ubi verbum *perficiendi* usurpandum est cum connotatione anterioris imperfectionis, expletæ et consummatæ per adjunctionem perfectionis supervenientis.

Quia ergo cooperatio divina, et noster liber consensus supernaturalis, si comparentur cum divina præventionem, se habent ut imperfectum et perfectum, sive ut semen ac fructus, ut pulchre declarat S. Anselmus in Concor. ii p. c. 16, idcirco quatenus Deus nos invitat et excitat ad bonum, recte dicitur opus ejus esse in nobis imperfectum. Hominis autem sic præventi est volendo efficere, ut Deus quod se solo cepit operando, perficiat cooperando. Nostrum enim est velle ac uti immisso divinitus gratiæ semine: quo ipso Deus agnita voluntatis determinatione, adjungit se illi, non jam excitatorem, sed cooperarium, perficitque quod inspirando cepit, et terra nostra fructum suum non dante, imperfectum manebat. Descripsit verbatim Hervæus Augusticum lib. de Grat. et Lib. Arb. cap. 17, cui proinde hæc tertia Valeriani interpretatio innititur potius quam Hervæo. Et potest etiam fundari in illis Fulgentii verbis lib. de Prædest. et Grat. cap. 11, quibus docet Deum esse qui dicitur in nobis perficere quod vocatio inchoaverat, *quia ad nos pertinet conari bona, quæ et velle donavit; ostendens sine se non posse compleri, quod et vult ad conatus hominum pertinere.*

14. Quartam Valeriani interpretationem subnecto, conformem ei expositioni quam DD. plerique catholici tribuunt ei loco Apostoli quo Valerianus nititur, *velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio.* Non pauci enim, nec ignobiles, ea verba accipiunt de velleitate peccatoris ex nuda natura operantis, quæ illi adjacet, id est, juxta eum languida et prostrata jacet, quasi infirma nisi gratia accedat, et voluntati efficaciam ad perficiendum conferat. Aiunt ergo DD. prædicti Apostolum in se transfigurasse personam peccatoris gratiæ robore destituti atque gementis: quod naturaliter ad bonum suspiret, illudque inefficaciter velit sub ea ratione sub qua objicitur illi, et spiculo naturæ lumini et voluntati appetenti commensum est: sed illud velle langueat, et jaceat, nec valeat ad bonum Christianum assurgere, nisi gratia perficiens accedat, qua indebitus vigor voluntati immittatur, sicque bonum perducatur ad effectum. Quam interpretationem Apostoli eleganter persequitur Nicol. Gorram, Rom. vii. Dici ergo similiter potest, Valerianum in eo deprimere factum humanum, ac conari persuadere ut qui gloriatur in Domino gloriatur, quod quamvis ex naturæ viribus habeamus imperfectam aliquam et inefficacem boni volitionem, et eatenus nostrum sit velle, tamen Dei solius sit perficere, id est, efficere in nobis aliquid sicut oportet. Nam illud siquidem velle quod ex nobis habemus, plane nihili ducendum est in negotio salutis, ac ne remote quidem disponit ad gratiam et justificationem. Divinum autem munus sive prima gratia excitans, ac deinde cooperans, perficit quod delineatum et utcumque inchoatum fuerat, per illam, naturalem et languidam boni volitionem. Non quod gratia et illa volitio pertineant ad eundem ordinem; sed quod gratia habeat se ut formans ruditatem et potentialitatem illam naturalem, et eatenus dici possit perficere negotium salutis, quod imperfecta illa volitio non potuit consummare. Quo ipso sensu, gratia dicitur perficere naturam, quam sustollit ad ordinem diversum. Et S. Bernardus, sermone in Ramis Palmarum nuper addito, cujus initium est, *Redemptor noster*, fere in fine, ait bona naturæ inchoari ex gratia creatrice, augeri vero et perfici ex gratia salvatrice.

15. Facit ad rem præsentem distinctio quam proxime laudatus Gorram, II Cor. 1, adhibuit, tractans

dubium circa illa verba ejusdem capituli : *Non sumus sufficientes, etc.* Opponit enim in contrarium Glossam Ezech. III, quæ ait initium bonæ voluntatis esse ex nobis, quod Glossæ dictum ita enodat : *Duplex est initium : quoddam naturale, scilicet inclinatio naturalis et actualis ad bonum, et hoc est ex nobis ; quoddam formale, quod est pars boni operis, et hoc est a Deo.* Hoc posterius initium præ priori cui supervenit, vocat *formale*, tamquam perficiens et actuans potentialitatem prioris initii, quod *materiale* idcirco appellat. Hanc ipsam distinctionem et interpretationem facile est Valeriano accommodare, dicendo admitti ab eo volitionem naturalem ex nobis, tamquam materiale boni initium, quod nullo modo ad gratiam disponat, ac ne congrue quidem eam impetret ; perfectionem tamen boni illius initii naturalis, quæ sola confert ad salutem, non homini, sed Deo auctori gratiæ assignari. Et multo sane crudius est dicere initium salutis esse ex nobis, perfectionem ex Deo, quod Glossa supra dixit, quam cum Valeriano dicere, nostrum esse velle, Dei vero perficere. Ergo quam interpretationem durioribus illis verbis damus, par est his mollioribus non negare.

16. Poterat quinta interpretatio addi, quæ insinuat a S. Optato. lib. II contra Parmenianum, ubi ait nostrum esse velle et currere, Dei autem perficere, id est imperfectiones tollere, et homini in plerisque semper deficienti succurrere, quia ipse solus est perfectus, nos autem omnes semiperfecti sumus, quantumvis bene et sancte curramus. Verba Optati infra adducam, c. 9, ex quibus hæc interpretatio melius deprehendetur. Nec pauca etiam pro ea illustranda existant apud S. Hieronymum lib. I contra Pelag., ubi late prosequitur, quamvis omnes velimus bonum plenum et justitiam apprehendere, proprium tamen esse Christi solius esse perfectum.

CAPUT VIII.

Valerianus modum loquendi Scripturarum æmulatus, atque adeo male notatus.

1. Satis superque, ut existimo, depulsa sunt quæ pro Semipelagiani nota Valeriano inurenda proferri vel suspiciosissimo poterant. Nunc ut nitela Valeriani magis prodatur, eo præsertim postremo loco qui maxime lubricus censebatur, juvat ostendere eum ipsum loquendi modum, qui in Valeriano offensionem criminatori movit, aliosque plane similes, in Scripturis receptos esse, ut proinde injuria notetur erroris, ob usurpatam locutionem quam Spiritus sanctus scriptori canonico suggestit, nisi aliunde constaret detorqueri ab eo germanum Scripturæ sensum, de more sectariorum omnium ; quod in præsentem non habet locum, quandoquidem nihil Valeriano oppositum est quod commode depulsum atque enodatum non fuerit.

2. Militat ergo in primis pro Valeriano locus Apostoli Rom. VII, quem ipsemet allegavit : *Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio.* Hujus loci variæ interpretationes passim apud interpretes prostant : sed due quas ibi D. Thomas retulit sunt maxime accommodatæ. Alteram ita Apostolus accipit, ut sensus sit, volitionem boni, sicut oportet, esse liberam homini per gratiam adjuto, quamvis ulterior gratia exigatur ad perseverantiam a Deo expectanda, qui idcirco perficere dicatur, quod nostra electio, tametsi per gratiam concepta, ad consummationem non perduceret, eo quod difficultas superveniret extrinsecus ; et, ut ille deesset, fastidium quod naturaliter obrepit ex jugi conflictu et nisu contra torrentem, disturbet plerumque consilia optima et antierius voluntatis propositum frangat.

Expressit id egregie, usurpans hunc ipsum locum Apostoli, auctor Soliloquiorum perperam S. Augustino ascriptorum, cum sint 66 revera S. Anselmi, saltem maxima ex parte. Ita ergo loquitur c. 4 : *Domine, si vis potes me salvare, ego autem etsi vellem, non possem. Magna est multitudo miseriarum mearum*

A mecum ; velle quippe mihi adjacet, perficere autem non invenio. Velle quod bonum est non possum, nisi tu velis ; nec quod volo possum, nisi tua potentia me confortet : et quod possum aliquando nolo, nisi tua voluntas fiat sicut in celo et in terra. Et quod volo et possum, ignoro, nisi tua sapientia me illustret. Etsi enim sciam quandoque volens, quandoque valens, imperfecta et vacua transit sapientia mea, nisi adjunxeris vera sapientia tua. Et mox : Dicebam, Hoc faciam, illud perficiam ; nec hoc, nec illud faciebam. Aderat voluntas, non facultas. Aderat facultas, non aderam voluntas ; quoniam de meis viribus confidebam. Nam autem confiteor tibi, Domine Deus meus, Pater celi et terræ, quia non in fortitudine sua roborabitur vir, ut non gloriatur ante te stulta præsumptio omnis carnis. Non est enim hominis velle quod possit, aut posse quod velit, vel scire quod velit et possit, sed potius a te gressus hominis diriguntur ; illorum, inquam, non a se, sed a te, dirigi se consententur. Hæc et alia eo loco, quibus non modo infirmitas humana ad volendum bonum per nudas naturæ vires, sed etiam ad perseverandum cum gratiæ suppetiis, quæ ad volendum suffecerunt, perspicue exprimitur ; alludendo ad propositum Apostoli locum, eo quem protuli sensu intellectum.

3. Posterior vero interpretatio eum locum ita accipit, ut sensus sit, volitionem boni naturalem a nobis esse ; perfectionem autem boni, sive executionem dispositionis illius qua perducendi sumus ad salutem, jam inde a prima volitione ad supernaturale bonum quomodo libet disponente ad verticem usque gloriæ adeptæ, esse a Deo iisque auxiliis quibus naturam ad hujusmodi bona ordinis superioris sustollit. Quæ interpretatio non caret fundamento aliquo in voce *perficiendi*, quæ in Scripturis, cum agitur de negotio salutis, idem sonat quod executionem et operationem, ut notavit Adamus (vel potius ut ad Adami discipulum lego in præfatione ad librum Hesselii de facto Nectarii) Joannes Hesselius in c. II ad Philipp., ad illud : *Qui operatur, ἐργῶν, in nobis velle et perficere, θέλει καὶ ἐργῶν, ubi verbum quod paulo ante interpretis vulgatus vertit operatur, illico vertit perficere.* Ut proinde idem sit juxta hanc interpretationem, ac si Apostolus dixisset eo loco quem versamus : Per naturam nudam et ex me habeo aliquam boni voluntatem prorsus inutilem ad salutem : ut autem bonum illud, ad quod intra inferiorem ordinem concipiendum et utcumque volendum ex me feror, exsequar de facto sicut ad salutem oportet, hoc non habeo nisi per gratiam.

4. Harum loci Apostoli interpretationum, prior mihi videtur aptior, eamque S. Thomas approbat et Catharinus aliique recentiores ; planeque videtur eam amplexus Valerianus, hunc Apostoli locum usurpans. Nihilominus ad Valeriani institutum perinde est utramvis Apostoli interpretationem amplectamur ; et juxta utramvis Valerianus, qui locutionem Apostoli usurpavit, pronuntiandus est ab errore immunis. Propositum erat Valeriano ostendere hominem in salutis negotio debere timorem ponere, et in Domino non in se gloriari, ad quod utervis ille sensus verborum Apostoli a Valeriano usurpatorum est accommodatissimus. Nam qui potest timori esse reliquus locus, in tanta humanorum studiorum, quamvis recte et ex gratiæ auxilio initorum, vacillatione et fragilitate ? Quæ item superbiæ materia illi suppetit, qui norit omnem fortitudinem suam esse favillam stupæ, et quidquid naturalibus suis viribus potest, nullius plane esse ad salutem momenti, atque adeo quidquid est in ordine gratiæ, a Deo esse ? *Multum sane per omnem modum, ait Richard. Victor. lib. III de Contempl. cap. 23, animus tam ad dilectionem Dei, quam ad sui contemptum proficit, cum plane agnoscat quam per se nihil possit. Quam admiranda illius gratia, per quam ita operatur in nobis omnia opera nostra, ut sint iam sua quam nostra, dona sua et merita nostra.*

Urget insigniter hoc humilitatis incentivum S. Ere-

gor., xxii Moral. c. 10, tractans illud, *Si osculatus sum manum meam ore meo, quod perinde esse ait, ac si dixisset Job: Ego mea opera tamquam mea non profero, quia auctoris sui gratiam negare convincitur, quisquis sibi tribui quod operatur.* Et idcirco præmiserat sanctos esse ab huiusmodi fastu alienissimos, quia probe norunt quid ex se, quid ex Deo habeant, et quidquid in se boni inspiciant, immortalis gratiæ cognoscunt donum; etique de accepto munere debitores sunt, qui et præveniendò dedit eis bonum velle, quod noluerant, et subsequendò concessit bonum posse quod volunt. Unde bene per Joannem dicitur: *Adoraverunt viventem in sæcula sæculorum, mittentes coronas suas ante thronum Domini, ut ad illum referant gloriam laudis, a quo se sciunt vires accepisse certaminis.* Idem infinities inculcat S. Augustinus; nominatimque lib. de Corrupt. et Gratia c. 12, et in ps. lviij, sub finem. Et hoc ipsum Apostolus verbis allegatis infligere voluit, nec aliud intendit aut dixit Valerianus. Proindeque quisquis ei negotium ex hac parte facessit, videat ne eodem ariete Apostolum appetat.

5. Geminum huic Scripturæ loco observat S. Thomas, Rom. vii lect., esse illum alium ex c. xvi Proverb. *Cor hominis disponit viam suam, sed Domini est dirigere gressus ejus.* Perinde enim esse censet D. Thomas dicere hominem viam suam disponere, et, ut paulo ante ibidem dicitur, præparare animam; accipere; hominis esse velle, Dei autem perficere. Sicut ergo locutio illa sapientis, *hominis est viam suam disponere, et animam suam præparare; Domini autem est gressus ejus dirigere* (sive ut legit D. Augustinus secutus Græcum textum, *a Deo autem responsio linguæ, nempe internæ, sive consensus constans et perfectus ad finem usque*) casta omnino est, quippe a Spiritu sancto suggesta, abest a Semipelagiano errore quam longissime; ita illa alia locutio quam Valerianus usurpavit, omnino sana est et catholica: quando quidem, iudice D. Thoma, utraque sub dissimili vobum cortice, eodem sensu feta est. Abutebantur quidem Semipelagiani ea cordis dispositione et animæ præparatione homini per Salomonem concessa, indeque inferebant initium salutis, sive bonam voluntatem esse homini a seipso; perfectionem autem et consummationem negotii salutis, esse a Deo gratiæ auctore, ut refert S. August., lib. ii contra duas epist. Pelag. cap. 8. Tamen si mens non læva fuisset, facile deprehendissent hominem quidem præparare cor, non tamen sine adiutorio Dei qui tangit cor, ut D. Augustinus loco allegato recte disserit.

6. Quod Salomon eo loco tradidit, non infirmavit Jeremias c. 10, verbis illis: *Scio, Domine, quia non est hominis via ejus, nec viri est, ut ambulet et dirigat gressus suos.* Quam Jeremiæ sententiam S. Chrysostomus integra homilia de ea egregie discussit: præfatus eam suo tempore ubique circumferri solitam in domibus, in foris, in pagis, in urbibus in terra, in mari, in insulis, et quocumque te contuleris. Nec paucos aconitum ex suavissimo flore legentes, intulisse ex ea nihil in nostra potestate situm esse. Quod S. Chrysostomus idcirco ab eis factum refert, quod non inspecta totius capituli textura ac serie, abreptis temere paucis verbis a reliquo contextu truncatis atque avulsis, in absurdos et a Scriptoris mente alienos sensus detorquerent prophetæ sententiam: quod esse plerisque ineptiendi et errandi originem, graviter queritur. Itaque non infirmari a Jeremia quod a Salomone traditum retulimus, ex eo confirmat S. Chrysostomus. quod eo ipso loco propheta ipsi homini gressus suos tribuat, et esse ejus viam quam init agnoscat; quod non diceret, si ipsa in ejus potestate non esset. Præterquam quod subdit illico propheta supplices ad Deum preces, ut dignetur modum adhibere supplicio: cui locus profecto non esset, nisi cor hominis disponeret viam suam. ut Sapiens affirmabat. Sic complanata difficultate ex eo loco nata, ejusdem loci germanum sensum profert S. Chrysostomus his verbis: *Quod dicit, hanc sententiam habet. Non totum est in nostra potestate:*

sed aliud quidem in nostra, aliud vero in Dei situm est potestate. Nam ut optima quæque eligamus, velimus, et agere contendamus, omnemque operam exantlemus, nostri est arbitrii. Ut autem ad exitum ea perducamus, neque intercidere sinamus, utque ad finem recte factorum perveniamus, id vero cælestis est gratiæ. Partitus enim est nobiscum virtutem Deus, et neque rem totam in nostra situm esse voluit potestate, ne in superbiam efferremur; neque totum sibi ipse sumpsit, ne nos inertia dedamus: sed exiguum quid laboribus nostris relinquens, majorem partem ipse conficit. Et infra: Hoc igitur est quod ait propheta, felicem exitum rerum in potestate nostra situm non esse, verum ab auxilio pendere divino; ut autem eligamus, in nobis et in arbitrio nostro situm est. Hunc esse germanum prophetæ sensum, pluribus reliqua homilia confirmat: eam præsertim vanam excusationem præcludens, quæ ex eo a quibusdam duci posse videbatur, quod non sit homini vitio vertendum, si non agat; cum ejus tantum fuerit velle et eligere, Dei autem sit ad exitum perducere. Frivolam esse eam excusationem inde demonstrat S. Chrysostomus, quod fieri non possit ut si nos voluerimus, elegerimus, ac statuerimus, Deus non derelinquat. Si enim eos qui nolunt hortatur, et consulit eis ut velint et stantiant, multo magis eos qui ultro eligunt non derelinquet. Ex his satis superque liquet quomodo locus Jeremiæ et ad purgandum Valerianum conferat, et cum proposito Sapientis loco, quem item e re præsentis esse ostendimus, non collidatur.

7. In eundem sensum adducit ibidem S. Chrysostomus celebrem locum ex c. ix ad Rom., quo item abusos qui segnitiei suæ Scripturas obtendebant, initio memoraverat. *Non est volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.* Revera tamen eum locum cum libertate coherere, etiamsi prodat hominis esse velle et currere, Dei vero misereri atque perficere, ita demonstrat S. Chrysostomus post discussum Jeremiæ locum allegatum: *Simile illud est etiam: Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei. Et quam ob causam curro, inquis, vel quam ob causam volo, nisi tota res in meo sit arbitrio sita? Ut nimirum dum vis et dum curris, divinum auxilium et benevolentiam tibi concilies, sic ut te adjuvet, et manum porrigat, atque ad finem usque perducatur. Si enim hoc sustuleris, et currere simul et velle desieris, neque manum porriget Deus, sed et ipse abscedet. Unde autem id constat? Audi quid dicat Jerusalem. Quoties volui congregare filios tuos et noluisti? Ecce relinquetur domus vestra deserta. Vides quoniam illi noluerunt, quo pacto etiam Deus abscessit? Propterea nobis quoque opus est ut velimus et curramus, quo Deum nobis etiam conciliemus. Vult igitur homo et currit, auctore Apostolo, idque plane hominis est, tametsi divinitus antea tacti atque præventi. Nihilominus enim nisi luberet, neque vellet, neque curreret, et tamen negotii felix exitus atque perfectio expectanda est a Deo miserente, cujus propterea esse dicitur perficere quod nos ex ejus inspiratione voluerimus et elegerimus. Ut ergo demonstret quod sola gratia opitulans exprimat, ait hoc pertinere ad designandum quam nihil sit omne quod exhibemus ad salutem præ perfectione et consummatione cælitus adveniente et promovente conatus nostros in irritum alioqui cessuros. Non sufficit, inquit, ad perficiendum salutem sola voluntas humana, nec idoneus est mortalis cursus ad consequenda cælestia et ad capiendam palmam supernæ vocationis Dei, nisi hæc ipsa voluntas nostra bona, promptumque propositum, et quæcumque illa in vobis esse potest industria, divino vel juvetur vel muniatur auxilio. Et ideo valde convenienter dicit apostolus, quia non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei; quemadmodum si dicamus de agricultura illud quod scriptum est: Ego plantavi; Apollo rigavit; sed Deus incrementum dedit. Ita neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Sicut ergo cum bonos atque uberes fructus ad perfectam maturitatem protulit seges, nemopie et convenienter dicet quia fructus istos agricola*

fecit, sed a Deo fatebitur præstitos; ita etiam nostra perfectio non quidem nobis cessantibus et otiosis efficitur, nec tamen consummatio ejus nobis, sed Deo, qui est prima et præcipua causa operis, ascribitur. Et post multa concludit: *In nostro vitæ cursu, a nobis quidem dependendus est labor, et studium atque industria adhibenda; laboris vero nostri fructus a Deo speranda est salus.* Sic expensus locus Apostoli belle consentit cum loco quem purgamus in Valeriano.

8. Attexo locum ex psalmo octogesimo, quem D. Augustinus, l. II contra duas Epistolas cap. 7, ait geminum esse illius quem ex cap. XVI Proverb. jam protulimus: *Cor hominis disponit viam suam, sed Domini est dirigere gressus ejus.* Nempe illum psalmi locum: *Dilata os tuum, et implebo illud.* Quæ verba existimat idem significare ac illa quæ ex Sapiente Proverb. XVI retulimus, et vidimus in ea recidere quæ ex Apostolo primum proposita et a Valeriano usurpata sunt; ut proinde quia quæ eadem sunt uni tertio, inter se quoque sunt eadem, fatendum sit omnia ista loca eodem recidere. Eo igitur psalmi octogesimi loco, tribuitur homini oris apertio et dilatatio, Deo autem ejus impletio. Non quod Deus ipse non aperiat os et labia cordis nostri (aperire enim dicitur Exodi IV, ut notavit S. August. q. 9 in Exod., et Fulgent. l. de Prædest. et Grat. c. 14), sed quod nos ipsi divinitus præventi, ita inchoemus texturam negotii justificationis, ut Deus gratiam pro gratia reponens, et novo gratiæ beneficio anteriorem gratiam cumulans, accedat consummator boni quod nos pro fragilitate nostra, et tam multis remoris, ipsaque operis sublimitate præpediente, non adduxissemus ad perfectionem, nisi divinitus accessisset novæ gratiæ robur, necessarium ad implendum et perseverandum. Hoc sensu, nos sumus qui divinitus tacti et præventi cor lubentes Deo aperimus; ipse vero per consensum a nobis libere præstitum subintrans, nobisque ad ipsum appropinquantibus, appropinquans, ut dicitur Jacobi IV, implet os apertum, dirigit gressus hominis qui cor suum disposuit ac præparavit animam, perficit atque consummat quæ tenuitas nostra recte voluit, sed perficere nequivisset. Quod est illud plenum et perfectum gratiæ donum quod Deus dare dicitur applicato per consensum arbitrio, sicque aperto cordis sinu, ut eleganter in hunc modum tradit auctor Scalæ paradisi, c. 10, tom. IX August.: *Quid prodest homini, si per meditationes quæ agenda sunt videat, nisi orationis auxilio et Dei gratia ad ea obtinenda convalescat? Omne (inquit) datum optimum et omne donum perfectum desursum est descendens a Deo in hominem, sine quo nihil possumus facere, sed ipse in nobis facit opera, non tamen omnino sine nobis: cooperatores quidem Dei sumus, sicut dicit Apostolus; vult siquidem Deus ut eum oremus et ut ei adveniendi et præstolanti ad ostium aperiamus sinum voluntatis nostræ, et ei consentiamus. Hunc consensum exigebat a Samaritana, quando dicebat: Voca virum tuum. Volo tibi infundere gratiam, tu applica liberum arbitrium.* Sicut tamen eam applicationem arbitrii tamquam dispositionem subsequitur infusio gratiæ sanctificantis; ita cordis apertionem per consensum liberum, et illam nostram supernaturalem additionem ad Deum, antecessit præventio mere gratuita, et pulsatio homini non libera: ita velle illud nostrum, quo veluti rudimento per nos posito Deus perficiens et consummator accedit, inde ortum habet unde perfectionem; quia nisi Deus non cogitantibus, multoque minus volentibus præsto fuisset, excitans et præmovens, non exsurrexisset velle nostrum, quod per Deum perfici posset.

9. Nec aliter accipiendus est ille alius locus apud Psaltem: *Accedite ad Deum, et illuminamini.* Et alius apud Jacobum: *Appropinquate Deo, et ipse appropinquabit vobis.* Appropinquare enim nobis dicitur Deus, cum præmisso hominis accessu, et dispositionibus liberis, subjungit quod suum est, et eatenus hominem in tenebris illuc usque versatum illuminat, homine illuminante sibi lumen scientiæ proprio arbitrio, ut

est apud S. Hieronymum in cap. II Ecclesiastæ, ad illud: *Non est bonum homini, etc.* Quod aliter dicitur; Deum, quia homo voluit, consummationem et perfectionem apponere; et expectasse Dominum ut miseretur nostri, quæ est Isaïæ locutio cap. XXX; aut hominem præparasse Domino cor suum, quod facere monemur I Reg. III; vel denique hominem prævenire in maturitate et clamare, ut dicitur ps. CXVIII. Sicut ergo has locutiones, a Spiritu sancto suggestas canonicis scriptoribus, nemo erroris notaverit, aut gratiæ divinæ illum hominis accessum et liberam appropinquationem prævenienti centurias dixerit, cum certum sit præventionem divinam locis non expressam, non idcirco in eis negari, sed subintelligi; ita locutio quam in Valeriano purgamus, quandoquidem illis affinis aut etiam genuina est quoad sensum, eadem benigna interpretatione donari sine incommodo potuit, vel etiam debuit, non autem in invidiam vocari.

Hæc ad gustum aliquem ex Scripturis præbendam sufficere in præsentia existimo, ut constet quam infirma sit Valeriani criminatio; qua ex parte maxime fervet.

CAPUT IX.

Cum Valeriano gravissimi Patres inque causa caderent.

1. Nulla ratione potest liquidius deprehendi quam vana fuerit Valeriani quoad Semipelagianismum criminatio, quam si ostendero gravissimos Patres quorum doctrinæ sinceritas ambigua non sit, eodem plane modo contra querelam locutos esse quo locutus est Valerianus eo loco in quo maxime sit via ad impingendum ei Semipelagianismum: nempe quo dixit *nostrum esse velle, Dei vero perficere*; nam cætera nemo non videt quam sint inania. Non proferam quoscumque possem Patres, sed selectos quosdam: ac ne ex his quidem omnia ad hoc institutum facientia coacervabo, sed libabodumtaxat quædam singularia, et ita similia iis quæ in Valeriano culpantur, ut non sit ovum ovo similius, aut gutta guttæ. Quanti autem apud prudentem quemcumque theologum in gratiæ negotio esse debeat Patrum sensus, quamque temperate agendum sit in iis improbandis quæ Patres usurparint circa illud, quantumvis non nihil lubrica aut ambigua videantur, res ipsa loquitur, et docent illa S. Fulgentii lib. I de Verit. Prædest. c. 15: *Dignum est ut in singulis quibusque sententiis in quibus nubilo cujusquam obscuritatis ambigimus, sanctorum Patrum definitionibus hæreamus, quos præveniens misericordia Dei gratis illuminavit ut crederent, et sequens instruit spiritualiter ut docerent.*

2. Primus in aciem prodeat Origenes, cujus catholicissimam de gratia sententiam, cum ex aliis plerisque locis petere licet, tum disertissime ex l. VII contra Celsum pag. 414, col. 1, non secus ac Valerianus scripsit hom. 12 in Num., ad illud, *Profecti a puteo, veniunt in Mathaniam.* Nam præter cætera quæ in hanc sententiam luculenter disputat, ait: *A Mathaniam venimus in Nahaniel, quod interpretatur ex Deo. Quid ex Deo? Posteaquam obtulerimus nos quæ ex nobis sunt, venimus ad hoc ut consequamur ea quæ ex Deo sunt. Cum enim fidem nostram et affectum obtulerimus ei, tunc et ipse largitur nobis diversa dona Spiritus sancti, de quibus dicit Apostolus, Omnia autem ex Deo sunt.* Fidem et affectum vocat ibi Origenes liberum voluntatis assensum, ad cooperandum Deo sollicitanti nos ad bonum, ut ex proxime antecedentibus liquet. Atque ita locus iste Origenis plane recidit in locum qui apud Valerianum visus est morbosus. Idem Orig., hom. 24 in eundem librum, luculenter in eandem sententiam disserit, circa illud, *Homo quicumque voverit, et præter cætera, ait: Vult ergo a nobis prius aliquid accipere Deus, ita nobis aliquid ipse largiri, ut dona sua et munera, merentibus, et non immerito, largiri videatur.* Declarat autem id quod Deus per nos præmitti postulat, esse voluntariam occasionem

cum gemitu ad Deum, et conversionem ad cor, quæ conversio ita per nos præmittitur ulterioribus Dei donis, ut tamen præveniamur antè.

Multo gravioris auctoritatis est S. Hilarius, *Latinæ*, ut S. Hieronymus scite dicit. *eloquentiæ Rhodanus*, cujus doctrinæ sincerissimæ, et undecumque erroribus liberæ, locuples testimonium perhibet idem Hieronymus ad Lætiam scribens. Hilarius igitur in psalm. cxviii, litteræ nunq, ad illud. *Hæreditate acquisivi*, etc., ita loquitur: *Ne quod a multis dici sæpe solet rationis aliquam habeat auctoritatem, cum asserunt proprium Dei munus esse ut quis in Dei rebus atque operibus versetur, excusantes infidelitatem suam quod, cessante erga se Dei voluntate, maneant infideles: est quidem in fide manendi a Deo munus, sed incipiendi a nobis origo est. Et voluntas nostra hoc proprium ex se habere debet, ut velit Deus incipienti clementiam dare; quia consummationem per se infirmitas nostra non obtinet, meritum tamen adipiscendæ consummationis est ex initio voluntatis.* Corrupte editio ab Erasmo adornata, verba illa: *incipiendi a nobis origo est*, exhibet hoc modo, *impediendi a nobis origo est*, quod cum scopo Hilarii non cohærere per se liquet, et firmatur ex illis quæ post ea subjiciuntur, *ut velit Deus incipienti clementiam dare; et, est ex initio voluntatis*, quæ aperte ferunt illam priorum verborum lectionem quam dixi. Ut vero leguntur priora illa verba, locus Hilarii æque Valeriano commodat ratione horum posteriorum, quæ ubivis leguntur eodem modo. Videntur autem exclusionem gratuitæ præventionis sonare: revera tamen eam præventionem non excludunt; sed tantum aperiunt quid homo post divinam præmotionem debeat de suo ad salutem conferre, adjuvante Deo. Id quod egregie illustrant illa ejusdem Hilarii in eundem psalmum littera he, ad illud: *Inclina cor meum in testimonia tua*, cum eandem versat difficultatem, unde hominis culpa salutem non adipiscentis, si salus a Deo est. *Omnem, inquit, occasionem hujus impiæ excusationis propheta submovit. Primum enim cum orat, conveniens infirmitati suæ egit officium; dehinc Dei muneribus humanæ devotionis studia connexuit. Cum enim ait: Legem mihi statue, Domine, viam præceptorum tuorum, quid secundum orationis nostræ humilitatem Dei esset ostendit. Cum autem subjecit, Et exquiram eam semper, officium devotionis suæ promittit: et in cæteris quoque utrumque quodam complexu sibi invicem colligavit, cum deduci se in semita postulavit, et cum idipsum voluit. Prius enim quæ a Deo sunt cum honore præposuit, et tunc quæ a se pura confessione subjecit. Orat igitur ut Deus tribuat. Est ergo a nobis cum oramus exordium, ut munus ab eo sit. Dehinc quia de exordio nostro munus est ejus, ex nostro rursus est ut exquiratur, et obtineatur, et maneat.* En exordium a nobis, ut munus et consummatio a Deo sit. Sicut ergo S. Hilarius exordium illud nostrum agnoscens, non evertit quod immediate ante concesserat, dandas scilicet esse Deo primas in salutis negotio; ita neque quotquot similiter aut etiam mollius loquuntur (cujusmodi revera fuit Valerianus) insimulandi sunt negatæ divinæ præventionis, aut defensi Semipelagianismi.

Idem S. Hilar., can. 6 in Matth., ad illud: *Multi mihi dicent*, etc., reprehendit vanos ostentatores operum suorum, quasi vero eorum aliquid proprium sit, quæ loquuntur aut faciunt, et non omnia virtus Dei invocata perficiat. Et mox: *De nostro igitur est beata illa æternitas promerenda; præstandumque est aliquid ex proprio, ut bonum velimus, malum omne vitemus.* Diserte, *bonum velle ex nostro et proprio esse ait*, virtutem autem Dei invocatam perficere omnia affirmat, quæ est ipsissima sententia Semipelagianismi notata in Valeriano. Quam ergo glossam his Hilarii verbis aptabit criminatorem, eandem Valeriano accommodabimus.

3. S. Macarius Ægyptius, S. Antonii discipulus, et æqualis S. Hilarii, hom. 37, diserte et perspicue

initium salutis Deo tribuit. Ait enim post pleraque in eam sententiam: *Ne igitur existimes te in virtute prævenisse Dominum, secundum eum qui dicit, Ipse est qui operatur in nobis et velle et perficere pro bona voluntate.* Statim vero subdit quæsitum et reponsonem, qua res de qua agimus luculenter exponitur. Interrogatio hæc est: *Quid igitur præcipit Deus homini facere?* sequitur responsio: *Anlea diximus promptitudinem animi hominem habere a natura, quam quoque Deus requirit. Præcipit igitur ut primum cognoscat, et cum cognovit diligat, et voluntate incumbat. Ut autem exerceatur mens, aut laborem toleret, aut opus aliquod perficiat, gratia Domini largitur volenti et credenti. Voluntas ergo hominis est velut adiutorium a natura insitum; absente vero voluntate, neque ipsa Deus quidpiam operatur, quamvis possit, propter liberam nimirum arbitrii libertatem. Perfectio igitur operis spiritus in voluntate hominis sita est.* Et mox: *Ipse dicit: Quoties volui congregare filios tuos, et noluisti?* Itaque ex hoc credamus quod ipse nos congregat, a nobis autem solam requirit voluntatem. Quæ vero voluntatis erit declaratio, nisi labor spontaneus? Subdit illustrissimam comparisonem instrumenti artis et hominis in salutis suæ negotio, quod sicut instrumentum nisi ab artifice citatur manet immotum; ita et anima, licet laboret operans quod bonum est, Deum in ipsa clam operantem exigit. Similia ex parte habet homil. 4, post medium. In his omnia continentur quæ Valeriano vilio vertebantur. Nam et *laboris spontanei sive voluntarii meminit Macarius; et voluntatis quæ a nobis requiritur, ut Deus in nobis operetur consensum liberum: eo quod Deus tanta cum reverentia libertatem nostram disponat, ut quamvis possit, tamen ad ejus jura retinenda, nolit nisi volenti largiri gratiam qua opus spiritus perficiatur.* Nempe non primam et prævenientem, quam disertissime ante paucas lineas astruxerat, et explicatissime etiam agnoscit hom. 1 pag. 6, hom. 11 pag. 143, hom. 15 pag. 180, hom. 26 pag. 345 et 347, et hom. 29 pag. 388; sed cooperantem ad excudendum consensum liberum, quem Deus nobiscum non facit nisi quia volumus. Itaque recte concludit S. Macarius quod quamvis nos quidem non præveniamus Deum in virtutis opere, *perfecto tamen operis spiritus (sive quod opus spirituale, ad quod a Deo præventi et sollicitati sumus, ad perfectionem suam consummante et perficiente, Deo pertingat) in voluntate hominis sita est.* A Deo namque præstatur ea operis perfectio, juxta S. Macarium, sed ad voluntatis humanæ divinitus præventæ exigentiam, quamvis ad præventionem Deus non expectaverit exigentiam voluntatis. Potuit sanctus Macarius a magistro suo Antonio Magno eam doctrinam hausisse. Siquidem, referente sancto Athanasio, c. 13 Vitæ n. 33, B. Antonius nostram tantummodo voluntatem in hoc negotio expectari confirmabat. 70 Nihil illis, ut putabatur, apud Valerianum salebris accommodatius proferri potest.

4. S. Optatus Milevitanus lib. II adversus Parmenianum, post medium: *Vos ipsi qui sancti et innocentes videri ab hominibus vultis, dicite unde est ista sanctitas quam vobis licentius usurpatis. Quam Joannes apostolus profleri non audeat, qui ait: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non est. Hoc qui dixit, sapienter se ad Dei gratiam reservavit. Est enim Christiani hominis quod bonum est velle, et in Deo quod bene voluerit currere; sed homini non est datum perficere, ut post spatia quæ debet homo implere, restet aliquid Deo, ubi deficienti succurrat, quia ipse solus est perfectio, et perfectus solus Dei Filius Christus; cæteri omnes semipfecti sumus, quia nostrum est velle, nostrum est currere, Dei perficere. Unde B. Paulus apostolus ait: Neque volentis, neque currentis, sed ad Dei gratiam pertinentis. Nam et a Christo Salvatore nostro perfecta sanctitas non est data, sed promissa. Denique sic ait: Sancti eritis, quia et ego sanctus sum, qui solus est sanctus et perfectus, Non dixit: Sancti estis, sed Sancti*

partis dixit. Unde est ergo quod vobis perfectam sanctitatem de superbia vindicatis? Frustra anniteret demonstrare, quam hæc consentiant cum iis quæ in Valeriano suspecta habebantur. Nec vero potest S. Optati auctoritas declinari, admittendo ejus lapsum; nam S. August. lib. 1 contra Parmen. c. 3, et lib. 11 de Doctr. Christ. cap. 4, ac Fulgent. lib. 11 ad Monim., eum cum laude allegant, tamquam scriptorem usquequaque catholicum.

5. S. Cyrillus Hierosol. in calce præfationis ad Catecheses: *Meum est dicere; tuum vero agere, Dei autem perficere.* Et catech. 1, cum præmisisset apparuisse mysticarum plantarum flores, ac desiderium suum subjunxisset, ut et fructus perficiatur (utique a Deo) subdit: *Liberalis namque est Deus, et pronus ad beneficentiam; expectat tantum cujuslibet propriam voluntatem. Propterea subjecit Apostolus, Secundum propositum vocalis sanctis. Propositum cum adest proprium, vocatum te facit.* Quod expectari a Deo ait propositum nostrum, et voluntatem, illud ipsum est quod Valerianus dixit, *nostrum est velle.* Quod autem Cyrillus a Dei liberalitate et beneficentia, posito assensu nostro atque proposito, perfici desiderat initia nostra, et fructus ex floribus consequi, agnoscit quod Valerianus affirmavit. *Dei esse perficere.* Expectari porro voluntatem ait Cyrillus, non nudam aut ex se initium dantem humanæ salutis, sed præventam, et cum gratia præoperante cooperantem. Ei enim sic subsequenti divinam præventionem, uberiora auxilia et perfectio, et omnia bona rependuntur a muneratore liberalissimo, a quo esse humanæ voluntatis præventionem splendidissime tradit idem Cyrillus, catech. 16, agens de Spiritu sancto, quem *Magnum Præsulem et gratiarum parochum* (appellatione illi gemina qua apud S. Ambr. lib. 1 de Spiritu sancto, vocatur *Præsul benedictionum Dei*) nostris voluntatibus afflantem, et ad omnia pietatis opera prævenientem elegantissime describit.

6. S. Basilius, in cap. vi Isaiæ, ad illud: *Quem mittam, ita loquitur: Observaet exactam disciplinam et circumspiciat prudentiam dicendi, quæ veridicum prophetam addecet. Duobus enim propositis sermonibus, unica satisfacit responsione. Quem mittam, et quis ibit? Ecce ego sum, mitte me. Non jam adjecit, et ego ibo. Siquidem susceptio istius apostolicæ legationis penes nos sita est, et a nostro pendet arbitrio; confirmare autem ad perfectionem, ejus est qui infusione gratiæ nos corroborat Dei. Itaque Isaias per id quod liberæ et electivæ erat voluntatis, respondit: Ecce ego sum, mitte me. Quod autem erat gratiæ, reliquit Domino, ut qui propriæ conscius infirmitatis non est ausus polliceri se iturum.* Hoc quid aliud, quam quod Valerianus dixit, *nostrum est velle, Dei perficere?*

7. Gregorius Nyss., Basilii Magni frater, is quem omnes Patrum patrem vocant (ait Epiphan. diacon. in synodo, actio. 6, partit. 5), libello de scopo Christiani, liberæ voluntatis et gratiæ necessarium nexum egregie tradens, nostrum esse velle, Dei perficere, præclare docet. Multis enim adhortans ad crescendo in sanctitate, et collaborandum spiritui gratiæ adjuvanti, hæc habet præter cætera: *Corporis certe augmentum ad increndendum non in nobis situm est; haudquaquam natura ex hominis sententia et libidine staturam metitur, sed suo ipsiusmet impetu et necessitate: animi vero in ortus renovatione modus et decus, quæ spiritus gratia largitur, per ejus qui acceptus est studium, a consilio nostro pendent. Nam quanto magis labores pro pietate extendit, tanto etiam magis animi magnitudo simul extenditur; et sempiternam vitam atque ineffabilem quæ in cælis est lætitiâ, ejusdem spiritus gratia concedit: accipiendi vero munera et dignitatem gratia fruendi, amor per fidem laboribus obtinet. Jam vero ad idem progressæ, operum justitia et spiritus gratia, in qua anima concurrerunt, quam beata vita certatim complent, sed a se invicem disjuncta, nullum animæ emolumentum exhibent. Etenim Dei gratia in animis qui salutem fugiunt non potest*

A frequenter adesse: homines vero virtutis via per se non sufficit ad vitæ formam absolutam extollendos. Nisi Dominus ædificaverit domum et custodierit civitatem, in vanum laboraverunt qui ædificant eam. Hic edocemur non esse in mentem inducendum, in humano studio totam sitam esse coronam; verum ad Dei voluntatem referendam spem de fine obtinendo. Hæc Nyssenæ, admodum consentaneæ Valeriano. Nam et a nobis præmotis pendere agnoscit advocationem Dei ad nos adjuvandos, et perfectionem a Deo esse discrete statuit.

8. S., Gregorius Nazianzenus, *cujus ea est in doctrina Christiana auctoritas, ut nullus unquam ejus dictis calumniam inferre præsumpserit* (verba sunt D. Thomæ i p. q. 61 art. 3), et quem nominatim Semi-pelagianis quoad salutis initium opponit S. August., l. de Dono Persev. c. 19, ita scribit, orat. 31, tractans illud Christi, *sed quibus datum est*, multiplicemque hæreticum affectum verbis illis prave detortis subjacentem depellens: *Aptitudinem quidem alios alii vel majorem vel minorem habere ipse quoque concedo: cæterum ad perfectionem adipiscendam, aptitudinem solum minime sufficere contendo. Rationem enim esse quæ eam excitet, ut natura in opus prodeat; quemadmodum silex ferro pulsatus, atque ita ferrum fiat. Cum audieris Quibus datum est, adde Volentibus datum est. atque iis qui ea animi propensione sunt; etenim cum illud audis, non est volentis neque currentis, sed miserentis Dei, idem tibi existimandum censeo.* Quod salutis adeptionem ait dari a Deo volentibus, idem est ac si diceret, nostrum esse velle, Dei autem perficere. Et tamen quam hæc non pugnent cum initio salutis ex Deo, liquet ex illis quæ statim subjungit, probans, et ex Apostolo Rom. ix, eruens ipsum quoque velle nostrum ex Deo esse.

9. S. Ambrosius cui in sincera gratiæ assertionem **71** testimonium sæpe perhibet S. August. ut epist. 107. et l. de Grat. Christi c. 44, et l. de Dono Persev. cap. 8 et 13, et 19, et 23 accommodatisse in rem nostram loquitur serm. 10 in psal. cxviii, ad v. 4: **C** *Moyse dicit Deus: Miserebor cujus misertus fuero, et misericordiam præstabo, cui misericordiam præstitero. Igitur non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei est. Forte dicas, Ergo non debemus vel velle vel currere. Atqui negligentes Deus deserere consuevit. Non ergo hoc dicit, sed quid dicat consideremus. Non volentis, neque currentis hominis perseverantia est. Non est enim in hominis potestate, sed miserentis Dei est ut possit complere quæ cæperit.* Vides ab Ambrosio velle tribui potestati hominis, complere autem sive perficere et perseverare, ascribi Deo. Non plus, aut aliter dicit Valerianus. Est et alius apud S. Ambrosium egregius locus in calce epistolæ ad Justum (et est epist. 63, alias lib. 1, epist. 10): *Incrementa, inquit, per naturam quæ divini habet gratiam muneris, consummationem et perfectionem Deus dat, id est illa præstantissima et divina Trinitatis natura et substantia. Non sumit incrementa pro augmento aut profectu rei jam conditæ, sed pro initio et prima productione, et in eum sensum usurpavit paulo ante illud Apostoli I Cor. iii: Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Hujusmodi ergo incrementa sanctorum operum fatetur S. Ambrosius esse per naturam, divini habentem gratiam muneris. Ipsa enim libertas qua agere volumus, et Deum sequi, est magnum plane munus Dei, tametsi nobis competentum a natura; consummationem autem et perfectionem Deus dat. Quia supra illud quod natura spontaneo ingenio operatur, ut surgant semina divinitus indita (ut paulo ante dixerat Ambrosius), id est supra id quod potest de suo conferre natura exigitur Dei gratia præveniens, ratione cujus Deus consummat et perficit imperfectum nostrum: nos, inquam, promovet ad fruges operum supernaturalium, quas ne in choaremus quidem per naturam nudam. Hoc ipsum est quod Valerianus dixit, *nostrum est velle, Dei perficere.* Non est ovum ovo similis.

10 S. Chrys. hom. 1 in Epist. ad Hebr., in mor., ita loquitur: *Oportet nos eligere primum quæ bona sunt, et tunc Deus quæ sua sunt introducit. Non antecedit nostras voluntates, ne nostrum lædatur arbitrium liberum. Cum autem nos elegerimus, multam tunc nobis offert auxiliacionem.* Et mox: *Nostrum eligere tantum est et velle, Dei autem efficere, et ad perfectionem perducere.* Idem sonant quæ habet hom. 17 in Joan., ad illud, *Conversus Jesus et videns eos sequentes, etc.* Sic enim scribit: *Hinc admoneri possumus, Deum suis in nos beneficiis nostras non prævenire voluntates, sed a nobis incipiendum esse. At cum nos prompto paratoque animo ad suscipiendam gratiam exhibemus, tunc multas nobis offert salutis occasiones.* Et hom. 42 ad pop., tractans illud: *Ne des (ita enim legit) in commotionem pedem tuum. Non dixit, Ne commovearis, sed Ne des. Igitur in nobis est dare, non in ullo altero. Nam si stare velimus stabiles et immoti, non commovebimur. Quid igitur? In Deo nihil est? Omnia quidem in Deo, sed non ita ut liberum in nobis arbitrium violetur. Si igitur in Deo sunt iniqui, cur non accusat? Propterea dixi, ne liberum in nobis arbitrium violetur. In nobis igitur et in Deo sunt. Oportet enim nos prius eligere bona, et ille sua tunc inducit. Nostras non prævenit voluntates, ne nostram temeret libertatem. Cum vero nos elegimus, tunc magnum nobis offert subsidium.* Et hinc extricat dubium ex istis Apostoli verbis Com. IX: *Non est volentis, etc.*, quæ videntur falsa, si et in nobis est salus nostra. Præter primam enim illorum verborum explicationem, quod scilicet Apostolus ea verba ex persona adversarii protulerit objiciendo ac interrogando, non asserendo, subdithanc secundam: *Dici et illud potest, quod cujus est amplius, totum esse dicit. Nostrum enim est eligere et velle, Dei vero expedire et ad exitum adducere. Quoniam illius itaque plus est, totum illius esse testatur, secundum humanam locutus consuetudinem. Nam et nos ita faciamus. Quale quod dico. Domum œdificatam bene videmus, et dicimus totum est artificis, licet non totum ipsius sit, verum et operariorum et Domini qui materiam suppeditavit, aliorumque multorum. Attamen quoniam plus contulit, illius totum esse dicimus, ita profecto et hic, Et rursus in multitudine, ubi multi sunt, omnes esse dicimus; ubi pauci, neminem. ita et Paulus ait: *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Dei vero magna hic facit. Unum quidem ne extollamur. Sive curras, sive festines, inquit, ne tuum esse putes meritum. Nisi namque supernum assequaris favorem, omnia nequidquam. Tamen clarum est, quod optatum assequeris, quandiu curres, quandiu voles. Non hoc itaque dixit, quod in vanum currimus, sed quod in vannum currimus, si totum nostrum esse putemus, nisi Deo plus assignemus. Nec enim totum Deus suum esse voluit, ne sine causa nos coronare videatur; neque rursus nostrum, ne in arrogantiam dilaberemur. Nam si minorem habentes partem altum sapimus, quid si totius auctores essemus? Tandem post multa, tractans illud: *Lavamini, mundi estote, et si fuerint peccata vestra sicut purpura, sicut nivem dealbabo, ita enim legit, subdit: Vides quod priores nos ipsos oportet mundare, et tum Deus emundat. Cum enim dixisset prius: Lavamini, mundi estote, tunc subdidit: Ego dealbabo.***

Locum ex hom. 32 Operis imperfecti, a DD. Thoma et Bonavent. allegatum tamquam Chrysost., supra jam protuli c. 7. Est et alius pulcherrimus locus hom. de septem Machabæis; est n. 44 tom. I Græcol. lib. Deus ita loquens inducitur: *Non talis agonothea ego sum, ut certaminis exitum in aliqua certantium virtute constituam, sed ipse assisto luclantibus, et auxilium præbeo, et manum præbeo athletic meis. Et quod est proprii arbitrii libertate suscipiunt de bonæ voluntatis affectu, ut pro legibus meis et nomine meo dimicent, id in victoriam ipsis procedere, mei est auxilii.* Similia alibi apud Chrysostomum non semel leguntur, quæ plane similia sunt iis quæ in Valeriano insimulantur erroris.

A Versor autem ne alicui minus provide fecisse videar, qui ad Valerianum expurgandum, ejusque doctrinam liberam Semipelagianismo præstandam, adducam Chrysostomum, quem tetra hac fuligine oblitum, immo Cassiano discipulo erroris auctorem fuisse, tentavit jam olim Thomas Braduardinus lib. II de Causa Dei cap. 11, et recentiorum non nemo, ut Anianus præfat. in homil. Chrysost. in Matth. quem refert et approbat Sixtus Senens. lib. v Bibl. annot. 101 (quamquam apud ipsum Anianum, ego quidem nihil tale lego, sed contrarium potius non obscure deprehendo); Mol. i p. q. 14 art. 13 d. 41; Tol. in cap. vi Joan. annot. 20; et qui ad omnes pro Chrysostomo excusationes obsurdescit Vasq. i p. d. 89 c. 4 et d. 91 c. 8 et 9.

B Mirabile tamen mihi semper visum est, quod quam calumniam Chrysostomus ab ipsis 72 Pelagianis non est passus, eam a catholicis post tot sæcula sustineat: ita ut cum Pelagiani loca Chrysostomi pro suo errore de peccato originis tam studiose colligerent, et catholicis opponerent, ut D. Augustinus contra Julianam testatur; in hac tamen parte ita cæciverint, ut non agnoverint errorem, qui apud eum tam creber est, juxta doctores allegatos. Quid quod exstant apud Chrysostomum tam crebræ, tamque ingeminate ac perspicuæ assertiones initii salutis plane gratuiti, ut omnem plane hujus in eo erroris vel suspicionem abstergant? Omitto homiliam de Adam et Eva, quæ explicatissime continet catholicam de gratia doctrinam, contra Pelagianos eorumque reliquias. Eam, inquam, homiliam omitto, quia est dubius Chrysostomi partus et (saltem quoad aliqua ex Cælestini epistola ad episcopos Galliæ inserta) supposititius.

C Disertissime vero et conceptis verbis expressam apud Chrysostomum præventionem gratuitam, legere licet in plerisque indubitatis ejus scribentibus, ac nominatim hom. 19, et 22, et 23, et 28, et 30, in Genes., quibus locis præviam et nostras preces antevententem gratiam aperte admittit; et pulchre hom. 12 in I Cor. ad illud: *Quid habes quod non accepisti?* et hom. 13 ac 44, et 71, in Joan., et hom. 4 de Laud. Pauli, et hom. 5 in II ad Thessal., ac hom. 1 et 8 in Epist. ad Philip. et luculenter in ps. cxlii ad illud: *Domine, quid est homo quia innoluisti ei?* et homil. 70 in Matth. ad illud: *Exi cito in plateas,* ubi ad diligentiam nostram pertinere statuit tantum quæ subsequuntur vocationem ex gratia factam et mere liberaliter collatam. Homilia quoque 24 in epist. ad Hebr., cum dixisset observationem mandatorum plaris esse debere Christiano quam miracula, rationem reddit, quod miracula quidem sint pura Dei munera, observatio autem mandatorum, *post Dei donum, etiam nostri sit studii.* En post Dei donum, id est post præventionem divinam. Nam de gratia comitante, eo ipso quod comitans est, non diceretur proprie ac vere, quod post Dei donum nostri sit studii bene agere. Egregie item hom. 28 in Ep. ad Heb. ad illud: *Aspicientes in auctorem fidei.* D Plane verbo divinam præventionem tradit illustrissime ac explicatissime, hom. 83 in Matth., ad illud: *Antequam gallus cantet.*

Quare merito pro Chrysostomo a calumnia hac in parte purgando certant Hierem. Constantinop. in Cens. Orient. Eccl. 18; Driedo c. 4 Concord., in medio; Bellarm. lib. vi de Grat. et Lib. Arbit. c. 6; Fons. vi Metaph. c. 2, q. 5, sect. 10; Suar. l. ii de Prædest. c. 8; Justin., in c. ii ad Philip., ad illud: *Deus est qui operatur,* et alii plerique. Immo Dominicus Soto, in c. i ad Rom., ad illud, *Qui prædestinatus est,* Chrysostomi in hoc puncto criminatores, impietatis, Driedo autem, loco notato, *magnæ impudentiæ,* damnat. Itaque de sana hac in parte Chrysostomi doctrina, non videtur dubitandum. Ac proinde quam explicationem adductis ex eo locis concedimus eandem uni simili loco apud Valerianum negare non est æquum.

11. S. Isidorus Pelus. Chrysostomi discipulus, lib. vi, epist. 171, ita scribit: *Non solum ea quæ non*

sunt in nostra potestate, ut tu vir sapiens arbitraris; **A** sed ea quoque quorum non sumus domini, si non magna auxilii copia nobis a divina Providentia adveniat, non poterimus ad perfectum finem exitumque perducere. Aderit autem id præsto omnino iis hominibus qui absque tergiversatione ac prætextu ullo ea quæ penes se sunt inferunt, nihilque eorum quæ ad illud impetrandum conducere videntur prætermittunt. Priora verba aperte ferunt, Dei esse perficere; posteriora autem nostrum esse velle. At ne hæc volitio viribus naturæ ab eo ascribi censeatur, audi quæ subjicit: Nam divina Providentia quæ non volentes excitat, et hortatur ut velint; profecto eas qui volunt, omniaque faciunt et sollicitè agunt, omnino in ipsum præclare factorum subvehet fastigium. Et apertissime lib. II, epist. 72: Cognita præeuntis divini auxilii facultate quisqui vult et laborat atque omnia movet (neque enim nuda voluntas sufficit), tum addiscit, tum fructum edit, tum salutem assequitur. Videsis præterea ibid., epist. 266, et l. III, epist. 271.

12. Hilarius diaconus, is quem S. Hieronymus dia- **B** log. adversus Lucifer. orbis Deucalionem, ob inductum anabaptismum nominavit, in Commentariis in Paulum (qui perperam Ambrosio ascribuntur, cum sint istius Hilarii, ut notavit vir eruditus in edit. Lovan. ad lib. IV divi Augustini contra duas epist. c. 4) perspicue prævit Valeriano ad illud Philip. II: Deus est qui operatur in vobis velle et operari pro bona voluntate; sic enim habet: Apostolus Deum bonos conatus adjuvare testatur. Omnem enim gratiam semper reportat ad Deum, ut nostrum sit velle, perficere vero Dei. Nec potest opponi schisma aut etiam hæresis hujus Hilarii. Nam quoad negotium gratiæ, et quæ ad Pelagianos spectant, catholice sensit; alioqui S. Augustinus, lib. IV contra duas Epist. c. item 4, non protulisset contra Pelagianos locum ex his Commentariis in c. V ad Rom., in explicatione verborum illorum: In quo omnes peccaverunt. Et cum alleget hos Commentarios nomine S. Hilarii, non inanis inde desumitur conjectura de Hilarii, hujus resipicentia et **C** revocatione ad Ecclesiam et usquequaque veram fidem. Quod enim S. Augustinus communitate nominis deceptus, ascripserit Hilario Pictaviensi hos Commentarios, et idcirco eorum auctorem vocaverit sanctum Hilarium, nimis pingue est, et Augustini nare ac solertia indignum, in tanto styli et scriptio- nis discrimine, præsertimque cum S. Augustinus non ignoraret ipsummet Commentariorum illorum auctorem in cap. 3 prioris Epistolæ ad Timoth. se Damasi pontificis, hoc est ipsius prope Augustini æqualem prodero, quod belle cum Hilarii diaconi ætate consentit, non item cum ætate Hilarii Pictaviensis.

13. S. Hieronymus, cujus de gratia doctrinam contra **D** Rufinum de Semipelagianismo suspectum, approbat Gelas. c. Sancta Romana, et epistola 7, quæ est ad episcopos Piceni; item qui dialog. 3 adversus Pelag. profitetur se doctrinæ divi Augustini de gratia adhærere, et vicissim a D. Augustino pro catholica doctrina contra Pelagianos profertur lib. I contra Jul. c. 2, et lib. II, sub finem, ubi de falsis rumoribus a Pelagio jactatis adversus S. Hieronymum, quasi ei tanquam **E** amulo invidisset; sanctus, inquam, Hieronymus ita scribit dialog. 3 contra Pelag.: Hoc esto, baptismum præterita donare peccata, non futuram servare justinam, quæ labore et industria ac diligentia, et semper super omnia Dei clementia, custoditur, ut nostrum sit rogare, illius tribuere quod rogatur; nostrum incipere, illius perficere; nostrum offerre quod possumus, illius implere quod non possumus. Rursus infra in eodem dialogo: Ubi misericordia et gratia est, liberum ex parte cessat arbitrium, quod in eo tantum est, ut velimus atque cupiamus, et placitis tribuamus assensum. Jam in Domini potestate est, ut id quod cupimus **F** quod laboramus, ac nitimur, illius ope et auxilio implere valeamus. Idem in c. III. Ezech. ad illud: Et aperui os meum, hæc habet: Ego, inquit propheta, aperui os meum, quia mihi dictum est, Aperi os tuum et comede. Aperte ore Dominus largitus est cibos,

ut initia voluntatis in nobis sint, et perfectionem a **A** Domino consequamur. Non est enim volentis, neque currentis, sed miserentis Dei. Attamen et velle et currere nostri arbitrii est. Et lib. II in Jovin.: Sicut in bonis operibus perfectior est Deus, non est enim volentis, neque currentis, sed miserentis Dei et adjuvantis ut pervenire valeamus ad calcem: sic in malis atque peccatis, semina nostra sunt incentiva et perfectio diaboli. Item in epistola ad Theodosium et alios anachoretas, agens de studio evadendi e sæculi tenebris per supernaturales actus, ait: Et ante dixeram præsens, et nunc per literas votum indicare non cesso, quod mens mea omni ad id studium cupiditate rapiatur. Nam vestrum est, ut voluntatem sequatur effectus: Meum est, velim; obsecrationum vestrarum est, ut quod velim et possim. Nempe quia exorabitis mihi auxilium Dei, cujus est perficere. Quid loco Valeriani magis genuinum? Idem, epist. 8: Non est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis. Et tamen velle et nolle nostrum est; ipsumque quod **B** nostrum est, sine Dei miseratione nostrum non est. Nemo unquam calumniatus est catholico dogmati de initio salutis plane gratuito adversari, cum tam constanter D. Hieronym. pro gratia pugnet adversus ejus hostes, perspicueque epist. 8, sub medium, Dei metriadem docet quomodo accipienda sint hæc quibus dicit nostrum esse velle, Dei vero perficere: Velle, inquit, et nolle, nostrum est; ipsum quoque quod nostrum est, sine Dei miseratione nostrum non est. Et in epist. ad Ctesiphon: Velle et currere meum est, sed ipsum meum, sine Dei semper auxilio, non erit meum. Dicit enim idem Apostolus, Deus est qui operatur in nobis et velle et perficere.

14. S. August., lib. I Retract. cap. 23, et lib. de **C** Prædest. SS. cap. 3, utrobique, excutiens locum ex ea quam junior ediderat expositione quarundam præpositionum Epistolæ ad Romanos, diserte admittit vere et catholice dici nostrum esse velle, Dei vero perficere; quamvis corrigat quod insuper in illis propositionibus dixerat nostrum est credere; quia, nondum (ut fatetur) bene discussis gratiæ arcanis existimabat cum eas propositiones exponeret, actum fidei non esse ex gratia, sed esse naturæ fetum. Itaque absolute retractat quod in ea expositione dixerat prop. 61, nostrum esse quod credimus; quod autem bonum operamur illius est qui credentibus dat Spiritum sanctum. Admittit autem tanquam catholicam, quod ibidem addiderat: Nostrum est credere et velle, Dei autem dare credentibus et volentibus facultatem bene operandi; quia de volitione, tametsi supernaturali (qualis ea est quæ ad credendum intervenit) recte dicitur quod nostra sit, propter arbitrium voluntatis, ut ibidem addit: quamvis etiam Dei sit, ratione gratiæ divinæ voluntatem præparantis et roborantis. Quatenus autem credere, substernitur volitioni nostræ per quam inducitur: sic etiam ipsum credere, nostrum est, quia non fit nisi volentibus nobis. Hoc sensu et, ut ait, hac regula servata, agnoscit Augustinus locis **D** allegatis verissime dici nostrum esse velle, Dei vero facultatem perficiendi sive operandi tribuere.

Iisdem locis ratum habet valdeque commendat, quod in iisdem propositionibus in 62 dixerat: Cum post vocationem voluerimus, non sufficit voluntas nostra et cursus noster, nisi et Deus vires currentibus præbeat, et perducatur quo vocat. Ac deinde subjunxit: Manifestum est ergo non volentis, neque currentis, sed miserentis Dei esse, quod bene operamur. Omnino verissimum est. At hoc idem plane est cum sententia quæ apud Valerianum insimulabatur erroris. Nam et voluntatem nostram agnoscit Augustinus sive velle nostrum in negotio salutis, et huic volitioni accedere insuper vult perfectionem a Deo gratiæ auctore et consummatore; quod unum dixit Valerianus. Proindeque si Valeriani criminatio subsistat, D. Augustinus, si Deo placet, Semipelagianismi damnandus erit in eo suo judicio, in Retractationibus prodito, circa propositionem et plane genuinam quæ apud Valerianum arguitur et confirmatur in lib. de Prædest. SS., ubi maxime fer-

vebat exagitatio Semipelagianorum, contra quos liber ille extrema D. August. ætate ex instituto scriptus est.

Ejusdem D. Augustini locus, in q. 68 et 83, luculentus admodum est. *Si quis, inquit, magno gemitu in dolore penitendi misericordia Dei dignus fuerit, non ipsius est, qui si relinqueretur, interiret; sed miserentis Dei, qui ejus precibus doloribusque subvenit. Purum est enim velle, nisi Deus misereatur; sed Deus non misereatur qui ad pacem vocat, nisi voluntas præcesserit ad pacem.* Hanc præcessionem voluntatis ad pacem Dei, non excludere misericordiam Dei prævenientem, declarat ipse S. Augustinus lib. 1. *Retract. cap. 28*, locum propositum recognoscens. Igitur cum voluntatem ad perfectam animæ pacem divinitus concedendam præcedere, pacem autem illam subsequi, idem plane sit ac dicere, nostrum esse velle, Dei vero perficere, intelligit omnino S. Augustinus, velle illi nostro præire divinum donum gratuitum, idque non negari, cum dicitur a nobis sumi exordium libere volendi, aut nostrum esse velle.

Suppetit præterea insignis locus ex D. Augustino quæst. 9 in Exod., ubi tractans illud Dei ad Moysen: *Sed nunc vade, tu, et ego aperiam os tuum, et instruam te quæ locuturus es*, eumque locum componens cum loco psalmi LXXX, quo Deus hominem invitat ut os dilatet et aperiat, Deo ipso os dilatatum impleturo, ita disserit: *Satis hic apparet, non tantum instructionem oris, sed ipsam etiam apertionem, ad Dei voluntatem et gratiam pertinere. Non enim ait: Tu aperi os tuum et ego instruam te, sed utrumque ipse promisit, aperiam et instruam. Alibi autem dicit in psalmo: Dilata os tuum, et adimplebo illud. Ubi significat in homine voluntatem accipiendi quod Deus donat volenti; ut ad voluntatis exordium pertineat, Dilata os tuum, ad Dei autem gratiam, et adimplebo illud.* Ea diserte assignatum voluntati (utique antecedenter præventæ et concomitanter adjunctæ) exordium consensus liberi, Deo autem adimpletionem. Quod enim ea præventio illudque adjutorium non proponatur expresse eo psalmi loco, sicut proponitur in aliis verbis ex IV Exodi, parum refert, quia quod subicitur, non idcirco negatur. Itaque voluntas, asserente per Psaltem Spiritu sancto, et interprete D. August., suppositis divinis auxiliis antecedentibus et comitantibus ad manum positus, præbet exordium cadendi liberi consensus, quo vult accipere quod Deus donat volenti. Eo sensus autem exordio posito, factaque per hominem ea apertione et dilatatione oris, Deus adimplens sive perficiens non deest. Videsis in eadem sententiam, philosophantem egregie Augustinum 74 serm. 7 de Verb. Apost., sub initium, ubi accipiendam gratiam divinæ bonitatis, vult aperiri ab homine sinum voluntatis, et hominem monet ut Deus velit ei quod petit dare, accommodandam ipsi homini esse voluntatem ad accipiendum. Et libro contra Epistolam Fundamenti, cap. 1 in ipso fine: *Nostrum fuit velle has partes expetere, Dei est volentibus et petentibus donare quod bonum est.* Hæc tam genuina sunt iis quæ apud Valerianum calumpniæ patent, ut non videam sine gutta guttæ similior.

15. Eucherius Lugdunensis, aut quisquis alius auctor homil. 41 de Paschate, perperam Eusebio Emiseno inscriptæ, respondens percontanti cur Deus salutem hominis, eo quo perficitur modo sanxerit exsequendam, non autem jure supremi dominii hominem liberando et obstipum jacentemque subvehendo ad gloriam, hæc habet præter cætera: *Iniquissimum videtur ut qui ceciderat voluntarius erigeretur invitus. Vides quia dignantissimi medici studium infirmi sui requirit assensum? Per liberum arbitrium est excepta captivitas; per liberum rursus arbitrium erat restituenda libertas. Dominus enim qui januam reserat, etiam sollicitudinem pulsantis expectat. Pulsantis, inquam; nam ubi labor studuerit reparare quod perdidit, nec damnum rei perditæ, nec fructum sentiet restitutæ. Beneficium non potest custodire qui nescit desiderare. Periclitatur muno-*

rantis donum, si non inveniat susipientis effectum. Et mox: Hoc elaborat divina Providentia, ut quia consensus crimen intulit perditæ, voluntas meritum conferat acquisito, et devotio reparati justitiam reparatoris ostendat; utique dum homini pro bona sua voluntate benigne facit, perficitque et consummat quod homo adhibito dumtaxat affectu inchoaverat, conferens quod suum est. Ita enim ferunt quæ retulimus, suntque, sin minus verbis, at saltem sensu, eadem cum illis quæ apud Valerianum purgamus. Et utrorumque sensus est quem toties jam profero: nempe hominem divinitus invitatum, præbere prius ratione assensum, pulsare, et velle; idque contuentem Deum cooperari homini, et opus perficere ad quo voluntatem illexit, ac ne per ingruentia discrimina avertatur a recto, providere cœlestes suppetias, quibus voluntas roboratur atque fulciatur adversus hostiles impetus et intestinum dissidium.

Ne vero quis Eucherio (si is est homiliæ auctor), ob affinitatem cum Hilario Arelatensi, Semipelagianismum impingat, expendat illa ex hom. 9 quibus brevius eandem doctrinam proponens, ait hominem non fuisse compellendum, sed ducendum ad salutem: ut sua voluntate repararetur, qui sua voluntate ceciderat, essetque locus et virtuti et remunerationi, et idcirco hominem a Deo non abripi per violentiam, sed per benevolentiam sollicitari et erudiri in vitam: *Quia benignitas provocantis etiam meritum desiderat acquiescentis, et dignantissimi medici studium infirmi sui requirit assensum.* Non poterat concinnius et apertius divinam præventionem testatam dare, seque Semipelagianismi tunc maxime vigentis labe eximere.

Alius ex Eucherio locus in hanc rem expansione dignus habetur homil. 3, ad Monachos, sub finem; sic enim scribit præter cætera: *Ubi viderit Deus devotionem animi, ardentiorum insinuabit affectum, et quantum nos addiderimus ad studium, tantum ille apponet ad adjutorium; quantum nos apposuerimus ad diligentiam, et tantum ille addet ad gloriam. Qui habet dabitur illi, et superabundabit. Et alio loco dicit: Posui adjutorium supra potentem.* Hæc eidem reprehensioni patere videri possunt, cui verba apud Valerianum suspecta. Nam Deum adjuvare potentem, et appetere adjutorium ad studium, et affectum insinuare, ubi devotionem viderit, idem sonare videtur quod illa Valeriani: *nostrum est velle, Dei perficere.* Sensus tamen Eucherii est omnino catholicus, et probe coheret cum gratuita præventionem. Nam scopus ejus est, docere quo plus homo collaborat gratiæ Dei, eo ampliore quæstum facere, magisque semper ac magis ditescere. Ita tamen, ut velit initium laboris a Deo præveniente factum, cui propterea tantum laboris fructum ac quæstum hominis vult ascribi. Sic enim paulo ante verba proposita loquitur: *Sanctus adhuc sanctificetur, quotidie addamus ad merita, nec de nobis aliquid præsumamus, quia Dei est omne quod possumus.* Et statim post verba quæ antea retulimus tamquam suspecta, ita concludit, aperte elucens omnem in verbis illis suspicionem: *Gratia ergo de gratia nascitur, et profectus profectibus serviunt, lucra lucris, et merita meritis lucrum faciunt; ut quanto quis plus acquirere cœperit, tanto plus conetur et deleatetur acquirere, ut acquisitionis lucrum acquirendi nutriat appetitum.* Quem ergo catholicum sensum posteriora et anteriora Eucherii verba, intermediis illis quæ Valeriani loco affinia diximus, aperte ferunt, quidni verbis quoque Valeriani, cum nihil apud eum obstat, aptare liceat?

16. S. Dorotheus divinæ gratiæ frequens assertor, cui S. Theodorus Studita, vi et sanctissimus et doctissimus, ac suo tempore fidei in oriente columen, in Testamento, num. 4, testimonium perhibet sincerissimæ ac catholicissimæ doctrinæ in omnibus scriptis, ita loquitur doctr. 10 n. 2: *Deus illum respicit et libenter adjuvat, datque illi quietem, qui viriliter decertat, et sibi ipsi vinum facit. Itaque nos ipsos, fratres, cogamus compellamusque, ac stabile fundamentum faciamus, velimusque tandem quod bonum est. Nam etsi perfecti*

nondum sumus, perfectionem tamen ipsam velle, et quod bonum est appetere, principium et fundamentum est nostræ salutis. Simul ac enim velle cœperimus, cœpimus auxiliante Deo et pugnare. Non deerit qui nos ad parandas virtutes adjuvet, modo ipsi deceremus. Proinde quidam ex Patribus frequenter dicere solebat: *Da sanguinem et accipe spiritum. Hoc est, certa, contende, enitere, et habitum procul dubio virtutis acquires.* In his verbis, sententia quæ in Valeriano male audiebat, multipliciter continetur. Ut enim Deus hominem respiciat, ut Dei adiutorium accedat, ut Deus quietem det, et ad perfectionem perlingere contingat; vult Dorotheus hominem fundamentum suæ salutis jacere, et velle ac appetere quod bonum est, cui volitioni spondet non defuturum Deum, et præstito per nos sanguine, hoc est sudore et conatu nostro, ut ipsemet interpretatur doctr. 11, contestatur non defore divinam gratiam ac spiritum, et subsequaturam perfectionem ad quam conitebamur. Similiterque doctr. 14: *Incipe, inquit, forti animo et fide constanti erga Deum. Ostende illi animi tui propositum ac studium, et adesse ibi procul dubio senties auxilium illius ad recte agendum et cum virtute.*

Hæc si apud S. Dorotheum eadem severitate acciperentur, qua criminatores accipi vult apud Valerianum, et sensus esset, conatui ex mera libertatis vi naturali humanisque viribus concepto subungi Deum opitulatorem, ea dispositione pellectum, adducentemque ad perfectum; male omnino S. Theodorus Studita 75 testamentum Ecclesiæ moriens reliquisset, nihil in S. Dorothei doctrinis contineri contra rectam et sanam fidem. Est enim error exploratus et jam compertus S. Dorothei ævo (hoc est sub annum Christi 360), multoque magis tempore S. Theodori Studitæ (id est, anno Christi 800), asserere gratiam divinam subungi humano labori tanquam dispositioni. Itaque sensus Dorothei is est quem Valeriano similiter loquenti dedimus: nempe homini ex gratia et per gratiam divinitus præmissam operanti, ac fundamentum ulteriorum et uberiorum auxiliorum per bonum usum priorum jacenti, rependi a Deo spiritum; et Deum accedere consummatorem operis suppeditatione gratiæ largioris ac concessione perseverantiæ, quæ homini a Deo exspectanda est ultra vocationem.

S. Gregorius papa, referente S. Zacharia Romano pontif., epistola 6, ad S. Bonifacium Moguntinum (exstat tomo II Decret. Epist. sum. pontif. et inter Epist. S. Bonifacii post 137), hæc verba habet: *Bonum opus sit in voluntate, et cum Dei adiutorio erit in perfectione.* Non alium S. Gregorium quam Romanum, allegari ibi a S. Zacharia, persuasissimum habeo. Neque enim Pont. Rom. scribens, alium Gregorium, sine addito aliquo discriminante adduceret. Præterquam quod fuit ille pontifex S. Gregorio addictissimus, ejusque Dialogos Græce vertit, ut refert Photius. Ubi is locus apud S. Gregorium Magnum legeretur, hæsi alias ambiguus. Nam loco duo S. Gregorii quibus ea verba contineri notat Serarius in scholiis ad S. Bonifacii Epistolas, nihil tale revera continent. Sed postea deprehendi eum locum haberi hom. 21 in Evang., sub initium. Et quamvis is locus nullibi apud S. Gregorium occurreret, indubie tamen habendus esset germanus S. Gregorii, quia de fide S. Zachariæ pontificis in allegando S. Gregorii loco, dubitare non licet. Et quamvis aliquis perfricte auderet diffiteri ea verba esse S. Gregorii, sola S. Zachariæ pontificis auctoritas ad plenam eorum indemnitate satis superque esse posset. Itaque locus allegatus duorum sanctissimorum pontificum auctoritate communitur. Hinc quanta tutela accedat Valeriano, qui non aliud dixit quam hi fidei magistri, nihil attinet exponere. In epistola 40 Hormisdæ papæ, quæ est ad Anastasiam et Palmatiam (est 34 in tom. I Epist. Decretal.), in hujus Pontificis epistolarum serie, habentur verba, loco proxime citato valde affinia. Hæc nimirum; *Bonæ voluntatis studium divinæ semper comitatur prosperitatis effectus.*

S. Ildephonsus, serm. 1 de Assumpt. initio: *Sit nobis bona voluntas in affectu, erit pro certo Dei adiutorium in proventu.* Quid clarius? Quid Valeriani dicto similius?

Beda in negotio gratiæ versatissimus, et D. Augustini studiosissimus, tantum abest ut vitium ullum in Valeriani verbis quæ executimus subolfecerit, ut potius q. 13, ex variis quæ habentur tom. VIII, ea proferat ex libro Sapientiæ. Sic enim scribit: *Deus hominem fecit perfectum, et talem scilicet qui posset velle bonum et non velle. Et hoc est liberum arbitrium, velle scilicet et nolle absolutum. Hoc est, velle suum hominis per naturam sic dicitur in Sapia, Nostrum est velle, Dei autem perficere. Nostrum scilicet per naturam. Et apostolus: Velle quidem adjacet mihi per naturam; sed hoc velle et hoc bonum depravanti homo peccando, et quasi exstinxit; non tamen omnino, quia semper remansit in eo aliqua scintilla boni. Et quando Apostolus dixit, Deus operatur velle, sic non intelligimus, quo modo primum ponat in eo velle, sed voluntatem, quæ in eo est per naturam depravatam et quasi exstinctam suscitet et reviviscere faciat. Sic facimus convenire ista duo, quod Scriptura dicit: Nostrum est velle, et quod Apostolus: Deus operatur velle cum libero arbitrio.* Horum quidem verborum context, *nostrum est velle, Dei autem perficere*, in libro Sapientiæ non comparet. Itaque expressum esse a Beda sensum necesse est; fortassis loci illius ex cap. 10, quo pronuntiatur Deum cum magna reverentia nos disponere. Nempe quatenus antecederet præventos atque pulsatos cogitatione et suavitate non libera dimittit nobis ipsis, nostrumque liberum velle, sive nostram ad actum elicitum consensus determinationem præstolatur, perfecturus quod illa tulerit. Fortassis expressit locum illustrissimum de Libero Arbitrio, ex cap. xv Ecclesiastici, qui liber cum sit sapientialis, interdum appellatur *Sapia*. Quidquid vero sit de Scripturæ loco, quo Beda propositam sententiam expressam censuit, sufficit in præsentia eam Bedæ fuisse certam et plane catholicam, cum etiam a Spiritu sancto dictatam existimavit. Diserte enim quod prius dixerat haberi in Sapia, mox subdit haberi in Scriptura; ut proinde non possit quis existimare Sapientiam a Beda primum memoratum esse librum sapientis alicujus scriptoris non canonici.

17. S. Damascenus, orat. 3 de Imag., tradens primum genus eorum, quibus potest adoratio deferri, ait eo contineri sanctos: *Qui pro virili conformes reddiderunt Deo, suamet voluntate et destinato proposito per cohabitantem et cooperantem Deum; qui et vere dii nuncupantur, sed adoptione, non natura, etc.* Hoc primum a libertate pendet propositi, et voluntatis. Deinde omni qui certa deliberatione et animi destinatione proponit bonum, Deus cooperatur in bonum. Idem, l. II Fid. Orthod. c. 29: *Nosse oportet electionem agendorum in nostra esse potestate, finem autem bonum in Dei cooperationem juste cooperanteis qui recta conscientia bonum eligunt, secundum præscientiam ejus.* Quem interpretes vertit finem bonorum, æque vertere poterat, aut etiam debebat perfectionem. Neque enim eo Damasc. loco potest sermo esse de causa finali, ut per se patet. Vox autem Græca τελος quam ibi adhibet Damascenus, non causam tantum finalem, sed alia etiam multa significat; interque ea perfectionem, ut notavit, qui de vocis illius polyonymia agit, Stobæus in Eclogis ethicis capite 3, initio. Idcirco addens nuptias Dorice dici τελος, vel quod juventutem perficiant, vel quod virum mulieri socialum perficiant; qua ratione pronubam Junonem perfectam dictam observat. Itaque aperte Damascenus id ipsum ait quod Valerianus, *nostrum esse velle et eligere, Dei perficere.*

Marcus eremita, tractatu de Paradiso, interrogatione ultima: *Jubet Deus ut homo imprimis cognoscat, et, cum cognoverit, amet ac voluntatem depromat. Quæ autem mens exerceatur, laborem perferat, aut opus aliquod perficiat, gratia Domini largitur volenti et credenti. Quare voluntas hominis est velut auxilium a na-*

tura insitum, qua absente ne Deus quidem quidpiam operatur, tametsi facultate non careat, quod sit arbitrii humani libertatem. Igitur operis perfectio, Dei voluntas autem, hominis. Non est opus Marci et Valeriani verba conferre, tam genuina sunt, immo tam eadem. Tantum opponi potest hunc quoque Marcum admodum morbosum censeret. Hoc ego quoad alia nunc non excutio. In hoc tamen puncto plane sanus est. Nam ubi S. Macarium homil. 37 fere exscripsit, in verbis quæ 76 ante postremam hanc interrogationem habentur, aperte tradidit gratiam prævenientem. Numquam, inquit, existimes te prævenisse Dominum in virtute, ex ejus sententia qui dicit: Ipse est qui operatur in nobis et velle et perficere pro bona voluntate.

18. Strabus Fuldensis, in Glossa ordinaria in capite in Ezech. ad illud: *Et aperui os meum*, describens eo loco S. Hieronymum, ita scribit: *Aperto ore Dominus cibos largitur: ut initia voluntatis in nobis sint, et perfectionem beatitudinis a Domino consequamur. Non est enim volentis, neque currentis, sed Dei miserentis Velle tamen et currere, nostri est arbitrii.* Hæc aperte sunt eadem cum illis quæ leguntur apud Valerianum; et cum Strabus ea apud Hieronymum lecta sua fecerit, satis monstravit nullum se in eis errorem subodoratum.

Theophylactus, qui, ut liquet ex præfatione in Evangelium Matthæi, et ex Comment. in caput xxii, ad illud: *Multi sunt vocati*, catholicissime de salutis initio et gratia præveniente sensit. Tamen in capite ix ad Romanos, ad illud: *Non est volentis*, hæc verba habet: *Videtur hic liberum arbitrium tollere Apostolus. At illud non agit: Non quemadmodum de domo dicimus: Totum est artificis, cum interim opus habeat materia, et cooperatoribus ipsum adjuvantibus; attamen quia rei consummatio ab illo pendet, dicimus: Totum hoc illius, nimirum fabri est, vel eam domum iste faber condidit. Non dissimili ratione et nostra voluntate indiget Deus. Attamen quia ille consummat et perficit, dicimus, Totum hoc Dei est.* En Deus, juxta Theophylactum, in negotio salutis consummat et perficit: non accedit tamen consummator quin interveniat nostra voluntas, qua non præsupposita, non cooperaretur nobis, neque consummaret aut perficeret salutem nostram. Quid aliud dicit Valerianus? Recolatur locus supra, num. 9, adductus ex Chrysostomi hom. 42, ad pop., quam Theophylactus aperte defloravit, et esse quam proposui ejus mentem erit extra dubium.

19. Philotheus Constantinopol., orat. in tertiam juniorum Dominicam, de crucis Adorat., expendens illud Christi: *Si quis vult venire*, satis fuse aperit divinum consilium in relinquenda homini potestate suæ voluntatis in negotio salutis suæ, tandemque concludit: summam dignitatem ac pretiositatem bonorum, quæ nobis Deo obaudientibus parata sunt, in causa esse cur vi trahendi non simus, præsertim cum ea quæ accipiuntur cum necessitate ac vi non diu perseverent. Tum subdit: *Hac de causa non cogit Christus, sed si quis vult sequi, eum vocat, eumque admittit. Si volueritis, inquit, et audieritis me. Prius est velle, et tum demum audire. Si non voluerimus, neque audire poterimus: omnes enim virtutis et vitii functiones in voluntate nostra sitæ sunt.* Nec aliter Joannes Xiphilinus item Constantinopol. patriarcha, orat. de eodem argumento, iisdem prope verbis locum illum Isaie adducens ad propositorum Christi consiliorum illustrationem: *Per Isaiam, inquit, dicit. Si volueritis et audieritis me. Prius enim velle oportet ac tum audire, ut pro nostra parte liberi simus. Ibi enim ex eo quod nolimus, fit ut non audiamus. Sic omnis beatitudo et pena dolorumque perpessio a nostra libera potestate proficiscitur.* Uterque aperte profecit ex Chrysostomo, orat. de eodem argumento.

In horum auctorum dictis quæ retuli, non modo primo loco statuitur velle liberum, quod in Valeriano vocatur in suspensionem, sed etiam, quod durius est, vocatio videtur subjungi liberæ volitioni, quatenus

A auditio quæ vocationem assectari videtur postposita ab illis est volitioni. Quasi volitio vocationem advocet aut impetret, ut dixit etiam S. Ambros. lib. 1 de Cain cap. 8, agens de vocatione Zachæi, quem ait impetrasse ut vocaretur. Quæ multo duriora sunt iis ex parte aliqua similibus quæ tam severe accipiuntur apud Valerianum. In horum ergo auctorum locutionibus velle, quod jacitur tamquam fundamentum primum totius substructionis ulterioris, non est ita primum, quin divinæ motioni anteriori ex qua productum est inædificetur; sed tantum dicitur prius respectu divinæ gratiæ cooperantis, et reliqui progressus consequentis: est autem plane posterius divina gratia excitante ad volendum, sive vocatione quæ non impetratur prout omnino prima, sed tantum prout expressior vel uberior; aut prout sollicitat ad ulteriora opera bona, connexa cum primo, ex divina gratia mere liberaliter concessa, et nullis bonis operibus impetrata, præelicitio. Ei autem eatenus primæ volitioni Deus adjungit quod suum est, et perfectionem nostri illius initii, nempe gratiam cooperantem ac subsequentem, quibus nostrum illud rudimentum ex divina præventionem excitatum confovetur, et ad perfectum adducitur. Quidni longe mollius locutum Valerianum eodem modo accipere liceat, equidem non video.

B 20. S. Bernardus, lib. de Interiori Domo cap. 68: *Potestatis nostræ est divinæ inspirationi acquiescere, et quæ ad salutem nostram pertinent, eligere et sequi. Divini vero muneris est ut possimus adipisci quod sequendo cupimus consequi.* Hæc cum sententia quam apud Valerianum male audire volunt tam genuina sunt, ut non sit facienda contentio. Nec refert quod eodem capite Bernardus tam diserte astruat necessitatem gratiæ prævenientis, doceatque nullam esse humanam industriam sine Dei gratia; et esse in nobis libertatem ut vel eligamus vel sequamur, sed admonente prius Deo et invitante ad salutem. Nam quod D. Bernardus explicite dixit, hoc alii Patres eodem modo locuti quoad posteriora illa verba non excluserunt, sed subintellexerunt, ut sæpe ostendimus.

C Hugo Victorinus, l. de Spiritu et Anima (ipse enim censetur verus ejus operis parens), cap. 48, eadem verba quæ nunc ex Bernardo descripsimus adhibet ac proinde in eandem rem urgeri potest. Ante utrumque eodem modo locutus est Rabanus lib. iv de Universo, c. 10. Omnes, ut supra etiam, cap. 7 num. 5, notabam, profecerunt ex lib. de Eccles. Dogmat. c. 21, cujus auctor fuit Gennadius, qui proinde æque potuisset adduci, si constaret illud caput non esse alicujus catholici scriptoris additamentum ad Gennadium, vel corrigendum (est enim de Semipelagiana fuligine suspectus), vel explendum. Video me a peritis ridendum, si admoneam hunc Gennadium esse illum Massiliensem qui sub annum Christi 490 floruit, non autem illum Gennadium Scholarium, qui Constantinopoli sedit ante annos plus minus ducentos, sub annum scilicet Christi 1440, et pro Ecclesiæ Romanæ ac Græcæ concordia strenue egit in concilio Florentino. Quominus tamen id obiter monere supervacuum non sit, facit peritia criminantis, apud quem mille anni tamquam 77 dies unus; et idcirco Gennadium libri de Ecclesiasticis Dogmatibus auctorem, vocat Gennadium Scholarium.

D Rupertus, libro in Josue capite x, tractans exploratores a Josue missos, sic habet: *Non ergo quisquam ullo in negotio tantum de caelestibus præsumat præsidiis, ut non etiam ipse sibi prior adsit vigilando pro facultate ingenii, laborando pro portione virili.* Nam sicut minimæ fidei est de divinis dubitare promissis, sic minime temeritatis vel præsumptionis est caelestem per miracula præstolari opem, otiose sedendo manibus compositis. Hominis namque est incipere, Dei autem perficere. Quid clarius? quid Valeriani dictis quæ in suspensionem vocantur affinius? Neque tamen Rupertus umquam Semipelagianismi notatus, vel utcumque insimulatus est. Immo explicatissime ac

creberrime catholicum dogma de perpetua gratiæ divinæ auxiliatricis præventione apud eum est reperire. Locum vero in hanc rem totam ipsis solis radiis scriptum legere est libro ejus x de Officiis c. 8, ubi quomodo et præventio Dei sit necessaria, et tamen nostrum sit velle, Dei perficere, egregie aperit.

21. Laurentius Justinianus, lib de Contemp. mundi c. 3, cum præmisisset noscendum esse tantum liberum arbitrium esse nostrum proprium, cætera autem sive naturalia, sive gratuita, esse Dei munera, concludit in hunc modum: *Virtutes et meritorum cumulo, et liberi arbitrii assensu creantur, Dei nihilominus cooperante virtute, quæ liberum arbitrium juvat.* En liberum arbitrium ejusque partem, electionem, beatus hic doctor ait esse *nostrum proprium*; Deo autem tribuit perfectionem per cooperationem gratiam adjuvantem, quod plane idem est ac si cum Valeriano dixisset, *nostrum esse velle, Dei vero perficere.* Et tamen fuisse Laurentium Justinianum in negotio gratiæ usquequaque sanum et catholicum, patet ex illo ipso capite quod adductum est. Et optime etiam ex Fasciculo Amoris c. 8, sub finem, et ex lib. de Discipl. et Perfect. cap. 23.

Non pigebit tot sanctis doctoribus sanctam virginem a Deo eruditam subtexere; cum apud Deum, ut non Judæus aut Græcus, servus aut liber, ita neque mas aut femina sit. B. Hildegardis, quam sanctus Bernardus, et multi magni præsules, ipsique etiam summi pontifices, propter cœlestem sapientiam, datis ad eam litteris coluerunt, respondens ad quæstiones Wiberti monachi Gemblacensis, aperte agnoscit Dei esse perficere bona opera quæ nos voluerimus. Sic enim habet ad quæstionem, Quid proprium, quid commune habeant gratia et liberum arbitrium: *Gratia Dei et liberum arbitrium hoc commune habent, quod homo in scientia boni et mali, utrumque et bonum et malum ad operandum eligere potest: et quod per proprietatem liberi arbitrii secundum gustum et desiderium carnis quæ nunquam coactus dimittere potest, elegerit, hoc diabolo adjuvante perficit, et quod secundum voluntatem animæ elegerit, hoc gratia Spiritus sancti adjuvante perficit.* En, liberum arbitrium potest eligere quæ Deo adjuvante perficit; quod ipsum est a Valeriano dictum, *nostrum est velle, Dei perficere.*

Hæc quæ retulimus, et similia quæ apud Patres occurrunt, ita omnes accipiunt ut gravissimos Patres, hoc est florem ecclesiasticæ eruditionis. Semipelagianismi non damnant: sed pro argumento de quo agunt variis viis benigne exponant. V. g., ita ut voluerint *nostrum esse velle, Dei vero perficere*, quatenus divinitus vocati atque præventi libere assentimur, cum possemus non assentiri, eo quod etiam post vocationem, ut expresse dixit Chrysost. hom. 4 de Laud. Pauli, simul domini consensus nostri; quamvis ad perficiendum et executioni plane mandandum bonum propositum, necessaria sit gratia divinitus conferenda. Vel certe ita ut noluerint hominem divinitus præventum præstare libere Deo consensum, et sic, ejus esse velle; Deum autem homini libere volenti cooperando perficere effectum primæ vocationis. Vel præterea ita ut tantum concedant homini ex se et ex nudis naturæ viribus operanti, imperfectam boni volitionem, quæ ne remote quidem disponat ad justitiam; et idcirco Dei sit egestatem nostram honestando perficere in nobis per gratiam quod nunquam ex se præstaret natura. Qui omnes sensus, et si qui sunt alii supra tacti, eximunt Patres e calumnia, quamvis semper non meminerint gratiæ præventionis, eo quod non id agerent, ut de seipso dixit D. Augustinus i Retract. cap. 9, excusans suum silentium aut certe parcitatem memorandi gratiam in libris de Libero Arbitrio, quos ante exortam hæresim Pelagianam conscripserat. Non inquam, id agunt Patres, ut ubivis omnia dicant, sed pro subjecta materia quod ad lectoris vel auditoris ædificationem confert, hoc proponunt. Reliqua quamvis taceant, non tamen excludunt. Ad hæc normam exigenda

sunt Patrum scripta, quoties Patres intenti in argumentum quod tractant, adjunctum aliquod minus explicare proponunt; quod esse illis admodum frequens, notavit S. Anselmus lib. de Sacram. altaris cap. 13. Nec potest sine gravissima in viros æque doctissimos et sanctissimos injuria et Ecclesiæ probro negari illis hæc sive reverentia sive benignitas.

22. Quod ergo in aliis Patribus necessario facimus, quidni in Valeriano æque fiat? Non enim adversus eum militat quod contra Cassianum et Faustum esse vidimus: ut scilicet reclamarent adversus eum Patres qui per ea tempora vivebant, erantque probe consilii mentis ac sensus quo dictum aliquatenus lubricum, et in bonam malamve partem flexile, fuerat prolatum. Itaque idem de Valeriano, quod de tam multis aliis Patribus, similiter vel etiam durius locutis, pronuntiandum est. Immo quamvis Valerianus non versaretur in eadem navi cum tam multis aliis Patribus, æquum foret sententiam quæ in verum æque ac falsum sensum potest accipi, interpretari in bonum ac catholicum sensum. Ita enim postulat Christiana charitas, et mititas. Et ut Nazianzenus, orat. 8, recte censuit: *Non facile de alio malum suspicatur, qui non facile ad malum impellitur.* Ita neque alienis dictis, præsertim quæ annositate incanuerint, subjacere falsitatem facile persuadetur, qui veritatis et sinceritatis ipse sit amans, nec minus cum aliis agere, quam agi secum candide velit.

CAPUT X.

An Valerianus, Sancti titulo, quo jam olim in ms. potitur, exuendus.

1. Quod olim in sua causa Madaurensis philosophus, hoc in Valeriani negotio, unius et alterius voculæ immutatione dicere licet. *Ecquandone vidisti flammam, stipula exortam, claro crepitu, largo fulgore, cito incremento? Sed enim materia levi, caduo incendio, nullis reliquiis. Hem tibi illa accusatio jurgis inita, verbis aucta, argumentis defecta, rebus faciens, strepitu vicens, nullis post æquorum arbitrorum sententiam reliquiis calumniæ permansura.* Nihil a me exaggeratum nihil oratorie aut cum veritatis vel charitatis parcitate dictum, intelligunt qui criminationis Valeriano quoad doctrinam impactæ ortum et progressionem edocti, jus ejus et eventum, inanitatem, inquam, et infirmitatem, ex hac lucubratiuncula æstimabunt. Nunc tractandum superest alteram criminationis caput supra propositam, spectans ad Sancti prænomen. Quamquam poterimus hæc in parte esse breviores, non modo quia criminatio unicuique ejus fundamentum profert, corruptam Valeriani doctrinam, quod satis hactenus disjecimus; sed etiam quia hæc criminationis pars, non tam ipsum impetit Valerianum, in quem tuendum et purgandum incumbimus, quam alios qui ei titulum illum detulerunt. Severitas tamen criminatiois, ejusque in re quam accipere benigne licuerat charitatis parcitas, hoc quoque criminationis caput obiter et in transcurso attingere suadet.

2. Inde ergo infert criminatio, Valerianum peperam et cum fidei catholicæ injuria Sancti titulum præferre, quod Semipelagianus cum fuerit, veræ sanctitatis, quæ extra catholicam fidem nulla est, expertem fuisse fatendum sit. Quod enim de sui temporis hæreticis a sancto Irenæo scriptum est, lib. iv c. 60, æque in omnes quoad pietatem et sanctimoniam intorquere licet *Putativum est, et non veritas, omne apud eos.* Notavit quidem Origen., homil. 7 in Ezech., nihil esse hæreticis familiarius quam ut per umbram sanctitatis simplicibus fucum faciant, idque Augustinus, l. ii advers. Litter. Petil. c. 18, diaboli et electorum ejus organorum proprium esse confirmavit; tamen qui juxta veram definitionem datam ab Epicteto, c. 36 Enchiridii, *probitatis et sanctimonie similitudinem taxat sunt*, et re ipsa eo nomine a Patribus insigniuntur, nominatimque a sancto Ignatio, epist. 9, et a sancto Cypriano epist. ad Jubaianum, facile pro-

dunt, quæ tandem sit illa sanctitas, cujus larvam deformosissimæ et omnibus modis fœdissimæ vitæ obtendunt. Non secus ac ille Alexandrinus simius, apud Nyss. lib. ad Harmonium de Christian. Nomine, objectis nucibus posuit personam, seque quod erat exhibuit. Quare cadit haud dubie hac causa Valerianus, si extra fidem catholicam, quæ unica est vera et Christiana fides, vitam et animam egit.

Qua ratione sanctus Maximus monachus et martyr, epistola ad Petrum Illustrem, contendit titulum sancti Pyrrho in hæresim prolapsus esse denegandum. *A cuncta enim, ut ait, cecidit sanctitate, qui ab Ecclesia catholica sponte prosiliit.* Et addit: *Non nisi per piam confessionem et orthodoxam fidem, sanctificationem recipit, sanctumque vocabulum.* Liceat hic profecto dicere, quod Fredericus imperator, apud Tagemonem, in expeditione Asiatica legatis imperatoris Constantinopolitani ingressis. (Dominus vester Sanctum se appellat. Mirabilis est sanctitas quæ sanctos viros, honestos, religiosos, benigne, utpote fideles nuntios in oculo pacis exceptos, in quorum ore non est inventum mendacium nec iniquitas, subito consuevit incarceratione, et fame ac nuditate usque ad mortem macerare. Longe faciat a nobis Deus talem sanctitatem!) Dicere, inquam, similiter liceat, Valeriani Semipelagianismo supposito, Apage sanctitatem fœda hæresi contaminatam! apage sanctum hæreticum!

3. Non est tamen operosum demonstrare quanto-pere hæc accusatio frigeat. Absque vera enim fide nullum esse sanctitati locum, extra controversiam est, ut non sit opus in locum communem excurrere, quo sanctam Ecclesiam catholicam, unam et solam; hæreticorum autem spelæa, improbitatis et nequitiae latibula esse, planum fiat. Illud ergo demonstrandum fuerat, abfuisse Valerianum a vera fide, quæ illi, ut evici, non nisi per calumniam et inanem plane suspicionem abrogata est. Et ut cum parcissimo charitatis criminatore Valeriani agam liberaliter, demus sane convictum ab eo fuisse Valerianum Semipelagianismi, ita ut labis illius indeclinabiliter et inexcusabiliter compertus habeatur. Equidem quod de Fausto et Cassiano quoad gratiæ negotium supra retuli; deque sancto Cypriano quoad hæreticorum anabaptiam; de sancto Chrysostomo quoad Deiparæ leves culpas; de sancto Irenæo quoad Millenarium; deque aliis plerisque viris sanctissimis quoad alias materias in confesso est; de Valeriano quoque dici queat errasse nimirum materialiter et absque pertinacia, nondum re tunc aperte per Ecclesiam definita; cum tamen hæreticum vereque fidei exsortem non faciat assertio falsa, sed contumacia et obfirmatio adversus Ecclesiam fidei magistram, juxta insignem Augustini doctrinam ad Vincentium Victorem, cujus multos et pingues errores retulerat l. iii de Origine Animæ c. 15. *Absit, inquit, ut te arbitreris hæc opinando a fide catholica recessisse, quamvis ea fidei sint adversa catholice, si coram Deo, cujus in nullius corde oculus fallitur, veraciter te dixisse respicis, non te tibi ipsi esse credulum; probari ea quæ dixeris posse, ac studere te semper etiam propriam sententiam non tuere, si improbabilis detegatur: eo quod tibi sit cordi, proprio damnato iudicio, meliora magis, et quæ sint veriora sectari. Iste quippe animus etiam in dictis per ignorantiam non catholicis, ipsa est correctionis præmeditatione ac præparationis catholicus.* Et l. de Dono Persev. c. 21, idem Augustinus rationem reddens consilii quo ad retractanda quæ ad illud usque tempus scripserat animum appulerat, sibi que inter scribendum errores aliquos excidere potuisse professus, cujusmodi sane erat hic ipse, in quo versamur de actu fidei et salutis initio ex naturæ viribus, quem errorem junior et rerum gratiæ rudis docuerat; *Sed interest, inquit, quantum et in quibus rebus erretur; et quam facile quisque corrigat, vel quanta pertinacia suum defendere conetur errorem. Bonæ quippe spei est homo, si cum sic proficientem dies ultimus vitæ hujus invenerit, ut adjiciantur ei quæ proficienti defuerunt, et perficiendus*

A *quam puniendus potius judicetur.* Hanc pro eo decore quod Valeriano salvum volumus, excusationem nemo inidoneam censuerit, qui æquus æstimator esse velit humanæ ad labendum fragilitatis, divinæque in nos benignitatis, cum abest obduratio animi in errore quem imprudens adieris, nos etiam sciens volensque retineas.

4. At rigidum censorem canæ vetustatis, et qui parcus charitatis, summo jure cum ea agere obfirmaverit in re de qua agimus, monitum velim, consideret diligenter, ne cum ea benignitatis paritate injuria, nec qualicumque, sed irreligiosa et ipsi cælo infesta adjungatur. Quam in rem, recoli velim ex c. 1 quam non vanis conjecturis admodum verisimile effecerimus, **79** hunc esse Valerianum illum, qui ex abbate in episcopum promotus, ad omnem sanctimoniam (quod hæc homilia docent) commissum sibi populum informavit, et communicatoris cum sancto Leone litteris frequenter usus, plerisque conciliis catholicis subscripsit, famamque suam ad posterossin minus splendidam, et quod negari non potest aliquatenus obscuram, ac nullo saltem sinistro rumore aspersam transmisit. Nec enim proditur, vel per conjecturam, qui ab omni retro ævo locutus sit de eo verbum malum. Quin etiam sancto sine quievisse, et tabulis lyrinensibus ac Martyrologio monastico stata die 24 Julii insertum tanquam cœlitem, iis indiciis astraximus, quibus potiora et clariora non sunt, quæ veterum plerisque pacificam servant possessionem tituli ac decoris, de quo recens Valeriano iis movetur. Sed quid perantiquum longeque firmissimum pro Valeriani sanctitate suffragium diutius premo? Veteres mss. codices, ex Sancti Galli aliisque illustribus bibliothecis deprompti, Valerianum Comeliensem harum homiliarum auctorem, Sanctum diserte indignant. An non igitur exemplo non bono, nec absque temeritatis periculo, tentatum videri potest a Valeriani criminatore, de antiqua possessione dejicere eum, cujus sanctitatem nullo firmo argumento, nulla vel probabili ratione infirmaverit, sola caligine rerum illius, quam ævum aliis tam multis et sanctissimis et eruditissimis viris offudit, injurie prætexta?

5. Videt lector *quam nullo negotio, ut Mamerti verbis utar, veritatis calor frigentium verborum pruinas liquefaciat; nec necessarium hoc loco esse ad illam aliam in Valerianum machinæ declinationem confugere, quæ videri cuiquam posset non intuta.* Nempe antiquam prænominis hujus communicationem, non esse ad præsentem Ecclesiæ usum admittendam. Nunc enim non nisi plane vindicati, ut cum sancto Cypriano loquar, hoc titulo decorantur: ita ut ne illi ipsi quidem, quos Ecclesia cælestibus honoribus cum aliqua restrictione prosequitur, Sancti nominetur, sed *Beati dumtaxat, quamdiu ea restrictio non amovetur, eaque comperendinatione plenæ ac omnimodæ sanctitatis eorum illustrationi procluditur.*

D Alium vero olim ad usum eam appellationem impertiendi viguisse, nemo tam hospes est in Patrum libris aut in ecclesiastica historia ut ignoret. In ipsis enim Ecclesiæ cunabulis, Christiani omnes hoc nomine condecorabantur, ut ex Apostolo sæpe liquet, et ex cap. ix Actorum, ac ex illius ævi scriptoribus, Ignatio præsertim, qui epist. ad Magnesianos gravissime adhortatus Christianos ut se dignos exhibeant cognomento quod acceperunt, adducit in eam rem illud Isaiæ LXII, quod de Christiano populo accipit, *Vocabitur nomine novo, quo Dominus nuncupabit eum, et erit populus sanctus.* Immo Philo Judæus apostolorum æqualis, communem Sanctorum nomenclaturam Christianis omnibus aptatam eo tempore vulgo fuisse, confirmare videtur, describens Christianorum instituta ac mores sub nomine Essenorum, lib. de Vita Supplicum, ut Eusebius, ac Hieronymus auctores, aliique permulti apud Baronium, anno Christi 64, contendunt. Atque Eseni nomen cum Sancti nomine idem esse, habetur ex ipsomet Philone lib. Quod omnis probus liber, et ex Chrysost. homil. 44 in Acta

Itaque omnes olim Christiani, sancti audiebant; A quippe institutis, professione, ac capite Christo, sancti, et ad omnem sanctitatem aspirare obstricti, et divino obsequio ac cultui tam multis nominibus mancipati; hoc enim proprie est sanctum esse, juxta modum loquendi in Scripturis frequentissimum, ut advertit Origenes homil. 11 in Levit., qui notat: *Eam ob rem, etiam muta animalia et vasa ministerii sancta vocitata, et vestimenta sancta dici, et loca item quae in urbibus vel sub urbibus posita sunt, et sacerdotibus deputata. Ex multis quidem animalibus, primogenita boum vel pecorum sanctificari per legem Domino jubentur, et dicitur, Ne faciatis in eis opus ullum quia Domino sancta sunt. Super vasis vero, cum in tabernaculo testimonii, vasa ministerii thuribula, vel phialae, vel cetera hujusmodi vasa, sancta appellantur. Super vestimentis etiam, stola pontificis Aaron, et tunica lineae, et cetera hujusmodi vestimenta, sancta dicuntur.* Haec et alia bene multa eo loco Origenes, late inferens, totidem modis Christianum posse dici *Sanctum*, et teneri ad sanctitatem aspirare, quot sunt genera rerum inanimatarum, quibus ob specialem aliquem nexum cum divino cultu, nomen *Sanctae* tribuitur. Ut plane videas longe altius repetendam esse eam *Sanctorum* appellationem, omnibus olim Christianis tributam, quam unde eam duxit Pamelius ad lib. II Tertulliani ad Uxorem cap. 1 num. 3, qui censet eam primum petitam ex loco Apostoli I Corinth. VII, quo filii Christianorum dicuntur *Sancti*. Omnes ergo Christiani *Sancti* audiebant: quamvis certum sit, non omnes tunc vitam exegisse ad solidae sanctitatis amussim. Neque tamen idcirco quisquam jure contendat nunc expungendam, quod severius in ea appellatione tribuenda agatur hoc tempore.

Quin etiam nemo sanctos Patres criminatur, aut inducta spongia delendam contendit delatam quandoque apud eos haereticis aut suspectae fidei hominibus *Sancti* appellationem, sive ratione muneris quod obibant, sive ob gloriam confessionis, tametsi labe subsequente velut infuscatam. Certe divus Augustinus Hilarium diaconum, Luciferianum, nominat *Sanctum Hilarium*, quamvis non constet resipuisse, et ad Ecclesiam revenisse. Frequentissime item *Sanctitatis* titulum, honoris ergo, impendit alloquens episcopos fidei oblaesae, aut vitiatæ, quamdiu eorum causa desperata non erat. Sanctus Gregorius, libro VI Regist., epist. 6, Joannem Jejunatorem, quem Baron. anno 596, in peccatissimis mortuum opinatur, vocat *sanctae memoriae Joannem*. Titulus imperatoris apud Luitprandum, lib. I cap. 3, est *θεοφορητα σου αγια, dominatio tua sancta*. S. Cyrillus, I. II in Nestorium cap. 4, agnoscit quod Nestorius ibi adductus dixerat Medos ac Persas Isaia XIII Sanctos appellari, tametsi impios et idololatrias. Nihilominus enim agnoscit dici sanctos, quia sicut *segregatum Deo sacrificium, sive ille vitulus esset fortasse, sive ovis, sanctum appellabatur; ea ratione etiam prophetica voce, ipsi quoque sancti sunt vocati, quod divino numine segregati dicantque essent ad Babyloniam capiendam*. Constat etiam Alexandrum III, in rescripto ad regem Aethiopum haereticum, quod refert Baron. anno Christi 1177, in inscriptione, impendisse ei titulum *Sanctissimi*, quo insigniri ab omnibus ex regionis usu solebat. In quibusdam manuscriptis codicibus sexti concilii Constantinopolitani testatur Alemanius ad Photii Historiam Arcanam, p. 73 legi Justinianum *εις αγιους*. Sicut in praefatione ad Canones Trullanos 80 dicitur, *της θειας λατρειας*: id quod etiam de Theodora Augusta habent PP. sexti conc. CP. Propudiosam tamen hujus Alectus vitam, et Justiniani enormia probra a vera sanctitate remotiora, quam caelum a terra distet, Procopius prodidit in ea historia. Item concilium Romanum *Palmare* dictum, Theodorico Gothorum regi Ariano, titulum *San-*

cti (quidam codices legunt *piissimi*) tribuisse, non adlandi studio, sed pro more honestandi eo magnifico titulo aevi illius principes. Auctius etiam Dionysius Alexandrinus, apud Euseb. I. VII Histor. cap. 10. Valerianum et Gallienum, ethnicos imperatores Christiano nomini infensissimos, nominavit *Sanctissimos*. Apostoli haud dubie exemplo, qui hominem pessimum quod praefectura fungeretur, vulgari titulo appellavit *Optimum*. Contra quam haereticos jam olim factitasse habetur ex sancto Chrysostomo ad illud psalmi XIII: *Non est Deus*. Sic enim scribit. *Quilibet haereticus vehementissimus in tempore persecutionis, loquens cum pontifice, nec eum vocat pontificem, nec archiepiscopum, nec religiosissimum, nec Sanctum. Sed quid? Reverentia tua, sapientia tua, prudentia tua, justitia tua, et nomina illi addicit communia, ejus negans auctoritatem.* Nimirum quia cum aliis, tum ea maxime quae nunc ad episcopum episcoporum restricta est *Sanctitatis* appellatione, auctoritas ecclesiastica haereticis invisa designabatur. Tandem defunctos quoque, *Sanctos* veteribus dictos, docet illud Martialis lib. XI, epigr. 30, alias 54:

Dic bene quod sancto peperit secunda marito.

Ubi Raderus: sancti erant veteribus defuncti. Virgilius:

Salva, sancte parens, cineres salvete recepti.

Et duodecim. Tabulae: *Hos letho datos, divos habento.*

6. Hanc igitur defensionem pro retinendo *Sancti* titulo, Valeriani nomini praefixo, ex usu antiquo qui fuit episcopos ea appellatione cohonestandi, qui usurparet, non esset profecto quod a spongia criminatores metueret. Nam si criminatores de praesenti Ecclesiae usu rem aestimans, obduci omnes illos quos dixi titulos in Patrum scriptis, vel conciliorum actis contederet, quoties non perspicue vindicatis hominibus tribuuntur; nae ille ridendum se ac exhibendum prudentibus propinaret, non etiam intentum assoquere-tur. Atque ita non incommode aliquis tituli de quo agitur indemnitati a se prospectum arbitretur.

Non habent sane potiora pro titulis *Sanctorum* et *Beatorum* quibus plerosque non vindicatos condecorarunt, nomine obstrepente, Joannes abbas Cisterciensis, in compendio SS. sui instituti, Chrysostomus VanderSterre in Natalibus SS. Praemonstratensium. Molanus in Indiculo SS. Belgii, et in ejus auctario Arnoldus de Raisse, Augustinus de Witte in Genealogia sancti Francisci, Hiacyntus Coquetus libro de SS. Belgii, ordinis praedicatorum, Chrysostomus Henriquez in Menologio Cisterciensi.

Ego, ut praemisi, eam defensionem tamquam non necessariam dimitto: satis superque factum aequo cuivis ac prudenti existimans, si nulla novandi occasione suppetente, cum non agatur de eo in tabulas Ecclesiasticas referendo, nec de ullo novo honore eadem decernendo, sed de rebus eo quo jam pridem sunt loco permittendis, qualem antiquiores voluerunt esse ac nominari, quam auctorem illum, quem nulla accusatio noxium probavit, et pro quo faciunt urgentes conjecturae, quas initio dedi, frequens praesertim communicatio cum Ecclesiae capite; in plerisque conciliis catholicis subscriptio; tabularum Lirinensium et monastici Martyrologii suffragium; inolita in codicum vetustissimorum epigraphis, tituli nunc recens controversi possessio; cui nullus longissimi temporis praescriptionem reveritus, negotium hactenus facessivit post tam multas, tam variis locis factas Valeriani editiones, praeter unicum Valeriano in doctrina tam parum aequum, et charitatis in eum adeo parcum. Quare quamdiu per Ecclesiam et sapientes licebit: Qui tenet teneat, possessio valet.